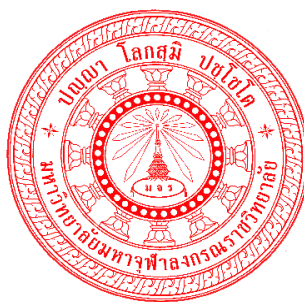

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

รหัสโครงการ ๔๗๐๘๖๘๙

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศรเดช พรหมกลัปี
ดร.ไพศาล นาสุริวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

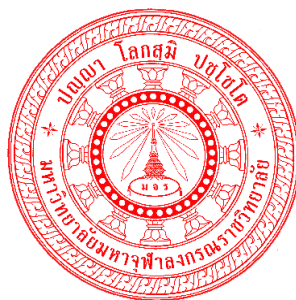
เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๗

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCURS 800767023

Complete the Research Project Report
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

An Enhancing of Buddhist Quality of life of the Elderly
in Local Agriculture
Project Code 4708689

by

Assistant Professor Dr.Rattiya Nua-amnat
Assistant Professor Dr.Akkaradecha Brahmmakappa
Dr. Paisan Nasuriwong

February, 2025

Funded by:
National Science, Research and Innovation (NSRF)
Fiscal Year: B.E.2024
Grant Number: MCURS 800767023

ชื่อรายงานการวิจัย	: การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง
ผู้วิจัย	: ผศ. ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ ผศ. ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์ ดร.ไพศาล นาสุริวงศ์
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

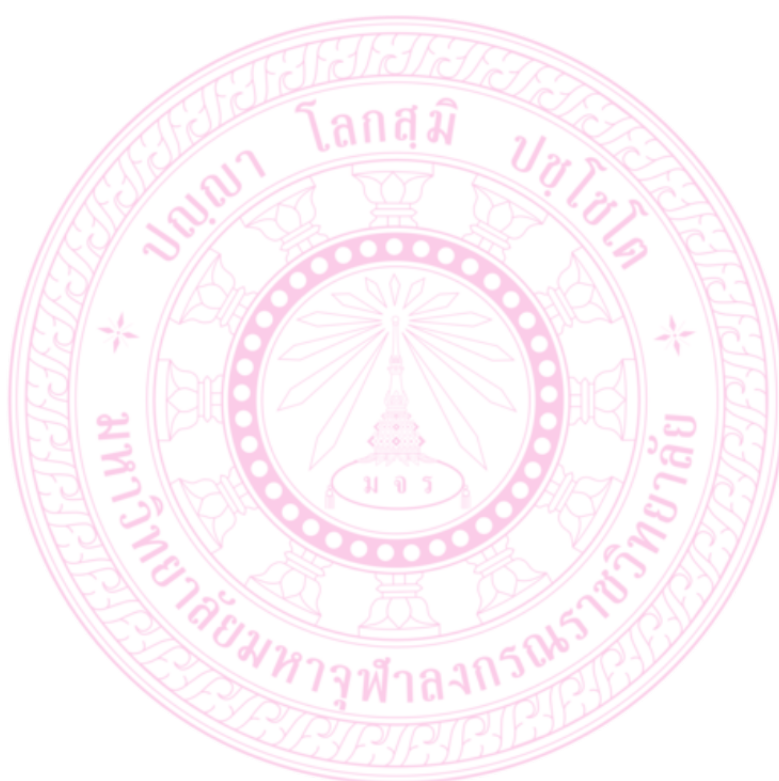
การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ๒) พัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท และ ๓) ถอดบทเรียนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โมเดล Business Model Canvas โปรแกรมการฝึกอาชีพ แบบประเมินผลความพึงพอใจที่มีค่าความเชื่อมั่นที่ .๙๘ แบบบันทึกภาคสนาม สังเกตการณ์ แบบประเมินผล CIPP Model และแบบถอดบทเรียนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และความถี่ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาผลการวิจัย พบว่า กลไก และกระบวนการในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง ประกอบด้วย

๑) การสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน มีมติเห็นชอบร่วมกัน ดังนี้ ๑.๑) การตั้งทีมพี่เลี้ยง ๑.๒) ผลการวิเคราะห์ พบว่า เป้าหมายการพัฒนา คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นให้สามารถพึ่งพาตนเอง และตัวชี้วัด คือ การไม่เบียดเบียนเงินสำรองที่เก็บไว้ แต่สร้างกิจกรรมให้เกิดรายได้ใหม่ ๑.๓) กิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ กำหนดเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว รวม ๑๐ ครั้ง

๒) การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย ๒.๑) ต้นน้ำ ประกอบด้วย (๑) สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) ในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และ (๒) นัดหมายกำหนดการและประสานงานวิทยากร ๒.๒) กลางน้ำ ประกอบด้วย การพัฒนาสินค้า/ยกระดับผลิตภัณฑ์ และ ๒.๓) ปลายน้ำ ประกอบด้วย การส่งเสริมการตลาด และ (๓) การสังเกต ติดตาม และประเมินผล

๓) การถอดบทเรียน ประกอบด้วย ๓.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย เงื่อนไขเวลาของผู้สูงอายุ และเงื่อนไขด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และ ๓.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย ทีมพี่

เลี้ยงเข้มแข็ง ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน การสนับสนุนจากอบต. / วัด ความยั่งยืนในการดำเนินงาน และการเป็นสังคมแห่งแบ่งปัน

Research Title : An Enhancing of Buddhist Quality of life of the Elderly in Local Agriculture Society on Self-reliant

Researchers : Assistant Professor Dr. Rattiya Nua-amnat
Assistant Professor Dr.Akkradecha Brahmamakappa
Dr. Paisan Nasuriwong

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhonsawan Campus

Fiscal Year : 2024

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

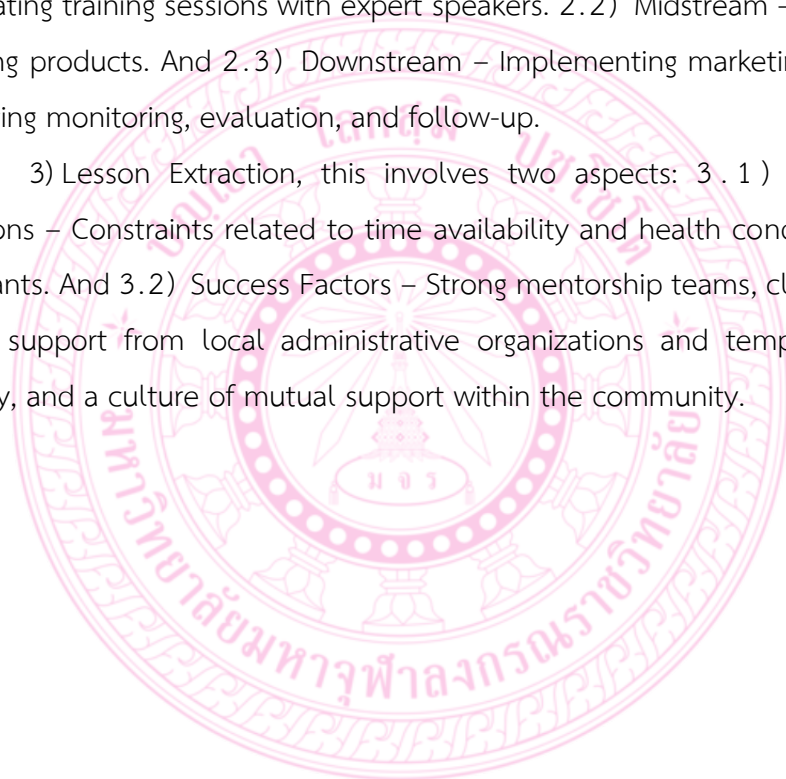
This research aims to: 1) promote lifelong learning through the teaching and learning processes of Buddhist Senior Schools, 2) develop mechanisms for job creation, career opportunities, and income generation for elderly individuals in rural areas, and 3) extract lessons on enhancing the quality of life based on Buddhist principles to foster self-reliance among elderly individuals in agricultural rural communities. This study employs an action research methodology comprising four phases: (1) planning, (2) implementation, (3) observation, monitoring, and evaluation of activities, and (4) reflection on the activities. The research instruments include the Business Model Canvas framework, vocational training programs, a satisfaction assessment questionnaire with a reliability coefficient of .98, field observation records, CIPP model evaluation forms, and lesson extraction forms. Data were analyzed using percentage and frequency statistics, along with qualitative content analysis. The research findings reveal that the mechanisms and processes for enhancing the quality of life for elderly individuals in agricultural rural communities based on Buddhist principles, fostering self-reliance, consist of:

1) Fostering a Shared Mindset and Awareness among Target Groups (Elderly Individuals) and the Community. The community reached a consensus through the following steps: 1.1) Establishment of a mentorship team. 1.2) Analysis results indicate that the primary development goal is lifelong learning for the elderly, emphasizing self-reliance. The key indicator is the ability to generate new income without depleting

financial reserves. And 1.3) Employment and income-generating activities were integrated into the curriculum of the Nong Nom Wua Subdistrict Senior School, with a total of ten supplementary sessions.

2) Developing Mechanisms for Job Creation, Career Opportunities, and Income Generation for the Elderly in Rural Areas. This process consists of three key components: 2.1) Upstream – Establishing a shared mindset and awareness among elderly participants in the Buddhist Senior School of Nong Nom Wua Subdistrict and coordinating training sessions with expert speakers. 2.2) Midstream – Developing and upgrading products. And 2.3) Downstream – Implementing marketing strategies and conducting monitoring, evaluation, and follow-up.

3) Lesson Extraction, this involves two aspects: 3.1) Challenges and Limitations – Constraints related to time availability and health conditions of elderly participants. And 3.2) Success Factors – Strong mentorship teams, clear needs of the elderly, support from local administrative organizations and temples, operational flexibility, and a culture of mutual support within the community.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อค้นหาหลักการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ให้สามารถพึ่งพาตนเอง แต่ปัจจุบันด้วยสภาพสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนมากขึ้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาทางเลือกในการก้าวข้ามปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับตัวให้เกิดความสมดุล

กราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้โอกาส และให้กำลังใจแก่ประชาคมนักวิจัย มจร. ให้คิดงานต่อก่อนใหม่ และดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง กราบขอบพระคุณ พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. ดร. และคณะ ในนามของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน และขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของวิทยาเขตนครสวรรค์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณทุกข้อมูลในระดับพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง เกิดความครบถ้วน ครอบคลุม และเพียงพอที่จะนำเข้าสู่การประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย

สุดท้ายขอขอบคุณทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยรวมถึงนิสิตที่ร่วมลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนามและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูปหรือคน ที่มีส่วนเติมเต็มให้โครงการวิจัยเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จและบรรลุยังวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ขอคุณความดีและอรรถประโยชน์ได้อันเกิดจากโครงการวิจัยนี้ ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบเป็นปัญญาบารมีทานแด่ผู้สนใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้และสู่การปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

๓๐ มกราคม ๒๕๖๘

สารบัญ

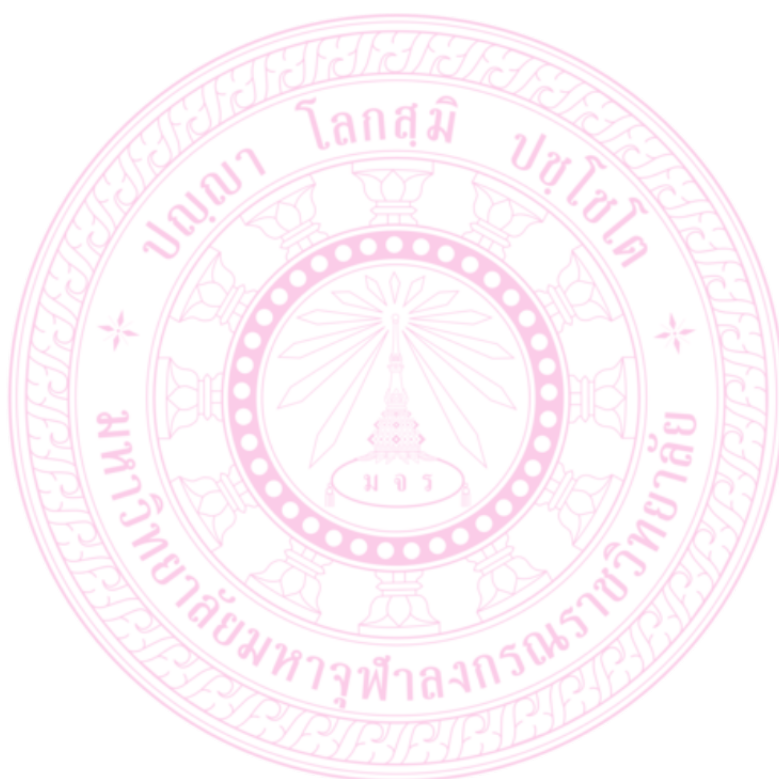
เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง.....	๑๔
๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม.....	๑๙
๒.๔ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ.....	๒๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๔
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔๘
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๙
๓.๒ ประชากรที่ใช้ในงานวิจัย	๕๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๔
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๕๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ.....	๕๘
๔.๒ การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท.....	๖๓
๔.๓ การถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง.....	๘๑
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๘๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๘๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๙๕
บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	
ก. หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์.....	๑๐๔
ข. เครื่องมือวิจัย.....	๑๐๖
ค. ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	๑๑๓
ง. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๙
จ. บทความวิจัย.....	๑๒๒
ประวัติวิจัย	๑๓๘

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	ผลการประเมินผลความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการ.....	๖๗
๔.๒	การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท สภาวะแวดล้อม และความพร้อม ทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน.....	๗๗
๔.๓	การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ.....	๗๘
๔.๔	การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน.....	๗๙

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้.....	๒๙
๒.๒	รูปแบบกระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม.....	๔๑
๒.๓	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔๘
๓.๑	กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๔
๓.๒	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	๕๗
๔.๑	การประชาคมเพื่อสร้างการรับรู้ และวิเคราะห์เป้าหมายร่วมของตำบล.....	๕๙
๔.๒	เป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล.....	๖๐
๔.๓	โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธต้นแบบ.....	๖๑
๔.๔	การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ.....	๖๒
๔.๕	การอบรมเชิงปฏิบัติการถอดกรณีศึกษา.....	๖๓
๔.๖	การอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ.....	๖๕
๔.๗	การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม.....	๖๖
๔.๘	การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย.....	๖๗
๔.๙	การประชุมร่วมเพื่อวิเคราะห์การตลาดชุมชน.....	๖๙
๔.๑๐	เอกสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์.....	๗๑
๔.๑๑	การตัดสินผลการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์.....	๗๒
๔.๑๒	โลโก้ ๓ ผู้เฒ่า.....	๗๒
๔.๑๓	เสื้อทีม ๓ ผู้เฒ่า.....	๗๓
๔.๑๔	ตัวอย่างพวงหรีดที่ได้จำหน่าย.....	๗๔
๔.๑๕	การออกร้านในงานวันผู้สูงอายุและงานแห่งครอบครัว.....	๗๕
๔.๑๖	การออกร้านในงานส้มโอและของดีอำเภอลาดยาว.....	๗๕
๔.๑๗	การออกร้านในงานตลาดนัดม่วงขึ้นกะละ.....	๗๖
๔.๑๘	การออกร้านในกิจกรรมศึกษาดูงานในวัดหนองกระดุกเนื้อ.....	๗๖
๔.๑๙	การจัดสรรค่าตอบแทนการดำเนินงานในนามแบรนด์ ๓ ผู้เฒ่า.....	๗๗
๔.๒๐	สรุปกระบวนการการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุใน ภาคชนบท.....	๘๑
๔.๒๑	กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท....	๘๒
๔.๒๒	ผลการวิเคราะห์ และถอดบทเรียน.....	๘๓
๔.๒๓	แผนที่ผลลัพธ์.....	๘๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ดุขฎีนิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่าระบุถึงสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท ฉบับภาษาไทยพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๖๕) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้วางวิสัยทัศน์ของแผนไว้ว่า “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” โดยมีเป้าประสงค์ที่จะเห็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ มีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิต ครอบครัวมีสุข สังคมเอื้ออาทร อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย มีหลักประกันที่มั่นคง ได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสม อยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารอย่างต่อเนื่อง โดยมีการวางยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ ๕ ยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ได้กำหนด “ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ” ไว้เป็น ๑ ใน ๕ ยุทธศาสตร์ และภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้กำหนดมาตรการระบบบริการและเครือข่ายการเกื้อหนุน โดยในข้อ ๔.๓ กำหนดไว้ว่า “ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรทางศาสนา องค์กรเอกชนและองค์กรสาธารณประโยชน์มีส่วนร่วมในการดูแลจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยกระบวนการประชาคม” ซึ่งมาตรการในข้อนี้ ได้วางบทบาทสำคัญไว้กับกลไกในพื้นที่ในการทำงานร่วมกันเพื่อการดูแลผู้สูงอายุโดยเน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วม^๑

ขณะเดียวกันในส่วนของสภาพัฒนาการสังคม (สพช.) ได้กำหนดให้เรื่องการปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัยเป็นวาระการปฏิรูปสำคัญเรื่องหนึ่ง โดยกำหนดหลักการในการปฏิรูประบบรองรับสังคมสูงวัย ไว้ ๕ ประการ คือ ๑) ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม การปฏิรูปต้องไม่สร้างระบบที่จะทำให้ผู้สูงอายุต้องกลายเป็นภาระของสังคม ๒) สร้างสังคมและสภาพแวดล้อมที่บุคคลทุกช่วงวัยและทุกกลุ่มประชากรสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข ๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของจิตพลัง “ท้องถิ่นท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐในชุมชน” โดยเน้นการบริหารจัดการตนเอง โดยไม่ต้องรอการดำเนินงานของภาครัฐที่ไม่มีความยืดหยุ่น ๔) การดูแลผู้สูงอายุ ให้เน้น “การสร้าง นำซ่อม” และการประคับประคองให้ผู้สูงอายุอยู่ในสภาพที่สามารถดูแลตนเองให้นานที่สุดมากกว่าการให้อยู่ในสถานบริบาล โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และ ๕) เตรียมความพร้อมในระบบเศรษฐกิจ สังคม และบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากร

^๑ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๖๕)ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๒. (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวาณิช, ๒๕๕๗).

ของไทยที่เปลี่ยนแปลงไปเตรียมความพร้อม โดยได้เสนอแผนปฏิรูปไว้ ๔ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ตามลำดับ^๒

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้วิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของสังคมไทยโดยเฉพาะเรื่องโครงสร้างประชากรไทยจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๕ ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ โดยจะมีกลุ่มผู้สูงอายุมีปัญหาทางสุขภาพและมีแนวโน้มอยู่คนเดียวมากขึ้นจากในปี ๒๕๕๙ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ๗๐ ปีขึ้นไปมีจำนวนทั้งสิ้น ๔.๖ ล้านคนหรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๔๒.๙ ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น ๕.๖ ล้านคนในปี ๒๕๖๕ ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยผู้สูงอายุ ๗๕ ปีขึ้นไป จะมีสภาวะติดเตียงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒.๖ จากช่วงอายุ ๖๐-๖๔ ปีที่มีเพียงร้อยละ ๐.๙ ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่าค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุจะเพิ่มจาก ๖๓,๕๖๕.๑๓ ล้านบาท ในปี ๒๕๕๓ เป็น ๒๒๘,๔๘๒.๒๑ ล้านบาท ในปี ๒๕๖๕ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุอาศัยอยู่ตามลำพังคนเดียวจะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓.๖ ในปี ๒๕๓๗ เป็นร้อยละ ๘.๗ ของผู้สูงอายุทั้งหมดในปี ๒๕๕๗ โดยส่วนใหญ่ก็มีปัญหาด้านสุขภาพทั้งทางจิตและทางกายรวมทั้งขาดผู้ดูแล สำหรับผู้สูงอายุวัยต้นอายุ ๖๐-๖๙ ปีที่มีสถานะทางสุขภาพดีมีจํานวนร้อยละ ๕๙.๙ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ยังสามารถทำงานได้ แต่สัดส่วนของการทำงานยังไม่สูงมากนัก โดยปี ๒๕๕๗ ผู้สูงอายุวัย ๖๐-๖๔ ปี มีงานทำร้อยละ ๕๙.๒ และกลุ่มวัย ๖๕- ๖๙ ปี ร้อยละ ๔๕.๖ ของประชากรในวัยเดียวกัน ยิ่งจะส่งผลต่อรายได้และเงินออมเมื่อเข้าสู่บั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ด้านปัจจัยที่อยู่อาศัยและระบบบริการสาธารณะยังไม่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ สะท้อนได้จากผู้สูงอายุเพียงร้อยละ ๗.๒ ที่พึงพอใจในบริการสาธารณะทุกระบบและสถานที่สาธารณะส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ทางลาด บันไดมีราวจับ ห้องสุขาที่ใช้งานได้^๓

ในการรองรับกับสถานการณ์ด้านผู้สูงอายุของจังหวัดนครสวรรค์ที่ผ่านมาได้มีการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยบรรจุระเบียบวาระเรื่อง “การเตรียมความพร้อมประชากรก่อนวัยสูงอายุและการขับเคลื่อนเครือข่ายผู้สูงอายุแบบบูรณาการ” ขึ้นในการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดดังกล่าว และสมาชิกสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์ได้มีฉันทมติร่วมกันรวม ๑๐ ข้อ โดยในข้อที่ ๔ มีมติว่า “ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับฝ่ายปกครองท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน) ร่วมกับกลไกต่าง ๆ อาทิ สาขาสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ประจำจังหวัด ภาคเอกชน กลุ่มจิตอาสา มีหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานผู้สูงอายุระดับท้องถิ่น เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบ สร้างกลไก การเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุและขับเคลื่อน

^๒ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ, วาระการปฏิรูปที่ ๓๐ การปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘).

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), แหล่งที่มา : http://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?Nid=๖๔๒๒. [๒๑ กันยายน ๒๕๖๔]

เครือข่ายในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนทุกภาคส่วน ในรูปแบบบูรณาการอย่างใกล้ชิดไม่แยกส่วนจากกัน และให้กำหนดเป็นข้อบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวมโดยมีมาตรการหรือกติกาทางสังคมและหรือกำหนด ธรรมนูญสุขภาพร่วมกันของคนในชุมชน”^๔

จากรายงานสถิติจำนวนประชากรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ข้อมูล ณ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ประเทศไทยมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๖,๐๕๔,๘๓๐ คน เป็นผู้สูงอายุจำนวน ทั้งหมด ๑๒,๘๑๔,๗๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๔๐%^๕ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ระหว่าง ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๕ อำเภอ ๑๒๘ ตำบล ๑,๔๓๒ หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ ๙,๕๕๗ ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๐๒๘,๘๑๔ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕)^๖ มีประชากรสูงอายุตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวน ๒๓๖,๖๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๘%^๗ ขณะที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการ ปกครองออกเป็น ๙ หมู่บ้าน ๑,๗๖๑ ครัวเรือน ประชาชน ๔,๗๔๐ คน มีประชากรสูงอายุตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวน ๑,๑๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖๐^๘ ถือเป็นตำบลที่เป็นสังคมผู้สูงวัยอย่าง สมบูรณ์ (Complete Aged Society) ทั้งนี้ผู้สูงวัยส่วนใหญ่ของตำบลนี้เป็นผู้สูงวัยในภาคการเกษตร สถานการณ์ที่นี้เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว ด้วยมีประชากรที่อายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปถึง กว่าร้อยละ ๒๔ จากสถานการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้าน สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การได้รับ สวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ และการจัดสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้^๙ เป็น เพียงการบรรเทาด้านร่างกายในฐานะผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้สะท้อนถึงความต้องการอย่างแท้จริง

^๔ คณะกรรมการสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์, เอกสารหลัก/มติโครงการพัฒนานโยบาย สาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘, (นครสวรรค์ : ร้านโอปรินทร์, ๒๕๕๘).

^๕ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, จำนวนผู้สูงอายุสัญชาติไทยจำแนกตามจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dop.go.th/th/statistics_side?content=๑&sub=๒ [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^๖ สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์, ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data.go.th/dataset/nakhonsawandata๒๕๖๖> [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^๗ กรมกิจการผู้สูงอายุ, สถิติผู้สูงอายุ มิถุนายน ๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.dop.go.th/th/statistics_side?content=๑&sub=๒ [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^๘ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว, แผนพัฒนาท้องถิ่น ๒๕๖๖-๒๕๗๐ แก่ไขครั้งที่ ๑/๒๕๖๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น\(พ.ศ. ๒๐๒๓๐๓๒๑_๑๔๔๓๐๓๐๓.pdf](https://www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น(พ.ศ. ๒๐๒๓๐๓๒๑_๑๔๔๓๐๓๐๓.pdf) [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^๙ พิสิทธิ์ จอมบุญเรือง, “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ใน จังหวัดนครสวรรค์”, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๕-๒๘.

ที่ผ่านมาผู้วิจัยและคณะได้มีการขับเคลื่อนแผนงานวิจัยเรื่อง “การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์” โดยได้มีการส่งเสริมและพัฒนาใน ๔ มิติ คือ ๑) ด้านเศรษฐกิจมีการส่งเสริมในเรื่องการสร้างรายได้เพื่อนำไปสู่การออม ๒) ด้านสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ชุมชน และสังคมมีการปรับปรุงสภาวะสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวันโดยเฉพาะในเรื่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียว การปรับปรุงด้านอารยสถาปัตย์ และการติดตั้งระบบแจ้งเตือนด้านการจราจรในระดับชุมชน ๓) ด้านสุขภาพมีการพัฒนานักบริหารชุมชนวิถีพุทธเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายจิตอาสาที่จะคอยสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องสุขภาพของผู้สูงวัย และ ๔) ด้านสังคมมีการสร้างธรรมณูความสุขของชุมชนเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัยอย่างไรรอยต่อ จากการวิจัยข้างต้น พบว่า มีบางประเด็นที่จะนำไปสู่การต่อยอดเพื่อให้ตำบลที่เป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ข้างต้นได้พัฒนาสู่ความเป็นตำบลต้นแบบในการดูแลและสนับสนุนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับสังคมสูงวัยขององค์กรภาคีเครือข่ายระดับตำบล (บวร) โดยเฉพาะการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมในมิติของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณค่าในตัวเอง และเป็นส่วนผสมสำคัญในชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคมตามกรอบแนวคิด “เกษียณมีดี” โดยอาศัยระบบและกลไกของสังคมวิถีไทยวิถีพุทธอันได้แก่ “เครือข่ายพลังบวร” ในพื้นที่อันประกอบด้วย บ้าน-วัด-ราชการ โดยเฉพาะในระดับตำบลที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเป็นหน่วยงานที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัวที่ดูแลด้านสุขภาพร่วมกับภาคีเครือข่าย อสม. และนักบริหารชุมชนที่ได้มีการขับเคลื่อนพัฒนาจากแผนงานวิจัยที่ผ่านมา มีวัดหนองกระดุกเนื้อซึ่งเป็นศูนย์กลางในการรวมจิตรวมใจผู้สูงวัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม รวมทั้งผู้คนหลากหลายวัยที่ได้มีการลงนามในธรรมนูญความสุขของชุมชน ว่าจะเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงวัยในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และจะร่วมกันดูแลและเกื้อกูลผู้สูงอายุในครอบครัวหรือในชุมชนให้มีความสุขและมีคุณค่าตามวิถีชีวิต “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” ของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๔๕- ๒๕๖๕) ที่มีเป้าประสงค์ที่จะเห็นผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ มีสุขภาพที่ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ครอบครัวมีความสุข สังคมเอื้ออาทร อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมปลอดภัย มีหลักประกันที่มั่นคง ได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสม อยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม

ดังนั้นแล้วการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทรสังคมไม่ทอดทิ้งกัน ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรมและความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบ หนองนมวัวตำบลสุขภาวะที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองโดยการบูรณาการองค์ความรู้และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท

๑.๓.๓ เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาบริบท คุณภาพและศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน บนพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ที่มาจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภายใต้แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนพึ่งตนเอง แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวน ๑,๑๖๖ คน ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๖ ไปจนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตร หมายถึง ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวน ๑,๑๖๖ คน ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๕.๒ คุณภาพชีวิตวิถีพุทธ หมายถึง การดำเนินชีวิตภายใต้หลักทาน ศีล ภาวนา มีความพึงพอใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีความสุข เหมาะสม พอเพียง ไม่เป็นภาระพึ่งพิงต่อผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุข

๑.๕.๓ การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ผู้สูงวัยในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านการพัฒนากลไกในการสร้างงาน ที่ผ่านความเห็นชอบร่วมกันของผู้สูงอายุ

๑.๕.๔ โรงเรียนผู้สูงอายุ หมายถึง โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๕.๕ ระบบและกลไก หมายถึง ระบบการสร้างงานมุ่งเน้นการสนับสนุนกิจกรรมการให้ความรู้ และเพิ่มทักษะอาชีพที่ผ่านความเห็นชอบร่วมของผู้สูงอายุในการสร้างงาน สร้างรายได้ โดยไม่มีการเบียดเบียนเงินเก็บสำรอง และกลไกการสร้างรายได้เพิ่ม จากกิจกรรมส่งเสริมการตลาด

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ จะเป็นเครื่องมือในการนำไปศึกษาและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๒ กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบทเพื่อเป็นต้นแบบของระบบและกลไกให้แก่พื้นที่อื่น ๆ

๑.๖.๓ ผลการถอดบทเรียน จะเป็นฐานข้อมูลในการนำไปการบริหารจัดการร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและรอบด้าน

๑.๖.๔ เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้และบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองไปสู่หมู่บ้าน ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยโดยมีขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Data Collection) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการทบทวนและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยการค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุ ในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งประกอบด้วย

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง
- ๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม
- ๒.๔ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

๒.๑.๑ แนวคิดคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตมักตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อหรือแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตคนซึ่งจะต้องประกอบด้วย กาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยทั่วไปมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการการมีชีวิตที่ดีพร้อมในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในสังคมเช่นมีสุขภาพดีมีอิสระเสรีในด้านความคิดการกระทำมีเป้าหมายของชีวิตคุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางเพราะเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศเนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรจะทำให้การพัฒนาด้านต่าง ๆ สามารถกระทำได้ดีหรือประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว คุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจและการรับรู้สถานะของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคมโดยจะสัมพันธ์กับเป้าหมายและความคาดหวังของตนเองภายใต้บริบทวัฒนธรรมค่านิยมมาตรฐานของสังคมและสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ระบบบริหารสวัสดิการต่าง ๆ ตลอดจนการเมืองและการปกครองของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่^๑

ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๙๘ ที่ประชุมสมัชชาองค์การอนามัยโลก (World Health Organization Assembly) เพิ่มคำว่า “Spiritual Well-being” หรือ “สุขภาวะทางจิตวิญญาณ” เข้าไปในคำนิยามเดิม ดังนั้น ความหมายของคำว่า “สุขภาพ” หลังจากนั้นจึงรวมความหมาย สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ หรือสุขภาวะที่สมบูรณ์ทุก ๆ ทาง เชื่อมโยงกัน สะท้อนถึงความเป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพ ที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง ๔ มิติซึ่งความหมายในแต่ละด้าน คือ

^๑ The WHOQOL GROUP, “The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL)”, *Social Sciences Medicine*, Vol. 41 No. 10 (1995) : 1403 -1409.

๑. สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ เป็นต้น

๒. สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

๓. สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงานในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีและมีสันติภาพ เป็นต้น

๔. สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด ซึ่งหมายถึง พระนิพพาน หรือพระผู้เป็นเจ้าหรือความดีสูงสุด สุดแล้วแต่ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน สุขภาวะทางจิตวิญญาณ จึงหมายถึง มิติทางคุณค่าที่สูงสุดเหนือไปจากโลกหรือภาพภูมิทางวัตถุการมีศรัทธาและมีการเข้าถึงคุณค่าที่สูงส่งทำให้เกิดความสุขอันประณีตลึกซึ้ง

ความหมายของสุขภาวะทั้ง ๔ ด้าน สุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางจิตเป็นสุขภาพที่ทำความเข้าใจได้ง่าย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้ตลอดเวลา สุขภาวะทางสังคมเป็นการแสดงออกรวมกันของสังคม ซึ่งต้องทำความเข้าใจและยอมรับรวมกันของทั้งสังคม และสุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) เป็นสุขภาพที่ทำความเข้าใจได้ยากและเป็นขั้นสูงสุดของสุขภาพองค์รวม ในปี ค.ศ. ๑๙๘๖ การประชุมนานาชาติที่กรุงออตตาวา เมืองหลวงของแคนาดา ในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) นั้นได้ให้ความสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นโดยได้ถูกบันทึกไว้ว่า “*ความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจและสังคม ปัจเจกบุคคลหรือลักษณะเฉพาะของกลุ่มและความปรารถนาที่เกิดขึ้นจริง ความต้องการการเปลี่ยนแปลง หรือการจัดการกับสภาพแวดล้อม*” ในอนาคตไม่มีจุดสิ้นสุดแต่สามารถประยุกต์แนวคิดได้ในแต่ละบุคคล กลุ่มชุมชนหรือประชาชน สำหรับหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพนี้เป็นแนวคิดที่เน้นการปฏิบัติใหม่ขึ้นมาทั้งหมด โดยยึดเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของการทำงานด้านส่งเสริมสุขภาพ โดยกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) และสิ่งที่เพิ่มเข้ามาในโครงสร้างของคุณภาพชีวิต มี ๕ ประเด็นที่ผ่านมา คือ ระดับทักษะของแต่ละคน ผ่านการกระทำทางชุมชนและการให้บริการสาธารณสุขครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อม นโยบาย และเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในที่นี้การส่งเสริมสุขภาพ แสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบสองอย่าง ได้แก่ สิ่งสำคัญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเป็นการสร้างสุขภาพโดยทั่ว ๆ ไป สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการทางสังคมและทางด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสุขภาพจะนำไปสู่การพิจารณา การวางแผนออกแบบโครงสร้างสภาพแวดล้อมใหม่และการแลกเปลี่ยนเหตุผลของแต่ละคน ซึ่งผลที่ตามมาที่คาดหวังในการส่งเสริมสุขภาพกับผลสะท้อนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้ประเด็นหลักนี้จึงสัมพันธ์กับคำว่า “*สุขภาพที่แท้จริงเป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต*”

คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม ประกอบด้วย ๑) คนที่มีคุณภาพชีวิต จะใช้ชีวิตในงานที่ดีไม่ก่อให้เกิดปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น ๒) คนที่มีคุณภาพชีวิต จะปรับปรุงตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ ๓) คนที่มีคุณภาพชีวิต จะใช้สติปัญญาเหตุผลและสันติในการแก้ไขปัญหา ๔) คนที่มีคุณภาพชีวิต จะยอมรับในคุณค่าของตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมจึงทำให้

อยู่ร่วมกันกับคนอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างราบรื่นปราศจากอคติ และ ๕) คนที่มีคุณภาพชีวิตจะทำให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวสังคมมีความมั่นคงปลอดภัยและเป็นระเบียบเรียบร้อย^๒

๒.๑.๒ แนวคิดการวัดคุณภาพชีวิต

นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย ความรู้สึกพอใจกับชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป ความสามารถทางจิตใจที่จะประเมินชีวิตของตนเองว่ามีความพอใจหรือไม่กับภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ รวมถึงบุคคลอื่นประเมินได้ว่าการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นมีภาวะที่เหมาะสมและไม่มีปัญหาคุณภาพชีวิต^๓ ในการประเมินคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุนั้นมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเข้าใจในชีวิต ปัญหาที่ยืดถืง ความคิดเห็นในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จากองค์ประกอบที่กล่าวมาย่อมทพให้มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเอง เมื่อพิจารณาเรื่องคุณภาพชีวิตแล้วจะพบว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นนอกจากสุขภาพด้านร่างกายแล้วควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านจิตใจหรืออารมณ์และการพัฒนาทางด้านสังคมด้วย

คุณภาพชีวิตเป็นสหมิติต้องวัดได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมหรือเชิงวัตถุวิสัยและเชิงจิตวิสัย UNESCO^๔ ให้เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิตไว้ ๒ ด้าน คือ

๑. ด้านวัตถุวิสัย (Objective) การประเมินด้านวัตถุวิสัย วัดได้โดยอาศัยข้อมูลด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้นับได้วัดได้เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

๒. ด้านจิตวิสัย (Subjective) เป็นการประเมินข้อมูลด้านจิตวิสัย ซึ่งอาจทำได้โดยการสอบถามความรู้สึกและเจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลเกี่ยวกับชีวิต การรับรู้ต่อสภาพความเป็นอยู่การดำรงชีวิตรวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัชีวิต และความพึงพอใจในชีวิต

ขณะที่ประเทศไทยมีการกำหนดความต้องการขั้นพื้นฐานของดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต ซึ่งได้กำหนดตามความจำเป็นพื้นฐานไว้ในปี พ.ศ.๒๕๔๙ มีทั้งหมด ๘ ข้อ^๕ ดังนี้

๑. ความจำเป็นขั้นต่ำในการบริโภคของครอบครัวหนึ่ง ๆ ในเรื่องของการมีอาหารเพียงพอ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้านและเฟอร์นิเจอร์

๒. การบริการที่จำเป็นที่จัดให้แก่ชุมชนโดยส่วนรวม ในเรื่องการคมนาคม การศึกษา และวัฒนธรรม สาธารณสุข น้ำสะอาดบริโภค เป็นต้น

๓. ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดขึ้นเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของการเพิ่มพูนเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผสมผสานกับเรื่องการกระจายรายได้ และการกระจายบริการ ทั้งทาง

^๒ สำราญ จุช่วย และคณะ, “คุณภาพชีวิตนักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ : กรณีศึกษานักศึกษาเข้าใหม่ปีการศึกษา ๒๕๕๕”, รายงานวิจัย, (คณะศิลปศาสตร์ : วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๕).

^๓ Meeberg, G.A., “Quality of Life: A Concept Analysis”, *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 18 (1993) : 32-38.

^๔ UNESCO, “Evaluation the Quality of life in Belgium”, *Social Indicators Research*, Vol. 8 No. 3 (1980) : 312.

^๕ กุหลาบ รัตนสังธรรม และคณะ, “การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในวิธีดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความเป็นพื้นฐานในระดับหมู่บ้าน”, รายงานวิจัย, (ชลบุรี : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐).

เศรษฐกิจและสังคมไปยังท้องที่ยากจนและกลุ่มคนที่ยากจน เพื่อบรรลุมาตรฐานขั้นต่ำของการดำรงชีวิต

๔. นโยบายที่ใช้ความจำเป็นพื้นฐานจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของประชาชน
๕. แนวความคิดความจำเป็นพื้นฐาน มีบทบาทในการวางแผนพัฒนาชนบท และมีเป้าหมายที่จะลดการว่างงาน การเพิ่มผลผลิตต่อเนื่องที่ การจัดหาบริการสาธารณสุขให้เพียงพอ
๖. แนวความคิดจำเป็นพื้นฐานนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงระดับความจำเป็น เมื่อเวลาและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ไม่ว่าสังคมจะอยู่ในระดับใด ก็ยังมีความจำเป็นของพื้นฐาน
๗. พื้นฐานความคิด ในการใช้ความจำเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนา คือ ใช้ในกรณีที่มีทรัพยากรจำกัด

๘. แก่นนำของดัชนีทางสังคมที่จะวัดถึงความจำเป็นพื้นฐาน อย่างน้อยต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้ คือ สาธารณสุขในเรื่องของอายุขัยเฉลี่ย โภชนาการ สุขาภิบาล อัตราการตายของเด็กทารก และอัตราการตายที่มีสาเหตุมาจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ทางด้านการศึกษาควรมีดัชนีในเรื่องของจำนวนผู้อ่านออกเขียนได้

ต่อมาในปี ๒๕๕๐ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ^๖ ได้กำหนดให้เป็นปริมณงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ โดยจุดมุ่งหมายของโครงการปริมณงค์คุณภาพชีวิตที่สำคัญ คือ การให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพชีวิตและรู้ว่าจะต้องปรับปรุงในเรื่องใด โดยมีเกณฑ์กำหนดไว้หลายประการ สำหรับความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดใช้ในแผน ๖ โครงการพัฒนาสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดและเสนอคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ มี ๘ หมวด (๓๒ ตัวชี้วัด) ดังนี้

๑. ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย
๒. ประชาชนมีที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
๓. ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ

๔. ประชาชนมีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
๕. ประชาชนผลิตและหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ
๖. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรได้ตามต้องการ
๗. ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น
๘. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น

ต่อมาในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ ๙ ได้กำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยเพิ่มเติม เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานจาก ๘ หมวด (๓๒ ตัวชี้วัด) เป็น ๙ หมวด (๓๗ ตัวชี้วัด) โดยหมวดที่ ๙ คือ การบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมและตัวชี้วัดที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ เรื่องการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ การป้องกันและแก้ไขมลภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

^๖ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, แผนพัฒนาชนบทแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ (๒๕๓๐-๒๕๓๔), (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐).

การคุ้มครองผู้บริโภค อุบัติเหตุและโรคไม่ติดต่อ ซึ่งถ้าสามารถบรรลุตามเกณฑ์ที่กำหนดดังกล่าว จะนำไปสู่เป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทยตามมา^๗

คุณภาพชีวิตของบุคคลจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพและมีความหลากหลายในการวัดระดับคุณภาพชีวิต แต่คุณภาพชีวิตก็ยังเป็นที่นิยมใช้ เนื่องจากคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายและผลลัพธ์ของการดูแลสุขภาพ และมีองค์ประกอบด้วยเนื้อหาที่มีขอบเขตกว้างขวาง หลากหลายที่สะท้อนถึงความรู้สึนึกคิดที่แตกต่างกันไปในแต่ละด้าน สำหรับคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านร่างกาย ได้แก่ โครงสร้างทางร่างกายและสุขภาพร่างกายรวมถึงด้านบุคลิกภาพด้วย

๒. ด้านจิตใจ ได้แก่ สภาพจิตใจและสุขภาพจิต รวมถึงด้านคุณธรรมและจริยธรรมด้วย

๓. ด้านสังคม ได้แก่ สถานะทางสังคม ยศ ตำแหน่ง เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับนับถือ รวมถึงการมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย

๔. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง^๘

๒.๑.๓ แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การศึกษาขององค์การสหประชาชาติ พบว่า ในปี ค.ศ.๒๐๔๗ ประชากรโลกจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมแห่งผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรโลกที่คนเกิดน้อยลงและอายุยืนมากขึ้นทำให้ประชากรทั่วโลกจะมีอายุเฉลี่ย เพศหญิง อยู่ที่ ๗๓ ปี ส่วนเพศชายอายุเฉลี่ยอยู่ที่ ๖๙ ปี^๙ (world population data sheet, ๒๐๑๕) ในสัดส่วนผู้สูงอายุที่มากขึ้นทั่วโลกจะมาจากประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนา ส่งผลกระทบและการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสังคมผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สถานการณ์ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จากข้อมูลของ United Nations World Population Ageing พบว่า หลังจากปี พ.ศ.๒๕๕๒ ประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิง ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ประชากรเด็กน้อยกว่าผู้สูงอายุ สถานการณ์นี้เป็นผลมาจากการลดภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว^{๑๐}

^๗ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน, “อนามัยในประเทศไทย”, **จุลสารศูนย์ข้อมูลคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๐) : ๓-๓๑.

^๘ คนธรส เหล่าประติษฐ์, **สังคมผู้สูงอายุ**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ๒๕๕๙).

^๙ Population Reference Bureau, **2015 world population data sheet**, Retrived from: [https:// www.prb.org/resources/2015-world-population-data-sheet/](https://www.prb.org/resources/2015-world-population-data-sheet/) [November 23, 2023]

^{๑๐} ประยูร อิมิวัตร และคณะ, “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน”, **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๓๖๔-๓๗๘.

จากข้อมูลประชากรของประเทศไทยปี พ.ศ.๒๕๕๖ ประชากรไทยมีจำนวน ๖๔.๖ ล้านคน เป็นผู้สูงอายุมากถึง ๙.๖ ล้านคน คาดว่าในปี พ.ศ.๒๕๗๓ จะมีจำนวนผู้สูงอายุ ๑๗.๖ ล้านคน (ร้อยละ ๒๖.๓) และปีพ.ศ.๒๕๘๓ จะมีจำนวนถึง ๒๐.๕ ล้านคน (ร้อยละ ๓๒.๑) ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนสถานภาพ บทบาท และกิจกรรมของผู้สูงอายุ^{๑๑}

ขณะที่รายงานสถิติจำนวนประชากรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ข้อมูล ณ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖ ประเทศไทยมีจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๖,๐๕๔,๘๓๐ คน เป็นผู้สูงอายุจำนวนทั้งหมด ๑๒,๘๑๔,๗๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๔๐%^{๑๒} กลุ่มวัยผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่กลุ่มวัยแรงงานมีจำนวนลดลง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมสุขภาพของชุมชน และการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง

คุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายหลักของสังคม คือ ประชาชนที่มีสุขภาพอนามัยดีทั้งร่างกาย และจิตใจทุกเพศทุกวัย ประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งด้านปริมาณและสัดส่วนต่อประชากรจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐-๒๕๕๔) กระทรวงสาธารณสุขกำหนดนโยบายให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงตามวัย ขยายโอกาสการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในการเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุทุกคน เนื่องจากจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องมาจากการพัฒนาด้านสาธารณสุขและทางการแพทย์ ทำให้อัตราการเสียชีวิตลดลง ผู้สูงอายุจึงมีชีวิที่ยืนยาวขึ้นแต่ผู้สูงอายุก็ยังได้รับผลกระทบจากการเสื่อมถอยของร่างกายตามวัย จึงควรให้ความสนใจดูแลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงมีคุณภาพชีวิตที่ดี ป้องกันการเกิดโรคต่าง ๆ จะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิที่อยู่อย่างมีความสุข มีคุณค่า สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม และมีความสุขในบั้นปลายของชีวิต

จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุหรือผู้ที่มิอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ส่งผลให้ประเทศไทยก้าวสู่สังคมของผู้สูงอายุ รวมทั้งโครงสร้างของประชากรและโครงสร้างของกำลังแรงงานเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีผู้สูงอายุที่ยังต้องทำงานเพิ่มขึ้นด้วย จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรหรือการสำรวจแรงงาน ในปี๒๕๖๓ พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงาน ๔.๗๐ ล้านคน (ร้อยละ ๓๖.๙) จากจำนวน ผู้สูงอายุทั้งสิ้น ๑๒.๗๕ ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑.๖๒ ล้านคน ภาคเหนือ ๑.๑๓ ล้านคน ภาคกลาง ๑.๐๗ ล้านคน ภาคใต้ ๖.๑๐ แสนคน และกรุงเทพมหานคร ๒.๘๑ แสนคน เมื่อพิจารณาการทำงานของผู้สูงอายุเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา พบว่า จำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานเพิ่มขึ้น ๔.๗ แสนคน (จาก

^{๑๑} Foundation for Older Persons' Development, **Elderly Circumstance Report**, Retrived from: <http://fopdev.or.th/Aged Society> [November 23, 2023]

^{๑๒} กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, **จำนวนผู้สูงอายุสัญชาติไทยจำแนกตามจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๖**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.dop.go.th/th/statistics_side?content=๑&sub=๒ [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

๔.๒๓ ล้านคน เป็น ๔.๗๐ ล้านคน) และเมื่อพิจารณาตามเพศ พบว่า เพศชายเพิ่มขึ้น ๒.๑ แสนคน (จาก ๒.๔๗ ล้านคน เป็น ๒.๖๘ ล้านคน) และเพศหญิงเพิ่มขึ้น ๒.๖ แสนคน (จาก ๑.๗๖ ล้านคน เป็น ๒.๐๒ ล้านคน)^{๑๓}

ดังนั้น การที่ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ ความแข็งแรงของร่างกายนั้นนับว่าเป็นปัจจัยหลัก ซึ่งจากสถิติของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์^{๑๔} พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงย่อมพึ่งพาตนเองได้ ร้อยละ ๔๑.๘ นอกจากร่างกายที่แข็งแรงแล้ว ปัจจัยอื่น ๆ อาจมีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น การมีทักษะชีวิตที่ดี ใช้ความคิดตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เอาตัวรอดจากเหตุการณ์ที่ต้องพบเจอในชีวิตประจำวันสามารถพึ่งพาตนเองทางความคิดได้ เช่น สามารถเอาตัวรอดจากการถูกพวกมิจฉาชีพที่โทรศัพท์มาพูดจาหวานล่อหลอกหลวงผู้สูงอายุโอนเงินให้ทางตู้เอทีเอ็ม (แก๊ง Call center) ฯลฯ การปรับตัวในวัยสูงอายุก็น่าสนใจอีกเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ทั้งร่างกายที่เสื่อมโทรมลงความคิดที่ต้องยอมรับกับความเปลี่ยนแปลง บทบาทหน้าที่ที่เปลี่ยนไปจากเดิม ผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรับมือและปรับตัวเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของโกศล วงศ์สวรรค์ และเลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์^{๑๕} ที่กล่าวว่า การปรับตัวเป็นความพยายามที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อรักษาความมั่นคงของตนทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมไว้ให้นานที่สุด ตลอดจนการมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีทำให้เกิดครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง สมาชิกในครอบครัวดูแลตนเองได้ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของสมาชิกในครอบครัวทั้งการได้รับความรัก การสนับสนุน การดูแลเอาใจใส่ พูดคุย ให้คำแนะนำต่อกัน ซึ่งอาจทำให้ผู้สูงอายุมีกำลังใจได้รับรู้ความเปลี่ยนแปลงไปของสถานการณ์ในสังคม และใช้ชีวิตในช่วงวัยสูงอายุน่าอยู่โดยไม่เป็นภาระของผู้อื่น^{๑๖}

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เหมาะสม ไม่เป็นภาระพึ่งพิงต่อผู้อื่น^{๑๗} ไม่ก่อปัญหาในสังคม มีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตที่มีความสุขทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคมสามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ มีสุขภาพร่างกายดี สุขภาพจิตดี ครอบครัวมีความสุขมีความอบอุ่นมีสังคมที่

^{๑๓} สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **สรุปผลที่สำคัญการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.๒๕๖๓**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.dop.go.th/th/knownow/๑/๑๐๓๙> [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^{๑๔} สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, **สถานการณ์ประชากรสูงอายุไทย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.m-society.go.th/document/statistic/Statistic_๘๓๙๗.pdf [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^{๑๕} โกศล วงศ์สวรรค์ และเลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์, **สุขภาพจิต**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธนเศรษฐ์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑).

^{๑๖} นวรัตน์ ปัญจธนทรัพย์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี “งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน” ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๖๓).

^{๑๗} ศิริลักษณ์ รื่นวงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวหมก อำเภอบางบาล จังหวัดเชียงราย”, **รายงานวิจัย**, (สำนักศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๕๕๗).

เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความเป็นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย และมีความมั่นคงในชีวิต ได้รับสวัสดิการและการบริการทางสุขภาพอย่างเหมาะสม อยู่อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชนและสังคม มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารปัจจุบัน ผู้สูงอายุถือว่าเป็นวัยที่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าวัยอื่น ๆ การใช้ชีวิตในช่วงวัยสูงอายุนั้นจะแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิตของแต่ละคน สิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในช่วงบั้นปลายของชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ มีความสุข ไม่เป็นภาระของสังคม การพึ่งพาตนเองได้นั้นก็เป็นเรื่องจำเป็น เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีร่างกายที่เสื่อมโทรม มีโรคภัย ขาดรายได้หลัก

กล่าวโดยสรุปว่า คุณภาพชีวิตวิถีพุทธ จึงหมายถึง ความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเองอย่างมีความสุข เหมาะสม ไม่เป็นภาระพึ่งพิงต่อผู้อื่น สามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

แนวคิดการพึ่งตนเอง (Self-reliance) ถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แนวคิดการพึ่งตนเองได้รับการกำหนดเป็นวาทกรรมของการพัฒนาชุมชนและยังมีความสัมพันธ์กับแนวคิดการช่วยเหลือตนเอง (Self-help) การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual-help) และการพัฒนาชนบทด้วย

การพึ่งตนเอง ในขณะที่พึ่งพาผู้อื่นเป็นการพึ่งพาที่นำไปสู่การไม่พึ่งพา คือ เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทันและกรอบการมอบเรื่องการพึ่งพานี้จะต้องไม่มุ่งแข่งขันหรือมุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการมุ่งสู่ความเป็นไทต่อกัน การช่วยเหลือกันเป็นสิ่งจำเป็น คือ พึ่งพาในสิ่งที่เราไม่มี เกื้อกูลสิ่งที่เรามีให้ผู้อื่น การพึ่งพาทำไปเพื่อให้แต่ละชุมชนพึ่งตนเองได้ “พึ่งตนเอง” หมายถึง ภูมิปัญญาที่จะรู้จักพื้นฐานและศักยภาพของตนเองเพียงพอที่จะเรียนรู้อย่างมีสติที่จะเลือกสรรวิชาความรู้รวมทั้งเทคโนโลยีจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม และทั้งในขณะเดียวกันก็มีวิชาความรู้ของตนเองที่จะเสนอต่อโลกภายนอกด้วยไม่ใช่เพื่อประกวดประชันหรือช่วงชิงประโยชน์ได้เสียกัน หากเพื่อเป็นสื่อประสานปรองดองความรู้ประสบการณ์และประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประชาชาติบ้านใกล้เรือนเคียง และได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวชีวิตในด้านการพึ่งตนเอง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของชนบท ต้องประกอบด้วย ๒ มิติใหญ่ ๆ คือ

๑. มิติที่มองที่ละกรอบความคิดเป็นตัวชีวิตคือใช้ปัจจัยภายในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรภายในท้องถิ่น จึงให้ความสำคัญกับการเกษตรทางเลือก เกษตรธรรมชาติเป็นยุทธศาสตร์ระยะยาว

๒. มิติของการพึ่งพาอาศัยกันและกันกับชุมชนภายนอก สิ่งที่สำคัญ คือ ตลาดในชุมชนการสร้างเครือข่ายในเชิงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ^{๑๘}

การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่หวังพึ่งภายนอก ทั้งนี้ยังมีมุมมองว่าการพึ่งตนเอง

^{๑๘} เสน่ห์ จามริก, ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑).

ของชุมชนนั้น ชุมชนจะต้องมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงค์ของชุมชน และสามารถระดมทุนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนด้วย^{๑๙}

การพึ่งตนเองในระดับบุคคล มีความสำคัญมากทั้งนี้เพราะความพยายามพึ่งตนเองในระดับต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความพยายามพึ่งตนเอง การประเมินความพยายามพึ่งตนเองในระดับบุคคลประกอบด้วย ๓ ปัจจัย คือ ความมีจิตใจในการพึ่งตนเอง (Psychologically Self-reliance Spirit) มีความสามารถทางการเมือง (Political Capacity) และความสามารถทางเศรษฐกิจ (Economic Capacity)

การพึ่งตนเองเคยเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด เพราะสังคมของคนไทยในอดีตมีชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ หรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเป็นอิสระจากอำนาจควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตาม คนในสมัยก่อนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ไม่ได้หมายความว่าเอกบุคลคนเดียวสามารถพึ่งตนเองได้ แต่หมายถึงคนที่อยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในปัจจุบันเราเคยชินที่จะมองโลกจากแง่มุมของปัจเจกบุคคล แต่ในสังคมสมัยก่อนนี้ คนประกอบกิจกรรมต่างๆในเงื่อนไขของ “กลุ่ม” เสมอ คนส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนหมู่บ้าน ฉะนั้นชุมชนหมู่บ้านจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สภาพการพึ่งตนเองของชาวบ้านไทยเช่นนี้เริ่มสลายตัวลงหลัง พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ซึ่งประกาศใช้ใน พ.ศ.๒๕๐๔ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งในลักษณะการพัฒนาเฉพาะทางไม่ใช้การพัฒนาแบบองค์รวม ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยการเลียนแบบจากประเทศตะวันตก จุดกำเนิดของการพึ่งตนเองเริ่มจากแนวคิดของรูสโซ คำปราศรัยของเหมาเจ๋อตุง นโยบายของมหาตมะ คานธี และแนวคิดของโฮจิมินห์ โดยท่านเหล่านี้ได้มองเห็นผลเสียของการพึ่งพา ก่อให้เกิดความกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศชาติตกอยู่ในอิทธิพลของต่างชาติการที่ประเทศชาติจะหลุดพ้นจากการพึ่งพาได้ ประชาชนจะต้องรวมตัวกัน ช่วยเหลือกันและกัน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด^{๒๐}

อย่างไรก็ตาม การพึ่งตนเองเคยเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด เพราะสังคมของคนไทยในอดีตมีชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ หรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเป็นอิสระจากอำนาจควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตาม คนในสมัยก่อนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ไม่ได้หมายความว่าเอกบุคลคนเดียวสามารถพึ่งตนเองได้ แต่หมายถึงคนที่อยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในปัจจุบันเราเคยชินที่จะมองโลกจากแง่มุมของปัจเจกบุคคล แต่ในสังคมสมัยก่อนนี้ คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในเงื่อนไขของ “กลุ่ม” เสมอ คนส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนหมู่บ้าน ฉะนั้นชุมชนหมู่บ้านจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สภาพการพึ่งตนเองของชาวบ้านไทยเช่นนี้เริ่มสลายตัวลงหลัง พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินับตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ซึ่งประกาศใช้ใน พ.ศ.๒๕๐๔

^{๑๙} นภาพรณ หะวานนท์และคณะ, **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, ๒๕๕๐).

^{๒๐} อัยรวี วีระพันธ์พงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, **วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์**, ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑(มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๙-๘๒.

ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งในลักษณะการพัฒนาเฉพาะทางไม่ใช่การพัฒนาแบบองค์รวม ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยการเลียนแบบจากประเทศตะวันตก เมื่อชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองได้จะส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเชิงเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นหน่วยพื้นฐานและเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศในการพัฒนาต่าง ๆ เมื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งย่อมส่งผลให้จังหวัดเกิดความเข้มแข็ง สุดท้ายแล้วประเทศย่อมเกิดความเข้มแข็งตามไปด้วย การพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นดังกล่าวช่วยทำให้ลดปัญหาและแบ่งเบาภาระของรัฐบาล หากชุมชนไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองได้ รัฐบาลจะต้องรับภาระดำเนินการทุกอย่าง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างตรงจุด

ตามหลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า อัตตาทิ อัตตโนนาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนเป็นคำสอนให้เราพึ่งพาตนเองก่อนที่จะไปพึ่งพาผู้อื่นจากเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^{๒๑} เรื่อง แผนชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนไม่เรียง ตำบลไม่เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา ในการจัดทำแผนชุมชนที่มีเป้าหมายชัดเจนว่าเป็นไป จึงได้แนวคิดในเรื่องการพึ่งตัวเอง เป็นวิถีทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้ตัวเราและชุมชนอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน ใน ๓ ด้านหลัก ๆ คือ

๑) ด้านแนวคิดและวิธีคิดโดยการพัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรองและหาอาชีพเสริม

๒) ด้านกระบวนการ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย

๓) ด้านการจัดการ โดยการเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้เองและทำให้ชาวบ้านจัดการได้ง่าย ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาใช้ได้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การพึ่งตนเองขององค์กร ชุมชนควรจะมีการจัดระบบที่เอื้ออำนวยเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self-fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน การพึ่งตนเองที่แท้จริงหมายถึงรวมถึงการมีอิสระของกลุ่มชนในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ความพยายามและกำลังของตนเอง ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหมายถึง กลุ่มควรมีความเป็นอิสระสามารถตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมด้วยตัวของกลุ่มเอง เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกหรือให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่สมาชิกกำลังประสบผลสำเร็จในที่สุดหรือพึ่งตนเองได้ในที่สุด^{๒๒} ยังเป็นความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระเช่นสามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญ ๆ ได้ หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตนแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ๕ ด้าน คือ

^{๒๑} สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, แผนชุมชนพึ่งตนเอง เอกสารประกอบการประชุม เชิงปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๓). (อัดสำเนา)

^{๒๒} กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐).

๑. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (Technological Self-reliance) หมายถึง การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การวางโครงการ การจัดการ มนุษยสัมพันธ์ เป็นการรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพการบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ เพื่อใช้งานเทคโนโลยีซึ่งหมายรวมถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Folk-wisdom)

๒. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (Economic Self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอสมควรและให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลอยู่สูงพอสมควรถึงขั้นสมบูรณ์พูนสุข

๓. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource self-reliance) ซึ่งหมายถึง สิ่งใด ๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหาได้จากธรรมชาติ มีความสามารถในการใช้ประโยชน์ และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมสลายไป

๔. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (Psychological Self-reliance) หมายถึง การที่สภาพจิตใจที่กล้าแข็งพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเอง ในการป้องกันกิเลสตัณหา ไม่ให้โลภ โกรธ หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตนเอง

๕. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (Social Self-reliance) หมายถึง สภาพการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้ เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถระดับหนึ่ง ติดต่อกันด้วยดีสม่ำเสมอ^{๒๓}

ขณะที่ภูมิปัญญา หรือภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นฐานของความรู้ของชาวบ้าน ที่เรียนรู้และมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา นำมาใช้แก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน^{๒๔} กล่าวถึงการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง เป็นแนวคิดเชิงสัมพันธ์และเกี่ยวข้องทั้งด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากมิติต่าง ๆ ทั้งด้านวิวัฒนาการ การสร้างสรรค์ ด้านการปลดปล่อยสังคม ด้านความเป็นไทยและประชาธิปไตย ด้านการรื้อฟื้น เชิดชู พัฒนาคุณค่า ศักดิ์ศรี จิตสำนึก ต่อสังคมและจริยธรรมของมนุษย์ อีกทั้งด้านความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และด้านอุดมการณ์^{๒๕} การพึ่งตนเองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการผลิตแบบพอมีพอกิน ไม่พึ่งพาเทคโนโลยี ไม่ปลูกพืชเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งทำการเพาะปลูกเพื่อ ได้อาหารและปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีพ ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงจะนำไปขาย ซึ่งการกลับไปสู่การผลิตเพื่อพึ่งตนเองนั้น ต้องทำ

^{๒๓} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๒๔} เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ปริ้นต์ติ้งกรุ๊ป แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖).

^{๒๕} กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ, การศึกษารูปแบบและปัจจัยที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕).

ควบคู่ไปกับการศึกษาที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ และอุดมการณ์ อันเหมาะสมแก่วิถีชีวิตแบบพึ่งตนเอง รวมทั้งการเรียนรู้ศักยภาพชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้^{๒๖}

หลักการพึ่งตนเอง หันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ คือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริตเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หลักการพึ่งตนเองด้านจิตใจว่า คือ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การปฏิบัติตนในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกต้องดีงาม พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งกายและจิตใจ

๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ การพึ่งตนเองด้านสังคม เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสามารถในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักฉันทกกำลังและที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดำเนินการใด ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง หรือสามารถหาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้ชุมชนช่วยตนเอง เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง และเป็นอิสระ ตลอดจนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการให้ใช้และจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มคุณค่า โดยยึดอยู่บนหลักของความยั่งยืน การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ยังการนำวัสดุที่เหลือไปใช้ให้เกิดประโยชน์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้หมดสิ้นไป

๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี เป็นการเลือกใช้เฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และการพัฒนาเทคโนโลยี ยังเป็นการปฏิบัติตนในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีมุมมองที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึงสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมิขำว ปลา ผัก ผลไม้ในท้องถิ่นของ

^{๒๖} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๑).

ตนเองเพื่อการยังชีพ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไป การปฏิบัติตนในการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยลดรายจ่าย และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

การพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นนั้น เป็นการที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถกำหนดอนาคตชุมชนด้วยตัวของชุมชนท้องถิ่นเองได้ โดยอยู่บนพื้นฐานความคิด ความเชื่อ และความสามารถของชุมชนท้องถิ่นเอง ซึ่งชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้วางแผน เรียนรู้สามารถวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับความต้องการของตนเอง และเลือกวิธีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของตนเองได้ และยอมรับต่อผลที่จะเกิดขึ้นตามมา หัวใจที่สำคัญของการพึ่งตนเองที่สำคัญประการหนึ่งคือ การพึ่งตนเองมิได้เกิดจากคำสั่งเบียดเบียน แต่ต้องเกิดจากจิตสำนึก การมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกภายในชุมชนท้องถิ่นเอง มิเช่นนั้นแล้วการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นจะตกอยู่ในลักษณะ “หยิбы่นหรือยัดใส่” ให้กับชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดลักษณะที่ชุมชนท้องถิ่นต้องพึ่งพารัฐบาล ทำให้ชุมชนท้องถิ่นไม่ยอมช่วยเหลือตัวเอง คือ รอคอยความช่วยเหลือ คำแนะนำ และร้องขอให้รัฐบาลเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การพึ่งตนเองเคยเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด เพราะสังคมของคนไทยในอดีตมีชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ หรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นชุมชนที่ค่อนข้างเป็นอิสระจากอำนาจควบคุมของรัฐ อย่างไรก็ตาม คนในสมัยก่อนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ไม่ได้หมายความว่า เอกบุคลคนเดียวสามารถพึ่งตนเองได้ แต่หมายถึงคนที่อยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในปัจจุบันเราเคยชินที่จะมองโลกจากแง่มุมของปัจเจกบุคคล แต่ในสังคมสมัยก่อนนี้ คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในเงื่อนไขของ “กลุ่ม” เสมอ คนส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนหมู่บ้าน ฉะนั้นชุมชนหมู่บ้านจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่คนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ^{๒๗}

กล่าวโดยสรุปว่า การพึ่งพาตนเอง จึงหมายถึง ผู้สูงวัยในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านการพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อความภาคภูมิใจในคุณค่าในตัวเอง

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

ภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๑๕) พลังทางสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างพลังทางสังคม เป็นการดึงพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย และภาคีต่าง ๆ ในทุกระดับ เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการในระดับพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันบนฐานความรู้ ข้อมูล และหลักวิชาการที่มีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีในสังคมอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายระดับประเด็น คือ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น การดำเนินการเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้น มีประเด็นท้าทายที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขปัญหา อาทิ การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ มีทักษะในการใช้ข้อมูล/ความรู้/นวัตกรรม

^{๒๗} อัยรวี วีระพันธ์พงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลาดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๙-๘๒.

และเทคโนโลยีดิจิทัล มีกลไก/รูปแบบการรวมตัวและการดำเนินงานที่สามารถจัดการปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสมมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยที่ภาครัฐจะต้องส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม และประชาชนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ควรมีระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ เพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนเตรียมความพร้อมทุกมิติและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้สูงอายุในสังคมไทยเมื่อก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยที่สมบูรณ์ได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งร่วมเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเพื่อให้กลุ่มประชากรวัยแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชากรช่วงอายุ ๒๕-๕๔ ปี ได้เข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ คือ มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ มีสุขภาพกาย ใจที่ดี และมีหลักประกันที่มั่นคง คือ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีหลักประกันทางสังคม ได้รับความคุ้มครองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและได้รับการตระหนักถึงความมีศักดิ์ศรีของความเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งการจะเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีความจำเป็นต้องมีกระบวนการเตรียมความพร้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม หลักประกันในชีวิต และรายได้ โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมสูงวัยและการสร้างภูมิคุ้มกันทุกมิติให้กับประชากรไทยก่อนอายุ ๖๐ ปี ประกอบด้วยด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมเทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ^{๒๘}

๒.๓.๑ การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment)

การเสริมสร้างพลังทางสังคม เป็นศักยภาพที่แสดงให้เห็นและมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมขอบเขตการสร้างเสริมความสามารถเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และศักยภาพในการถ่ายทอดสู่สังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม “พลัง” เป็นความสามารถในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตน การควบคุมการตัดสินใจ และควบคุมทรัพยากรที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน “พลังไม่อาจให้กันได้ ต้องสร้างเอง แต่ช่วยกันได้” โดยทั่วไปเรียกว่า “การเสริมพลัง” (Empowerment) การเสริมพลังจะต้องเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ถูกเสริมพลังมักมองว่าตัวเองเป็นคนไร้คุณค่าไร้ความสามารถ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ทำให้เกิดการกดทับคนบางกลุ่มจนทำให้มองว่าตนเองเป็นผู้ต่ำต้อยด้อยค่า ไม่สามารถคิดหรือทำอะไรเพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ นอกจากต้องพึ่งพาผู้อื่น^{๒๙} การเสริมพลังเป็นกระบวนการที่มักใช้กับผู้ไร้อำนาจ โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเสริมพลัง ผ่านกิจกรรมสาร

^{๒๘} สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๑๕ พลังทางสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://nsr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/๒๐๒๑/๐๒/ NS-๑๕_๔๘๖-๔๙๙.pdf [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

^{๒๙} Freire, P., *Pedagogy of the Oppressed*, (Middlesex : Penguin Books, 1986).

เสวนาเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองและเพิ่มความเชื่อมั่น รับรู้ความสามารถที่ตนเองมีและใช้ความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาพ การเสริมพลังชุมชนจึงเป็นเสมือนกระบวนการหรือกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่มักถูกมองว่าไร้อำนาจให้ลุกขึ้นมาใช้อำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนสำหรับการจัดการและควบคุมอนาคตของชุมชน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนปรารถนา^{๓๐} การเสริมพลังจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง อันจะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการลงมือทำ และยิ่งลงมือปฏิบัติก็ยิ่งเสริมพลังให้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

การเสริมพลังเป็นกระบวนการหลายมิติทางสังคมที่จะช่วยให้คนมีอำนาจในการดำรงชีวิต ให้ความรู้สึกว่าตนเองมีพลังซึ่งมีทั้งมิติทางด้านจิตใจ มิติทางด้านสังคม มิติทางด้านเศรษฐกิจ และอื่น ๆ นอกจากนั้นการเสริมพลังยังเกิดได้ในหลายระดับ คือ ในระดับบุคคล ระดับองค์กร และระดับสังคม ชุมชนซึ่งทั้ง ๓ ระดับนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ต้องเกิดก่อน เพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน^{๓๑} การเสริมพลังจึงเป็นกระบวนการที่เน้นให้บุคคลพัฒนาความสามารถในการคิดตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง เกิดความนับถือเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคลในกลุ่ม ระบุมปัญหา วิเคราะห์สาเหตุมองภาพอนาคตได้ สามารถพัฒนากลวิธีที่จะแก้ปัญหาได้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งในระดับบุคคลองค์กรและสังคม ดังนั้น การนำแนวคิดในการเสริมพลังในภาคประชาชน หรือการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment) เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้เชื่อมโยงไปถึงกระบวนการพัฒนาประเทศโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดวิถีทางในการปฏิรูปและการพัฒนาประเทศโดยอาศัยพลังของชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน จึงถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศและทิศทางการปฏิรูปประเทศไทยในปัจจุบัน^{๓๒}

องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย ๓ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบภายในบุคคล (Intrapersonal Empowerment) หมายถึง การรับรู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ (Perceived Control) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) รวมถึงการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเอง (Motivation to Control)

๒. องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน เข้าใจกฎเกณฑ์การเมืองของสังคมนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมให้ไปในทางที่เหมาะสม

^{๓๐} Wallerstein, H.A., *Dictionary of Psychology*, (Zoller, U. : Penguin Books, Inc., 1993).

^{๓๑} นิสดาร์ เวชยานนท์, *Competency-Based Approach*, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐).

^{๓๒} Wallenstein, N. & Bernstein, E., Introduction to Community Empowerment, Participatory Education, and Health, *Health Education Quarterly*, Vol. 21 No. 2 (summer 1994) : 141-148.

๓. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีความเห็นในชุมชน พฤติกรรมการจัดการกับปัญหา^{๓๓}

ระดับของการเสริมสร้างพลังอำนาจ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารยังคงมีอำนาจสั่งการเช่นเดิม

๒. การมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานมีอิสระในการทำงาน ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ทักษะที่ตนเองมีอยู่ในการปฏิบัติงาน ได้รับข้อมูลย้อนกลับมากกว่าผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในการควบคุม แต่การตัดสินใจในระดับสูงขึ้นไปซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์การอำนาจและการให้รางวัลผลตอบแทน ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารอาวุโส

๓. การมีส่วนร่วมในระดับสูงองค์การยินยอมให้ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์การได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงานตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน^{๓๔}

ขณะเดียวกันการเสริมสร้างพลังอำนาจยังสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติ คือ

๑. การเสริมสร้างพลังอำนาจในบุคคลเป็นความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจและควบคุมตนเองหรือควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเอง เป็นการพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือความสามารถของบุคคลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๒. การเสริมสร้างพลังอำนาจในองค์การ เป็นการพิจารณาแบบประชาธิปไตยโดยสมาชิกทุกคนมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและอำนาจด้วยกัน ตัดสินใจร่วมกัน และการกำหนดรูปแบบการนำไปปฏิบัติและการควบคุม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน

๓. การเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชน เป็นการใช้ทักษะและแหล่งประโยชน์ร่วมกันเพื่อสนองความต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน ควบคุมคุณภาพชีวิตในชุมชนของตน

^{๓๓} Zimmerman, M. A., “ Psychological Empowerment : Issues and illustration” , American Journal of Community Psychology, Vol. 23 (May 1995) : 581-599.

^{๓๔} Bowen, D. E. and Lawler, E. E., “ Empowering Service Employees” , Sloan Management Review, Vol.36 (April 1995) : 73-84.

๒.๓.๒ การเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment)

การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนมีทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ซิมเมอร์แมน และแรพพอร์ต^{๓๕} กล่าวถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลเป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเอง จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลในการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองประพจน์ ปฏิบัติ จนมีความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน เกิดจากการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน มีวิถีชีวิตเดียวกัน มีความร่วมมือ ร่วมใจ สร้างประโยชน์ และควบคุมสมาชิกในชุมชน ที่จะจัดการให้เกิดความเสมอภาค การกระจายทรัพยากร แล้วส่งผลดีต่อชุมชนขณะที่การพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและมีความเข้มแข็งพร้อมไปกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะและมีการรวมกลุ่มกันค้นคว้าหาความรู้ ทำเรื่องดี ๆ จนสามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เกิดโครงสร้างใหม่ในสังคม ซึ่งเป็นโครงสร้างทางราบ ที่ไม่ใช่โครงสร้างอำนาจ แต่เป็นสัมพันธ์ภาพด้วยใจ ด้วยการเรียนรู้ ด้วยความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมที่มีโครงสร้างทางราบนี้ เรียกว่า Civil Society หรือสังคมแห่งความเป็นพลเมือง หรือประชาสังคม หรือมีความเป็นประชาธิปไตยโดยสาระ สังคมใดเป็นสังคมแห่งความเป็นพลเมือง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี และศีลธรรมจะดี^{๓๖}

การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคมและการปกครอง ทั้งนี้แล้วแต่เงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน คุณลักษณะของชุมชนจึงเป็นปัจจัยกำหนดว่าชุมชนควรได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งในด้านใดได้บ้าง แต่ความเข้มแข็งที่สามารถบ่งบอกถึงวิถีชีวิตของคนและชุมชน คือ ความเข้มแข็งทางด้านการปกครองซึ่งหมายถึง ความเข้มแข็งที่สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองด้วยกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น แนวคิดหรือรูปแบบการพัฒนาไม่ว่าในรูปแบบใดมักจะมีปัจจัยแห่งความสำคัญ คือ การพัฒนาคน โดยเฉพาะในชุมชนที่รู้สิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ดี และมีโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดีอันเกิดจากพลังภายในของบุคคล ประกอบกับปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืนอยู่ได้

การเสริมพลังชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม มุ่งชี้เฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของชุมชนอย่างชัดเจน เพื่อเพิ่มความสามารถให้ชุมชนได้ใช้สิ่งที่มียู่ทั้ง

^{๓๕} Zimmerman, M.A. & Rappaport, J., Citizen Participation, Perceived Control, and Psychological Empowerment. *American Journal of Community Psychology*, Vol. 16, (1988) : 725-750.

^{๓๖} ประเวศ วะสี, การเมืองภาคพลเมือง สู่จริยประชาธิปไตย, กรุงเทพฯธุรกิจ ฉบับวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑.

ทรัพยากร และศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเอง โดยมีผู้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการเสริมพลังในชุมชนไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

กิจกรรมในกระบวนการเสริมพลังในชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ เกิดการเสริมสร้างพลังและรวมพลังสู่ และใช้ประโยชน์จากพลัง สร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อรับมือจากสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ที่อาจกลับเข้ามาสู่ความเป็นชุมชนแห่งความสุข ซึ่งได้กล่าวถึงกิจกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่

๑. ขั้นตอนการศึกษาชุมชนของตนเอง เพื่อจูงใจให้ชุมชนร่วมกันประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชนและฝึกชุมชนให้ร่วมคิด และมีวิธีทำงานร่วมกัน โดยวิธีการให้ชุมชนร่วมกันสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน จะช่วยให้สมาชิกมองเห็นภาพรวมของสถานการณ์สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งปัญหาความต้องการและผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่มีผลกระทบต่อชุมชน เป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนควรร่วมรับผิดชอบและร่วมมือกันแก้ไข การที่จะทำให้สมาชิกมาร่วมคิด ร่วมมือกันแก้ไข ต้องมีวิธีการสร้างบรรยากาศให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำงานร่วมกันด้วยความราบรื่น และแต่ละคนควรได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ เช่น การให้เกียรติกัน การรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น การรู้จักประนีประนอม การมีผู้นำที่สามารถกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วม เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้สมาชิกอยากมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในขั้นตอนนี้ร่วมกัน มีดังนี้

๑.๑ การมีเป้าหมายเดียวกัน จะทำให้สมาชิกรู้ว่าต้องทำอะไร สามารถทำงานไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดการรวมพลังความคิด เช่น ต้องการให้ชุมชนมีความสุข ต้องการค้นหาปัญหาที่แท้จริงของชุมชน เป็นต้น

๑.๒ รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น แสดงให้เห็นถึงการยอมรับและให้เกียรติ ซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็น

๑.๓ ทุกความคิดเห็นมีคุณค่า ขณะร่วมทำกิจกรรม ทุกคนควรมีโอกาสแสดงความคิดเห็น เพื่อแสดงว่าทุกคนในชุมชนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

๑.๔ ประนีประนอม ในบางเรื่องอาจมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ควรมีการปรึกษาหารือกัน หาข้อตกลงที่ทุกคนยอมรับได้ ไม่มุ่งแต่ได้เสียเพื่อเอาชนะ ซึ่งจะทำให้การทำงานราบรื่น ทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดี ไม่ตึงเครียด และอึดอัด

๑.๕ สมาชิกที่มีภาวะผู้นำในกลุ่ม คือ การที่สมาชิกในกลุ่มมีการแสดงออกถึงภาวะความเป็นผู้นำที่เอื้อต่อการจูงใจให้สมาชิกคนอื่น ๆ ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ภาวะผู้นำดังกล่าว เช่น ความประนีประนอม ยอมรับฟังความเห็นผู้อื่น ใจกว้าง มีไหวพริบในการแก้ปัญหา มีจิตอาสา เป็นต้น ถ้าในกลุ่มมีผู้นำลักษณะนี้จะช่วยแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในกลุ่มได้ เช่น ภาวะที่ไม่มีใครตัดสินใจได้ บุคคลที่มีภาวะความเป็นผู้นำก็จะออกมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยในการตัดสินใจ หรือเป็นคนช่วยกระตุ้น สร้างแรงจูงใจให้สมาชิกอยากมีส่วนร่วม กรณีเกิดความขัดแย้งก็จะเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย ซึ่งกลุ่มที่มีสมาชิกที่มีภาวะผู้นำ จะช่วยให้การทำงานสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว

๒. ขั้นตอนการร่วมแรงร่วมใจการสร้างทีม สร้างสุขให้ชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจ ให้เกิดจิตสำนึกในการสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการหากิจกรรมสร้างสุข

ให้ชุมชน และสร้างทีมผู้รับผิดชอบ และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการสร้างสุขให้ชุมชน โดยกระบวนการที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมดี ๆ เพื่อชุมชน ต้องมีการร่วมคิด ร่วมค้นหา ร่วมวางแผน ร่วมกำหนดเป้าหมาย กิจกรรม และทีมผู้รับผิดชอบ เพื่อทำให้เกิดความรู้สึก เป็นเจ้าของ อันจะนำไปสู่การมีความรับผิดชอบร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง การที่จะทำให้ชุมชนมีพลัง เพื่อใช้ในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและมีความสุข จำเป็นต้องให้ชุมชนมีทักษะรวมพลังเพื่อช่วยกันมองปัญหาหรือวิกฤตที่เกิดขึ้นในทางบวก สามารถเกื้อกูลกันเพื่อให้เกิดการปรับตัว และสร้างกำลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาได้ ตลอดจนร่วมคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย อย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้คนในชุมชนอาจมีความรู้สึกต่อปัญหานั้นไม่เท่ากัน ทั้ง ๆ ที่เป็นปัญหาเดียวกัน หรือบางคนในชุมชนอาจยังทนกับปัญหานั้นได้ จนคิดว่ายังไม่ต้องพัฒนาอะไรก็ยังไม่พอยู่ได้ การที่คนในชุมชนเดียวกันแต่มีความรู้สึกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยของแต่ละบุคคล ได้แก่

๒.๑ คนที่มีพลังอยู่ในตัว ซึ่งเป็นคนที่มีประสบการณ์วิกฤต และสามารถผ่านพ้นวิกฤตนั้นมาได้ด้วยดี คนที่มีพลังอี้อยู่ในตัว แสดงออกให้เห็นว่า มีความอดทน สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีอารมณ์ขัน มองว่าปัญหาไม่คงอยู่ตลอดไป ไม่คิดตำหนิผู้อื่นหรือตนเองเมื่อมีปัญหาแต่ มองว่าเป็นสถานการณ์ที่นอกเหนือการควบคุม จึงต้องปรับตัวให้ทนกับสถานการณ์นั้นให้ได้เป็นคนที่มีความหวัง มีเป้าหมายในชีวิต มีแรงจูงใจที่จะสร้างกำลังใจไปสู่เป้าหมาย ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา มีความสามารถในการแก้ไขปัญหามากมายอย่างสร้างสรรค์ มีการพูดให้กำลังใจตนเอง

๒.๒ คนที่ยังไม่มีพลังอยู่ในตัว แต่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ด้วยการ

๒.๒.๑ เรียนรู้จากต้นแบบของคนที่มีพลัง เช่น อาจเรียนรู้ด้วยการอ่านฟัง ได้เห็นวิธีการแสดงออก หรือการสอนจากผู้ที่มีประสบการณ์

๒.๒.๒ เรียนรู้จากประสบการณ์วิกฤตที่เข้ามาในชีวิต และได้รับการประคับประคองให้กำลังใจจากคนรอบข้าง เป็นที่ปรึกษา จะทำให้เกิดความอบอุ่นใจ และเกิดความรู้สึกทุกข์ลดน้อยลง และมีความอดทนต่อปัญหาวิกฤตมากขึ้น เป็นการช่วยสร้างให้เกิดพลังขึ้นมาได้

๒.๒.๓ การสร้างพันธมิตรเพื่อสร้างสุขในชุมชนร่วมกัน เป็นเสมือนสัญญาแห่งความผูกพันของคนในชุมชนที่มีความมุ่งมั่นว่าจะทำงานร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมของชุมชนบรรลุเป้าหมายไปสู่ความเป็นชุมชนแห่งความสุข พันธสัญญาที่ดีต้องเริ่มจากแต่ละบุคคลมีความเข้าใจเห็นความสำคัญ และพร้อมที่จะประกาศเจตนารมณ์ร่วมกัน เพื่อเป็นสัญญาแห่งประชาคมในชุมชน

๓. ขั้นตอนการสร้างชุมชนให้เกิดพลัง โดยการเสริมสร้างพลังให้ชุมชน จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งตามธรรมชาติในแต่ละชุมชนจะมีมากบ้าง น้อยบ้างอยู่แล้ว เนื่องจากพลังมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่คน ๆ นั้นเผชิญอยู่ ถ้าชุมชนใดมีต้นทุนที่มีคนที่มีพลัง ถือได้ว่าชุมชนนั้นมีต้นทุนที่ดี เพราะคนที่มีพลังจะสามารถเป็นต้นแบบให้กับคนอื่นในชุมชนได้เรียนรู้ เกิดการปฏิบัติตาม มีการถ่ายทอดพลังให้แก่กัน มีการประคับประคองเสริมกำลังใจกันและกันอยู่เสมอ จนทำให้คนในชุมชนมีพลังมากขึ้นในที่สุด ซึ่งจะส่งผลทำให้ชุมชนนั้นเกิดความเข้มแข็ง และสามารถรับมือกับวิกฤตที่เกิดขึ้นได้ทุกรูปแบบ

จากข้อมูลของกรมสุขภาพจิต สามารถสรุปได้คล้ายคลึงกับข้อมูลของวิริยุทธ แยมศรี ที่ได้สรุปถึงกระบวนการเสริมพลังในชุมชนออกเป็น ๔ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจสังคม สุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง

๒. การเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ ให้เกิดพลังความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

๓. การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน ให้เป็นฐานะของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการนำการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นและเชื่อมประสานให้ประชาชนในชุมชน เกิดความตื่นตัว มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผล

๔. การเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต

Perkin และ Zimmerman^{๓๗} ได้กล่าวถึงการเสริมพลังชุมชนในลักษณะของกระบวนการ และผลลัพธ์ไว้ว่า เป็นกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน ประกอบด้วย การจัดการเพื่อให้เข้าถึง กระบวนการของรัฐและการเข้าถึงแหล่งประโยชน์ของชุมชนอื่น ผลลัพธ์การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน ประกอบด้วย ความเป็นพหุลักษณะของชุมชน ความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และการเข้าถึงแหล่งประโยชน์ภายในชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการให้เกิดการเสริมพลังชุมชน ได้นั้น ต้องประกอบด้วย สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และเลือกใช้กระบวนการในการเสริมพลังชุมชน ที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมายเป็นหลักและต้องตอบสนองต่อการเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ ภายใต้บริบทของชุมชน

Hamilton^{๓๘} ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมพลังในชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบของการเสริมพลังชุมชน ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความรู้ความเข้าใจ โดยกล่าวว่า ความเข้าใจของสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของเขา สถานภาพทางสังคม เงื่อนไขของบริบทที่เกี่ยวข้อง และเหตุผลของเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนสิทธิของหน้าที่พลเมือง เป็นต้น

๒. จิตวิทยา โดยกล่าวถึงความเกี่ยวข้องของความเข้าใจในสภาพอารมณ์ความรู้สึก เจตคติ และระบบความเชื่อ ซึ่งจะสัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของเขา สิ่งสำคัญที่นักวิจัยเสนอไว้คือ ไม่มีใครสามารถสอนความเชื่อมั่นในตนเองและสอนพลังความสามารถให้แก่คนอื่นได้

๔. เศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึงความคิดริเริ่มหรือพัฒนากิจกรรมที่เน้นผลิตภาพ ซึ่งจะ ทำให้พลเมืองพัฒนาสิ่งที่เป็นเงื่อนไขทางการเงินของเขา ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้จะสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคล หรือไม่ก็ชุมชน โดยปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์จะมีความสำคัญเป็นพิเศษกับชุมชนที่มีรายได้น้อยด้วยความเชื่อที่ว่าประชาชนจะอุทิศพลังความสามารถของเขาเพื่อให้ได้รับความพึงพอใจกับระดับความต้องการในการยังชีพก่อนที่จะจะไปสู่ระดับของความต้องการที่สูงขึ้น

^{๓๗} Perkins, D. D. & Zimmerman, M. A., “ Empowerment theory, research, and application”, *American Journal of Community Psychology*, Vol. 23 No. 5(1995) : 569-579.

^{๓๘} Hamilton, E., *Adult Education for Community Development*, (New York : Greenwood Press, 1992).

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. การเปิดโอกาสให้ร่วมคิดและวางแผน คือ การที่ผู้นำชุมชนให้โอกาส หรือกระตุ้น คนในชุมชนร่วมกันคิด วางแผนต่อเหตุการณ์ โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การจัดประชุม กระจายข่าวโดยเสียงตามสาย

๒. การสนับสนุนการร่วมปฏิบัติ คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกัน ปฏิบัติโดยวิธีการจูงใจต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กล่าวถึงข้อดีในการร่วมกันปฏิบัติ

๓. การสนับสนุนให้ร่วมแก้ไขและเปลี่ยนแปลง คือ การที่ผู้นำชุมชนสนับสนุนคนใน ชุมชนให้ร่วมกันแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ ชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงข้อดี และข้อเสียของวิธีที่เคยปฏิบัติ ให้กำลังใจแก่คนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

๔. การเปิดโอกาสให้ร่วมรับผล คือ การที่ผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชน สามารถร่วมรับผลจากการปฏิบัติทั้งผลทางบวก และผลทางลบ โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การจัดกฎเกณฑ์ ในการรับผลประโยชน์ และการชี้แนะให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ติดลบ

๕. การสนับสนุนการร่วมกันปรับตัว คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชน ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทางที่ดีที่สุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์วิธีทางที่ถูกต้อง ให้แรงเสริม ทางบวกแก่ผู้ที่กำลังปรับตัวและปรับตัวสำเร็จ

จากการศึกษาข้อมูลสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเสริมพลังชุมชน หมายถึง ส่วนประกอบที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนกลยุทธ์หรือวิธีการที่จะนำไปสู่การเสริมพลังชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้

กล่าวโดยสรุปว่า การเสริมสร้างพลังในชุมชน คือ กระบวนการที่ทำให้ชุมชน เกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมเปลี่ยนแปลงและ แก้ไข ร่วมรับผลที่ได้จากการกระทำนั้น และการร่วมกันปรับตัวจากแนวทางที่ดีที่สุด โดยผู้นำชุมชน ควรส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อาจก่อให้เกิดพลังทั้งใน ตัวบุคคลกลุ่ม และชุมชน

๒.๔ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้แก่ชุมชนที่เป็นลักษณะของ หลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยที่มองว่าประชาชนเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มี ประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของตนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน คือ คนในชุมชน

๒.๔.๑ แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ว่า เป็นชุมชนที่สนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การ ถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนอาจจะเกิดในด้านการปรับปรุงการ ทำงาน การสร้างอาชีพใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการ

พัฒนาชุมชน^{๓๙} ที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิด วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เกิดจากการคิดและปฏิบัติร่วมกัน เป็นชุมชนที่ทำงานไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนางานชีวิต ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การปฏิบัติการทบทวนและการประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา^{๔๐} รวมถึงเป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มีทักษะและกระบวนการติดตาม และคิดวิเคราะห์โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นชุมชนที่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการฝึกฝนการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สามารถยกระดับความรู้และทักษะจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อก่อให้เกิดการทำงานอย่างบูรณาการ^{๔๑}

กล่าวได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาโดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. มีผู้นำที่ดี: จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
๒. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี: ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
๓. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ
๔. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
๕. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

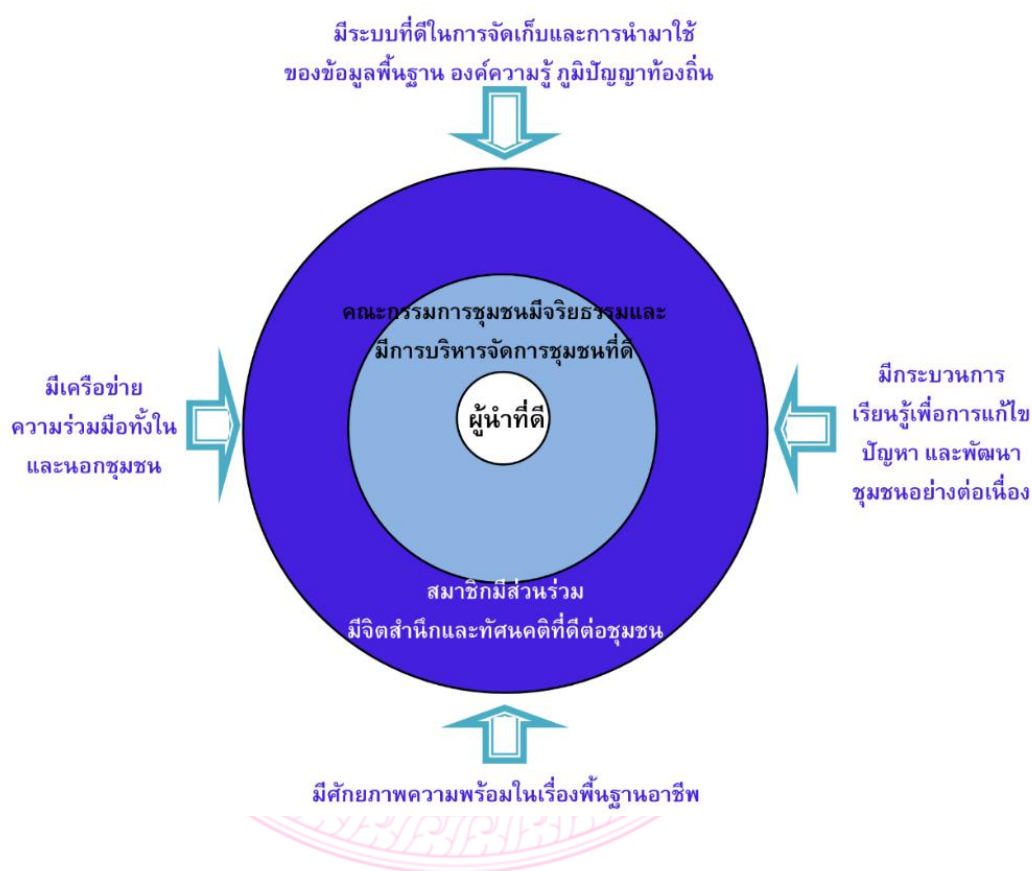
^{๓๙} สุชาติ น้าใจดี, “กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒).

^{๔๐} เยวาลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล, “การพัฒนาแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๔๑} อัครวิ หนูจ้อย และคณะ, “ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้”, วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, ปีที่ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๙-๖๔.

๖. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี: ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

๗. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน: ต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้^{๔๒}

องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้^{๔๓} ประกอบด้วย

๑. คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของชุมชนการเรียนรู้ เพราะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนของชุมชน โดยคนควรมีลักษณะดังนี้

^{๔๒} ครรชิต พุทธิโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.polsci.chula.ac.th/jakkrit/anthro/Development_Practicum_files/manual_develop_community.pdf [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

^{๔๓} กรองทิพย์ นาควิเชตร, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ : คนอุดมศึกษาสุจริตคิดชอบ”, วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๖๗-๗๔.

๑.๑ เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ มีโอกาสในการเรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และสามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายด้วยความพอใจร่วมกัน

๑.๒ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงาน และการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

๑.๓ เป็นกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี การมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส

๑.๔ เป็นสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

๒. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน หมายถึง สภาพบริบททางสังคมมีส่วนในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ ขยายศักยภาพได้ต่อเนื่อง สร้างผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ รวมถึงก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ประกอบไปด้วย

๒.๑ มีการสร้างระบบการจัดเก็บและนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี

๒.๒ มีระบบการเก็บความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

๒.๓ มีสภาพการณ์ที่สนับสนุนทั้งด้านกายภาพ โครงสร้างการติดต่อสื่อสาร เวลา สถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๓. การถ่ายทอดความรู้ในการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ คือ กลไกและกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะสองทางของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาหรือสร้างความรู้ใหม่ได้ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน มีลักษณะดังนี้

๓.๑ การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่สมาชิกในชุมชน คือ การถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนสืบทอดความรู้ของชุมชนโดยผู้นำ ประชาชนชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจนคนในชุมชนจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

๓.๒ การถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน เป็นการนำเสนอประวัติความเป็นมา ความรู้ประสบการณ์ที่เป็นภูมิปัญญาและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนแก่คนในชุมชนอื่น

๓.๓ การนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชน เป็นการนำความรู้จากการที่ผู้นำ ประชาชนชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ตลอดจนคนในชุมชนได้ไปเรียนรู้จากภายนอกชุมชน และนำมาถ่ายทอดให้คนในชุมชน

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน และการนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชนนั้น ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาองค์ความรู้การตลาด และอื่น ๆ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท และนำแนวทางมาปฏิบัติที่ดีร่วมกัน นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้

กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน
ได้นั้น^{๔๔} สรุปได้ดังนี้

๑. รวมคน คือ การทำความเข้าใจทั้งในตนเองและร่วมกันกับคนในชุมชนในเรื่องราว
เป้าหมาย ปัญหาหรือความต้องการเดียวกัน ตรวจสอบว่าขณะนี้เรามีความรู้เรื่องใดอยู่แล้วบ้าง
เพื่อให้เกิดการระดมทุนจากสังคมภายใน และทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนา
ท้องถิ่น

๒. ร่วมคิด ค้นหาความต้องการหรือปัญหา คือ การร่วมกันเสนอความต้องการหรือ
ปัญหา จัดกลุ่มปัญหาความจำเป็นของปัญหานั้น ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ปัญหา
และโอกาสอย่างรอบด้าน

๓. เสาะหาและเรียบเรียงข้อมูล คือ เมื่อรู้ว่ามีปัญหาหรือความต้องการใด และมี
ความรู้ต้นทุนอะไรอยู่บ้างจากนั้นจึงทำการเสาะหาความรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการค้นหา และ
จัดเรียงความรู้ทุกอย่างให้เป็นระเบียบ

๔. ร่วมทำและออกแบบการแก้ปัญหา คือ การเสนอวิธีการแก้ปัญหา ผ่าน
กระบวนการมีส่วนร่วมร่วมสร้างความเข้าใจ สร้างวิสัยทัศน์ และแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์เพื่อ
ร่วมกันวิธีการแก้ปัญหา

๕. ร่วมปฏิบัติ คือ การร่วมมือกันนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติในพื้นที่จริง โดยมีการแบ่งการ
จัดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ

๖. ร่วมกันสะท้อนผล คือ การอภิปรายผลการแก้ปัญหา แลกเปลี่ยน เสนอแนะ
แนวทางการพัฒนาและชื่นชม ให้กำลังใจคนที่ทำงานให้กับชุมชนเพื่อทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมี
ความสุขจากการทำงาน

ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เริ่มต้นพัฒนามาจากชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วย
ทางสังคมและได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการ
เรียนรู้ และต่อมาเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่หลากหลายประเภท สามารถจำแนกประเภทชุมชนแห่ง
การเรียนรู้ออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-based Learning) ชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้เป็นชุมชนตามแนวคิดชุมชนที่เป็นหน่วยทางสังคม เป็นหน่วยการ
ปกครอง ประกอบด้วย อาณาบริเวณที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนรวมกัน และมีระบบความสัมพันธ์ระหว่าง
สมาชิก เช่น ครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย เศรษฐกิจ วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ชุมชนมี
กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นต้น

๒. ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC: Professional Learning Community) เป็นการรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา แสวงหาด้วยการวิจัย
เชิงปฏิบัติการเพื่อปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียนหรืองานวิชาการของโรงเรียน วิทยาลัย หรือ
มหาวิทยาลัย เป้าหมายอยู่ที่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการจัดการ
เรียนรู้ของตนเอง เพื่อผู้เรียนเป็นสำคัญ การรวมตัวกัน การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เป็นไปได้

^{๔๔} สอนง โลหิตวิเศษ, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ฉบับที่ ๕๑ (๒๕๕๙) : ๓๑-๔๐.

ยากที่จะทำเพียงลำพัง แต่หวังผลให้ขับเคลื่อนทั้งระบบโรงเรียน จำเป็นต้องสร้างความเป็นชุมชน เพื่อการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งความเป็นสถาบันหรือโรงเรียน ย่อมมีชุมชนที่สัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น ชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิชาชีพ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีฉันทะ และศรัทธาในการทำงาน บรรยาการการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนกัลยาณมิตรทางวิชาการ ที่มีลักษณะความเป็นชุมชนแห่งความเอื้ออาทร อยู่บนพื้นฐานอำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม องค์ประกอบของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นแนวคิดเชิงวิธีการหรือกระบวนการ ที่มีการดำเนินการปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ซึ่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะสะท้อนเป็นคุณลักษณะหรือเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนตามธรรมชาติความเป็นจริงของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างกันไป แต่เป็นกระบวนการที่เอื้อให้เกิดการรวมใจ รวมตัว รวมแรง และรวมปัญญา ร่วมกันของครู ผู้บริหารนักการศึกษาในชุมชนเพื่อทำงานแบบมุ่งรวมพลังเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ของครูสู่คุณภาพผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ

๓. ชุมชนนักปฏิบัติ (CoP: Community of Practice) หรือชุมชนแนวปฏิบัติ เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีขึ้น ส่วนใหญ่การรวมตัวกันในลักษณะนี้มักจะมาจากคนที่อยู่ในกลุ่มงานเดียวกัน หรือมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ซึ่งความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ CoP เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดการความรู้ มีการจัดการสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้ความรู้ของคนในชุมชน สมาชิกมาเข้าชุมชนด้วยความสมัครใจ สมาชิกเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำ และส่วนใหญ่มีการจัดการกันเอง (self-managed) สมาชิกสามารถเข้าหรือออกจากชุมชนเมื่อไรก็ได้ และสลายตัวเองเมื่อสมาชิกเห็นสมควร ชุมชนนักปฏิบัติ ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ ๑) ประเด็นความรู้ที่มีความปรารถนาจะพัฒนาาร่วมกัน ๒) การรวมตัวกันอย่างไว้วางใจกัน เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓) แนวปฏิบัติหรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างร่วมกันแล้วนำไปปฏิบัติ

๔. ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือน (VLC: Virtual Learning Community) มชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective) หรือชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ (Online Learning Community) คือ กลุ่มคนที่เข้ามาร่วมปฏิสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายและพันธกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และแลกเปลี่ยนความรู้ของตนเอง และพัฒนาองค์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาที่ได้รับเพื่อสร้างระบบการเรียนรู้สังคมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ไซเบอร์ (Cyber Space) ไม่ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ การพบปะ (Face To Face) เกิดขึ้นจากการมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน ในการสร้างการผูกโยงทางสังคมหรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (Sense of Belonging) ระหว่างผู้ใช้งาน ผ่านทางเทคโนโลยี สามารถเข้าถึงผู้อื่นจากทุกที่ สามารถสร้างกลุ่มของตนเองทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยไม่เกี่ยวกับเวลาการสื่อสาร สามารถสนับสนุนได้โดยเทคโนโลยีที่สามารถตอบสนองได้ทันที (Real Time) มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนตามความสนใจ ชุมชนการเรียนรู้เชิงเสมือนที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกัน และชุมชนนักปฏิบัติในองค์กร)

๕. ชุมชนแห่งการเรียนรู้เฉพาะสาขา (Learning Community in Specific Fields) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามความต้องการเฉพาะสาขา หรือเฉพาะเรื่อง เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ การสร้างรายได้ ผู้ประกอบการ การพัฒนาชุมชน การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม การรู้หนังสือ การส่งเสริมพลังอำนาจ การกำหนดนโยบาย การจัดการ และการพัฒนาความสามารถ เป็นต้น

ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นสิ่งที่กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอดและการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการทำให้เกิดกระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้ เมื่อนำองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนแห่งการเรียนรู้มาใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยจัดให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน โดยกระบวนการเหล่านี้เองคือ การพัฒนาชุมชน เพราะเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาความรู้ของคนในชุมชน โดยการรวมกำลังระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมมือกัน มีการวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้น เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะเห็นได้จากกรณีศึกษาที่กล่าวไปข้างต้น การที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานแบบเดิม ๆ ได้นั้น ทำได้โดยนำแนวคิดการบูรณาการชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชนมาปรับใช้โดยมองในภาพของความสัมพันธ์ของงานอย่างเป็นระบบ และทำให้งานด้านการพัฒนามีประสิทธิภาพมากกว่าเดิมได้ในการบริหารราชการของภาครัฐเช่นกัน^{๔๕}

กล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มีการสนับสนุนและผลักดันเพื่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอด และการใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา ส่งเสริมให้คนในชุมชนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ และการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยให้มีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลายตามศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนมีความรู้และทักษะแล้วจะสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้

๒.๔.๒ ชุมชนการเรียนรู้วิถีพุทธ

เมื่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผล สิ่งใดก็ตามทั้งการเรียนการสอน การดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาต่าง ๆ ต้องอาศัยกระบวนการแห่งปัญญาที่ต้องคิดหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สาระ

^{๔๕} ชูติมา ถวัลย์ปริดา และคณะ, “ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน”, วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๗-๑๑๑.

ของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่นย่อไว้ในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสนาสัทบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์ดังกล่าว สามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการเสนาสัทบุรุษ และการฟังสัทธรรม ขั้นตอนที่สองเป็นการคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และขั้นตอนที่สาม ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ทั้งหมดเป็นกระบวนการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา โดยเริ่มจากเมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ต่อมา คือ การคิดหรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้้นั้นมาจัดระเบียบ เป็น การคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) และสุดท้ายเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัตินี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้ การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนักที่เน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ เป็น การเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา ส่วนการศึกษาในทางพุทธศาสนาต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ นอกเหนือจากการสดับฟัง การอ่าน และการคิด

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมาโดยมีส่วนช่วยเหลือในการกล่อมเกลাজิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่เรามาแล้วเป็น ส่วนมากแม้กระทั่งในปัจจุบันความสำคัญในประการดังกล่าวก็ยังคงอยู่ ฉะนั้นเพื่อให้ประชาชนมีความ เข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกัน โดยน้อมนำหลักทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา มาเป็นหลักในการประยุกต์การบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธโดยนำคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมสามารถ รู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพึงทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริงธรรมะของพระพุทธองค์เป็น ความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมะโอสถขนานเอกที่สามารถเยียวยารักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุด พ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มี อารมณ์ภาพและเกิดเป็นความเมตตา กรุณา ปราณีมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันทำให้สังคมอยู่ เย็นเป็นสุขได้

พุทธวิธีการสอนแนะนำให้พุทธบริษัทได้เรียนรู้หลักคำสอนของพระพุทธองค์เป็น นวัตกรรมใหม่ซึ่งได้มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้มากมาย เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป ยุตโต)^{๔๖} ได้กล่าวถึงการสอนของพระพุทธเจ้าว่า

๑. สันทสสนา คือ อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมาทปนา คือ จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไป ปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา คือ เร้าใจให้แก่วล้าบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา คือ ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน พึงไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติและพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีวิธีการ สอนบุคคลที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม เช่น การสอนพวกปัญจวัคคีย์ พระองค์ทรงแสดงอัมมจัก

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลคิดทอง, ๒๕๕๑).

กับปวัตตสูตรและอนัตตลักขณสูตร เมื่อตรัสสอนแก่สกุลบุตรพระพุทโธวงศ์ทรงแสดงอนุพุททิกา และทรงสอนพวกขุณฺโณ ๓ พี่น้องจะทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีภูมิหลังต่างกัน

ผลการสอนทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจและสามารถเข้าถึงความจริงด้วยตนเอง ด้วยการเรียนรู้ ผูกหัดตามแนวทางที่พระองค์ทรงสอน หลักการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามี ๓ ทาง คือ

๑. การเรียนรู้แบบปริยัติ คือ เรียนรู้จากครู ตำรา หลักพระไตรปิฎก
๒. การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผูกสมาธิ เจริญจิตภาวนา
๓. การเรียนรู้จากผลการปฏิบัติทั้งจากกรณีตัวอย่างของตนเองและท่านอื่น ๆ

กล่าวได้ว่าเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพิ่มปัญญาได้ตลอดเวลาจึงจัดได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็น ศาสนาแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแบบนวัตกรรมการใหม่

ขณะเดียวกันผลจากการทบทวนวรรณกรรม ยังพบว่า หลักสาราณียธรรม ๖ เป็น หลักธรรมในพุทธศาสนา ที่มีการกล่าวถึงในการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดง กิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ พุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อน ร่วมงาน^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๔๘} กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ตามสัญญาตมของคนที่อยู่ ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพำนักอาศัย ต้องการได้ มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความ ต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตในทางพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และ บรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็น จุดกลางทางความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความ เคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมี ความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่ เกิดขึ้น ความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้น เอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการประพฤติ ปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ต้องการ เหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะ นำใจของบุคคลให้ระลึกรู้ถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

๑. เมตตาการุณยธรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ขอนขวายในกิจการงานต่าง ๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม

^{๔๗} พระมหาภาธร อาภาธโร และคณะ, “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๓-๑๒๘.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

๒. เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากเมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น ลับหลังอย่างไรต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น

๓. เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกลงในคน และสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ฉันทะ เพราะฉะนั้นขอให้บุคคลนั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตาม ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

๔. แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวังไว้บริโภคนเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วย ลำแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบาปมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้น คนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เกลี้ยความสุขให้แก่กันและกัน

๕. รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาทรภักดิ์ แม้จะเียงไปข้าง จะเชื่อไปข้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่ยังเกียจ ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโมกโณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖. มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่น ๆ ไม่วิวาทกับใคร ๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง ตรวจสอบหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันที่นี้ แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไป อาจจะมี ความขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสพผลเช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อสารทละาะวิวาท เพราะเหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงใยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้น ให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย พระราชาธรรมนิเทศ

(ระบอบ รัฐาณ)^{๔๙} กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือ ผู้ประพฤติธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทาต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๕๐} สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน จึงเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ

๑. เมตตาการุณยธรรม คือ ทาต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจแสดงอาการปรีชาสุภาพเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาจริกรรม คือ พุดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

๓. เมตตาโมกขธรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดี เช่น ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันทำโดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕. สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือน ๆ กัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยกย่องหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือน ๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน

สาราณียธรรมยังเป็นธรรมที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ^{๕๑}

๑. เมตตาการุณยธรรม ตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการปรีชาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๔๙} พระราชธรรมนิเทศ (ระบอบ รัฐาณ), ธรรมะสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๙).

^{๕๐} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี. (กรุงเทพมหานคร : เสียงเสียง, ๒๕๔๖).

^{๕๑} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘).

๒. เมตตาจริกรรม ตั้งเมตตาจริกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมกกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน

๔. สาธารณโมคิ ได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียว

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดของหมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

กล่าวโดยสรุป หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมสำหรับที่สามารถทำให้มนุษย์ได้มีความระลึกถึงกันอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นบิดามารดาญาติพี่น้อง มิตรสหาย ดังนั้น การนำหลักสาราณียธรรม ๖ ไปใช้จะเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการระลึกถึงซึ่งกันและกัน เช่น ระลึกถึงระหว่างองค์กรกับบุคลากร จะต้องประกอบไปด้วยเมตตาจริกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ เมตตาโมกกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน สาธารณโมคิ คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

จากผลการวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” ได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียง คือ ๔C KHONDI MODEL^{๕๒} พบว่า โมเดล ๔C KHONDI MODEL แสดงให้เห็นว่า ทาน ประกอบด้วย การให้ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ การแบ่งปัน ปิยวาจา ประกอบด้วย ถ้อยคำที่ไพเราะ ให้เกียรติผู้อื่น การพูดให้กำลังใจ การใช้วาจาที่สุภาพ อตถจริยา ประกอบด้วย การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่กันและกัน ช่วยเหลืออนุเคราะห์งาน สมานัตตตาประกอบด้วย ความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย การเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ส่งเสริมให้คนมีความรู้ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีอย่างง่ายเพื่อการใช้งานในชุมชน ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนพื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีส่งเสริม ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม จริยธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ รวมทั้งปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและมารยาทไทย มีจิตสำนึกที่ดี ยึดความถูกต้อง ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน แบ่งปัน ช่วยเหลือคนอื่น ส่งเสริมวันสำคัญทางศาสนา ความพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผล ประกอบด้วย ใช้เหตุผลของความพอเพียง ใช้เหตุผลตามหลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์ การมี

^{๕๒} ภัชลา สุวรรณวล และคณะ, “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๖๕) : ๓๔-๔๙.

ภูมิคุ้มกัน ประกอบด้วย ใช้ชีวิตในความไม่ประมาท สิ่งใดไม่จำเป็นไม่ซื้อ ใช้แต่สิ่งที่จำเป็น หารายได้เสริมเพื่อลดความเสี่ยง เพาะเห็ดนางฟ้าเป็นอาชีพเสริม และนำวัสดุเหลือใช้มาทำปุ๋ยหมัก ปลูกดอกอบายมุข สร้างครอบครัวอบอุ่น

ขณะที่ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ^{๕๓} ได้นำเสนอการบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ จึงทำให้เกิดประสิทธิภาพและรู้ทันต่อสิ่งต่าง ๆ เข้ามาในชีวิตมนุษย์ คือ หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ทุกข์เป็นพระอริยะ ประกอบด้วยองค์ธรรม ๔ ประการ หรือ อริยสัจ ๔ มีดังนี้

๑. ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ขัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ในความหมายของการบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ ก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานหรือกิจการต่าง ๆ

๒. สมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความแส่หาในอารมณ์ จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ กามตัณหา คือ ความทะยานอยากด้วยอำนาจความใคร่ หมายถึงความอยากในอารมณ์มีรูป เป็นต้น ที่เกิดขึ้นด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากเป็นโน่นเป็นนี่ หมายถึงความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป ความติดใจอยู่ในรูปภพ ในทางการบริหารการพัฒนา ก็คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดอุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารการพัฒนา

๓. นิโรธ ความดับทุกข์ ความดับตัณหาได้อย่างสิ้นเชิงภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงได้เมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ภาวะที่หลุดพ้น สงบ ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ หรือเรียกว่า ภาวะนิพพาน การบรรลุนิพพาน คือ ความดับเพลิงทุกข์เพลิงกิเลสได้โดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในด้านการบริหารการพัฒนา ก็คือ เป้าหมายที่จะวางแนวทางในการแก้ไขให้ภารกิจในกิจการนั้นผ่านไปหรือสำเร็จนั่นเอง

๔. มรรค ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือเรียกว่า อริยมรรค หมายถึงปัญญาอันเห็นชอบว่า สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งนี้คือความดับทุกข์ สิ่งนี้คือทางให้ถึงความดับทุกข์^{๕๔} ในเรื่องการบริหารการพัฒนา คือ กระบวนการแห่งความสำเร็จซึ่งมีวิธีการทำงาน วิธีการแก้ปัญหา จนนำไปสู่การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าการบริหารเชิงพุทธนั้น ผู้บริหารจะต้องจะต้องมีลักษณะ ๓ ประการคือ จักขุมาเป็นผู้ที่มีสายตาที่ยาวไกลหรือมีวิสัยทัศน์ วิบุโร คือ เป็นผู้ที่จัดการธุระได้ดีกล่าวคือเป็นคนที่สามารถจัดการบริหารงานได้เป็นอย่างดี มีความคล่องตัวและต้องเป็นผู้มีนิสัยสัมพันธ์ คือ เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องหรือผู้ที่มาติดต่อได้อย่างดีผู้บริหารที่ดีจะต้องมีหลักการบริหารที่ดีด้วย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ปาปณิกสูตร ๓ ประการ^{๕๕} ดังนี้

^{๕๓} ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ, “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๖๙-๑๘๑.

^{๕๔} ดุราลละเอียดได้ที่ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๙/๓๔๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๙/๑๒๓

^{๕๕} ดุราลละเอียดได้ที่ อ.เอก. (ไทย), ๒๐/๔๕๙/๑๓๓,๑๓๔

๑. จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล หรือเป็นผู้ที่มีสายตาวีไกลหรือมีวิสัยทัศน์

๒. วิธูโร หมายถึง เป็นผู้ที่จัดการธุระได้ดีกล่าวคือ เป็นคนที่สามารถจัดการบริหารงานได้เป็นอย่างดี มีความคล่องตัว มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

๓. นิสสัยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนที่มนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องหรือผู้ที่มาติดต่อได้อย่างดี

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล)^{๔๖} ได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า

L=Learning (การเรียนรู้) หมายถึง ขั้นตอนการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล ขั้นตอนที่ ๒ มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมบ่มนิสัยได้ตามกำลังความสามารถของตน ขั้นตอนที่ ๓ มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญาแต่กำเนิดขึ้นอยู่กับภาวะทางปัญญาของแต่ละบุคคล ขั้นตอนที่ ๔ พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวมของ รูป ขั้นตอนที่ ๕ การเรียนรู้ของมนุษย์มีแกนหลัก ๒ แกน ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ขั้นตอนที่ ๖ การพัฒนาปัญญา จุดหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตมยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

S = Sense (อายตนะภายในและภายนอก) หมายถึง อายตนะภายในและภายนอก ได้แก่ อายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ รับรู้การเรียนรู้ตามขั้นตอน ๖ ขั้นตอน

๓R x ๗C (ทักษะการเรียนรู้) หมายถึง อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นคือการคิดวิเคราะห์ได้ และเสริมด้วยทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างการบูรณาการศาสตร์แห่งความรู้

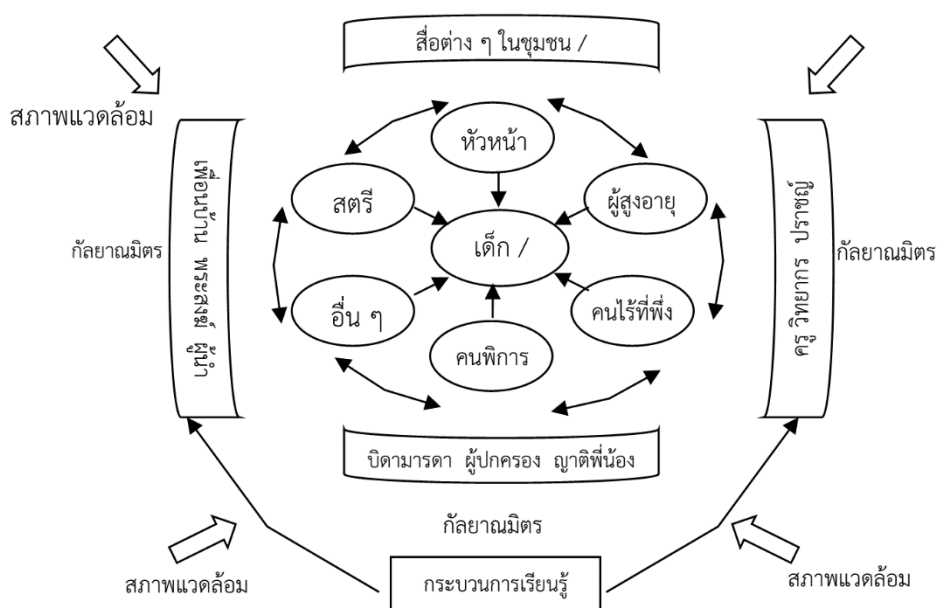
กล่าวโดยสรุปว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้แก่ชุมชนที่เป็นลักษณะของหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) โดยที่มองว่าประชาชนเป็นผู้มีความรู้ ความคิด มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของตนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน คือ คนในชุมชน ด้วยเหตุนี้การที่จะมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาบริบท และปัจจัยต่าง

^{๔๖} พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล), “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๗๐-๘๐.

ๆ ของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่อไป อย่างไรก็ตามรูปแบบของการพัฒนา

๒.๔.๓ กระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม^{๕๗}

สภาพปัญหาดังกล่าวนี้นี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในภาพรวมของประเทศเท่านั้น แต่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน ก็มีแนวโน้มของปัญหาที่พบสูงขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่อย่างไรเพื่อให้สังคมในระดับตำบล หมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากแก้วของประเทศมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสต่าง ๆ จากภายนอกที่มาปะทะ มีความรู้และมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต จนพัฒนาไปเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง

สัมมาอาชีวะ/ สัมมาชีพ	สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	พรหมวิหาร ๔	การฝึกสติ - สมาธิ	อริยสัจ ๔	อปริหานิยธรรม ๗ ประการ
ฐานพุทธธรรม					

ภาพที่ ๒.๒ รูปแบบกระบวนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรม

^{๕๗} อธิระวุฒิ อรุณเวช, สรุปผลการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่บนฐานพุทธธรรม, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.msociety.go.th/article_attach/8937/11106.doc [๗ มีนาคม ๒๕๖๖].

หลักการ

- ๑) กระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขต้องขึ้นกับกระบวนการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการหนุนเสริมของกัลยาณมิตรอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้
- ๒) กัลยาณมิตรที่ใกล้ชิดโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ บุคคลที่สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้เรียนรู้จนเกิดสัมมาทิฐิและสามารถนำไปถ่ายทอดแก่กลุ่มเป้าหมายได้
- ๓) เด็กและเยาวชนควรเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด เพราะเป็นรากฐานและอนาคตของสังคมไทยในทุกระดับ

แนวทางการดำเนินงาน

- ๑) กำหนดให้มีองค์กรขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมบนฐานพุทธธรรมในระดับตำบล ซึ่งเกิดจากการบูรณาการของทุกภาคส่วน องค์กรขับเคลื่อนอาจนำเสนอโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีกำหนดระยะเวลาการดำรงอยู่ขององค์กรที่ชัดเจน เช่น ๓ ปี หรือ ๕ ปี โดยมีบทบาทหน้าที่ดังนี้
 - ๑.๑) เติบโตพร้อมของบุคลากรที่จะลงไปขับเคลื่อนในตำบล ทั้งด้านองค์ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม
 - ๑.๒) เชื่อมประสานการทำงานระหว่างพหุภาคี การทำงานกับชุมชน/ท้องถิ่น และสถาบันศาสนา ตลอดจนร่วมมือกับสื่อท้องถิ่นและสื่อพื้นบ้าน
 - ๑.๓) กำหนดกรอบกิจกรรมการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้บนฐานพุทธธรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย
 - ๑.๔) ระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และทุนทางสังคมในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
 - ๑.๕) ทบทวนบทเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมให้มีความเหมาะสมมากขึ้น
 - ๑.๖) สรุบบทเรียน และจัดการความรู้ที่ได้จากการดำเนินงาน
 - ๑.๗) ประเมินผลการพัฒนาจิตใจสู่สัมมาทิฐิของกลุ่มเป้าหมาย
 - ๒) การกำหนดกรอบกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้จนเกิดคุณธรรมประจำใจของกลุ่มเป้าหมาย การสร้างแบบจำลองกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขบนฐานพุทธธรรมมุ่งให้เด็ก / เยาวชน เป็นศูนย์กลางในการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จนเกิดสัมมาทิฐิ เพราะเด็ก / เยาวชนเป็นรากฐานและอนาคตของสังคมไทยในทุกระดับ พร้อมให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้โดยตรงของกลุ่มเป้าหมาย กัลยาณมิตร และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งภายใต้แบบจำลองดังกล่าวได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ให้มีองค์กรขับเคลื่อนที่เกิดจากการบูรณาการทุกภาคส่วนในตำบล การกำหนดกรอบกิจกรรมตัวอย่างสำหรับกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามประเมินผล
- สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตให้มีความร่มเย็นเป็นสุขมาแต่อดีต ที่สำคัญเป็นทุนทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่มีอยู่แล้ว และสมควรที่จะมีการศึกษาแก่นคำสอนอย่างลึกซึ้งเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่ แม้ว่าจะเริ่มที่หน่วยเล็ก ๆ แต่เคลื่อนตัวพร้อมกันทั่วประเทศก็ย่อมเป็นพลังหนึ่งที่จะขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความ

อยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริงดังนั้นประเทศไทยในยุคศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณธรรมในเยาวชนอย่างเป็นระบบ โดยมี ๒ คุณค่าสำคัญในการแก้ไขปัญหาได้แก่

๑) การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมเด็กไทยในปัจจุบันมีความเครียดเรื้อรังตั้งแต่วัยในครรภ์ มารดาอาจถึงในวัยเด็กเล็กถูกเลี้ยงดูอย่างขาดแคลนขาดอาหารขาดความรักความอบอุ่นโดยความไม่พร้อมเหล่านี้มีผลต่อสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมซึ่งปัจจุบันเด็กไทยในกลุ่มด้อยโอกาสนี้มีประมาณ ๑ ใน ๓ ของเยาวชนทั่วประเทศจำนวน ๑.๘ ล้านคน

๒) การสร้างแนวคิดคุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาผ่านการปฏิรูประบบการเรียนการสอนของไทยจากการเรียนจากเรียนเพื่อสอบเป็นเรียนเพื่อพัฒนารอบด้าน การเรียนเพื่อแข่งกับเพื่อนเป็นการเรียนร่วมมือกับเพื่อนการเรียนคนเดียวเป็นการเรียนเป็นทีมการเรียนแบบถ่ายทอดเป็นการเรียนสร้าง ความรู้จากการปฏิบัติเรียนแบบปฏิบัติได้เป็นปฏิบัติได้แล้วสามารถอธิบายได้ตลอดจนผู้สอนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีทักษะ Classroom Skills ต้องเปลี่ยนการจัดกระบวนการเรียนรู้จากการเป็นผู้สอนเป็นผู้ฝึกสอน ถึงพ่อแม่จะต้องเปลี่ยนตัวเองมาเป็นโค้ชประกอบไปด้วยมนุษยมีจิตสำนึกที่จะใคร่ครวญและแสวงหารากเหง้าที่มาของปัญหาและความทุกข์และพิจารณาทางเลือกและหาคำตอบต่าง ๆ เพื่อจะได้ตัดสินใจกระทำหรือไม่ในการแสวงหาคำตอบแทนที่จะยอมจำนนต่อปัญหาหรือโชคชะตาโดยกระบวนการที่จะพัฒนาการคิดเป็นให้กับบุคคลซึ่งจะเป็นกระบวนการตัดและตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยข้อมูลประเภทได้แก่ข้อมูลตนเองข้อมูลสังคมสิ่งแวดล้อมและข้อมูลวิชาการมาประกอบการตัดสินใจกระบวนการคิดเป็นด้วยทักษะทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมหรือ 3R ประกอบด้วย การอ่าน (Reading), การเขียน (Writing) และการคิดคำนวณ (Arithmetic) และ 4C ประกอบด้วย Critical Thinking-การคิดวิเคราะห์, Communication-การสื่อสาร, Collaboration-การร่วมมือ และ Creativity-ความคิดสร้างสรรค์รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพและทักษะ ด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยีและการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่จึงเป็นการทำให้บุคคลได้ เข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ว่าตนเองเป็นใครและอะไรคือสิ่งที่ตนเองต้องการรวมทั้งการเข้าใจสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ตนเองดำรงชีวิตและสามารถนำข้อมูลวิชาการที่มีอยู่มาประกอบการคิดและตัดสินใจโดยวิเคราะห์วิจารณ์อย่างเป็นระบบภายใต้หลักการเหตุผลหลักคุณธรรมจริยธรรมซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติจนเกิดความพึงพอใจเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมคิดเป็นเป็นคนดีคนเก่งและพบกับความสุขได้ในที่สุด

การพัฒนาสังคมด้วยพุทธบูรณาการจะทำให้ประชาชนมีระบบความสัมพันธ์มีการคิดวิเคราะห์แยกแยะได้ทุกประเด็นด้วยการทำงานเป็นทีมร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรวิถีพุทธการแก่งแย่งเบียดเบียนทำร้ายทำลายซึ่งตึงเครียดกันและกันเพื่อตำแหน่งอำนาจและเงินจะลดลงหรือหมดไปเนื่องจากเมื่อบุคคลมีความเชื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ตรงตามสัจธรรมด้วยสัมมาทิฐิซึ่งจะมีความคิดที่จะลดความโลภความโกรธซึ่งความแค้นลงโดยสัมมาสังกัปปะความเมตตา กรุณาเมตตาจิตจะมีตามมาเราจะมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อที่จะยกระดับจิตใจของ ตนให้สูงขึ้นแทนการมุ่งร้ายผู้อื่นที่ทำให้ระดับจิตใจของตนต่ำลงการยกระดับจิตใจของตน คือ เป้าหมายแทนที่การแสวงหาเงินมาเพื่อบริโภคหรืออำนาจการติดต่อสื่อสารเจรจากันของบุคคลากรจะเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ โดยสัมมาวาจา มีพฤติกรรมการทำงานของผู้มีศีลโดยสัมมากรรมมันตะและแน่นอนว่าทั้งปัจเจกบุคคลและองค์กรจะมีการทำมาหาเลี้ยงชีพการประกอบธุรกิจที่มีจริยธรรมรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสังคมโดย

สัมมาอาชีวะ และเมื่อองค์การมีแผนปฏิบัติการและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจึงมีการประเมินผลเป็นระยะติดตามความก้าวหน้าจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้น มีกิจกรรมที่ปลูกเร้ากุศลอย่างสม่ำเสมอจากการเห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพุทธบูรณาการองค์การจึงนำแนวความคิดดังกล่าวไปปฏิบัติ ให้เกิดเป็นรูปธรรมการคาดหวังให้บุคลากรเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีจริยธรรมศีลธรรมมากขึ้น โดยการพาไปนั่งสมาธิเป็นครั้งคราวหรือเชิญพระนักเทศน์มาเทศน์เป็นครั้งคราวเป็นความคาดหวังที่ไม่สมเหตุสมผลเป็นความคาดหวังที่ไม่ได้ใช้องค์ความรู้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลักที่มีฐานคติจากพุทธศาสนา^{๕๘}

จากองค์ประกอบข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการการถ่ายทอดความรู้ของชุมชนสู่ภายนอกชุมชน และการนำความรู้จากภายนอกถ่ายทอดสู่คนในชุมชนนั้น ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาองค์ความรู้การตลาด และอื่น ๆ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท และนำแนวทางมาปฏิบัติที่ตีร่วมกัน นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกัน กระบวนการของชุมชนแห่งการเรียนรู้

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวรรตน์ ปัญจนทรัพย์^{๕๙} ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” พบว่า

๑. ผลการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านสังคม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านรายได้ และด้านความรู้สึกรับคุณค่าในตนเอง

๒. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๓๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงจากลำดับมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัยควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = ๔.๘๐$, S.D. = ๐.๓๕) ด้านรายได้ควรจัดหาแหล่งงานหรือจัดโครงการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = ๔.๗๒$, S.D. = ๐.๓๘) ด้านความรู้สึกรับคุณค่าในตนเองควรจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถมีทักษะในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ($\bar{X} = ๔.๐๐$, S.D. = ๐.๔๐) ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมควรปรับปรุงลานเอนกประสงค์ประจำตำบลให้มีพื้นที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุได้ใช้

^{๕๘} พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณโสภณ/ยอดคำปา), “การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่๒๑”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ: ๕๒๓-๕๒๕.

^{๕๙} นวรรตน์ ปัญจนทรัพย์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี “งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน” ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๖๓).

ออกกำลังกาย ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.41) ด้านสังคมควรจัดโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.43)

อัยรี วีระพันธ์พงศ์^{๖๐} ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” พบว่า ลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน คลองลัดมะยมจำแนกได้ 3 ด้าน คือ ๑) สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง ๒) ความสามารถในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ภายในชุมชน ๓) ความยั่งยืนของการพึ่งตนเอง ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคลองลัดมะยมพึ่งตนเองได้ คือ ๓.๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทูทางเทคโนโลยีทรัพยากรชุมชน การรวมกลุ่มและความเชื่อมั่นในค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน ๓.๒) ปัจจัยภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ส่วนอุปสรรคในการพึ่งตนเองของชุมชนคลองลัดมะยม คือ กฎหมาย

นวรรตน์ ไกรสร^{๖๑} ได้ศึกษาวิจัย “การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕” พบว่า การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุตามแนวทางของสากลประเทศ ซึ่งได้แก่ องค์การสหประชาชาติ องค์การอนามัยโลกและนโยบายผู้สูงอายุของประเทศไทยนั้น สามารถสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตผู้สูงอายุได้แต่จะยังไม่สมบูรณ์และยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอหากผู้สูงอายุไม่ได้นำหลักจริยธรรมและคุณธรรมมาเข้าร่วมในการเสริมสร้างคุณค่าชีวิตด้วย ดังนั้น ในการบูรณาการแนวคิดเรื่องการเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕ เป็นการนำหลักอริยวัฑฒิ ๕ ซึ่งประกอบด้วย หลักธรรมศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญามาบูรณาการใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจะสามารถสร้างรูปแบบการเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุทั้ง ๔ ด้าน คือ คุณค่าด้านสุขภาพ คุณค่าด้านการมีส่วนร่วม คุณค่าด้านการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิตและคุณค่าด้านการสร้างคามมั่นคงของชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เรียกองค์ความรู้ใหม่นี้ว่า “AHEPS Model”

สจ๊ ฤทธวิช่วงศ์ และสจิต กุลสอน^{๖๒} ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านทักษะอาชีพและรายได้ ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาทักษะอาชีพที่สร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพและจิตใจ ควรส่งเสริมผู้สูงอายุใช้ชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักคำสอนและหลักธรรมศาสนาจัดสวัสดิการที่เหมาะสมทั้งในด้านสวัสดิการสังคม การส่งเสริมสุขภาพและการ

^{๖๐} อัยรี วีระพันธ์พงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๓) : ๕๙-๘๒.

^{๖๑} นวรรตน์ ไกรสร และคณะ, “การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕”, วารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๓๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๔๙-๑๖๒.

^{๖๒} สจ๊ ฤทธวิช่วงศ์ และสจิต กุลสอน, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๔๙-๑๕๘.

ออกกำลังกายด้านสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย ควรปรับสภาพพื้นที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับสภาพผู้สูงอายุ และจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพทางกายและจิตใจ และด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมควรจัดระบบดูแล สวัสดิการช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชนให้ทั่วถึง จัดสวัสดิการด้านแหล่งเรียนรู้หรือมุมอ่านหนังสือผู้สูงอายุในชุมชนจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นนำเอาหลักพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้ในการดำรงชีวิตด้านจิตใจและสติปัญญา

อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง และพระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ^{๖๓} ได้ศึกษาวิจัย “กระบวนการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยา” พบว่า ประกอบด้วย ๒ กระบวนการย่อย คือ ๑) กระบวนการพัฒนาสร้างเสริมทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิต ด้วยวิธีติดตามข่าวสารโลกสมัยใหม่ นโยบายในอนาคต ผลผลิตทางนวัตกรรมใหม่ ๆ ใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการสร้างเสริมคุณลักษณะของอิทธิบาท ๔ ด้วยวิธีการฝึกสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ และการทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างตั้งใจ ให้ได้ผลงานออกมาอย่างมีคุณค่าและประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นความภาคภูมิใจและเกิดปีติ ๒) กระบวนการปรับปรุงแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในตนของผู้สูงอายุโดยการฝึกการเรียนรู้ตนเองด้วยการฝึกสมาธิให้เกิดสติและปัญญา เมื่อพบปัญหาที่ปรากฏ ให้แสวงหาสาเหตุแนวทางแก้ไข และดำเนินการแก้ไขด้วยตนเองให้หมดสิ้นไป

สุทธิพงศ์ บุญผดุง^{๖๔} ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑)” พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตพบว่า ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านความไว้ใจ อ่างว้าง และปัจจัยด้านความสบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิดและปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ

พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประดิษฐ์ศร)^{๖๕} ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีพบว่า ด้านกายภาพ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุต้องร่วมมือกัน

^{๖๓} อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง และพระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, “กระบวนการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยา”, **รณยสาร**, ปีที่ ๑๖ ฉบับพิเศษ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) : ๔๘๓-๔๙๖.

^{๖๔} สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑)”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : คณะครุศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๖๕} พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประดิษฐ์ศร), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๕๕).

การจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการสาธารณสุขเคลื่อนที่เพื่อตรวจสุขภาพประจำปี ฉีดวัคซีนป้องกันโควิด กิจกรรมยืดเหยียดกล้ามเนื้อและการออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการศึกษาเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุ มีร่างกายที่แข็งแรง ด้านสืลภาวนา คือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา ตามประเพณี วัฒนธรรม และวันสำคัญต่าง ๆ ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน สามารถประพุดอยู่ในศีลธรรมอันดีและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ด้านจิตภาวนา คือ เทศบาลควรกำหนดแผนงาน และนโยบายต่าง ๆ ในดูแลผู้สูงอายุอย่างครบถ้วน รวมไปถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วม เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนทุกวัย ความเคารพรัก และความสามัคคี ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดี และมีความสุข และด้านปัญญาภาวนา คือ จัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การบริการตรวจสุขภาพ การจ่ายเบี้ยยังชีพ การจัดกิจกรรมนันทนาการ การจัดกิจกรรมทางศาสนา และสวัสดิการสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

พระสุทธิสารเมธี, สุณี เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน^{๖๖} ได้ศึกษาวิจัย “การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” พบว่าผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล มีการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ๓ ด้าน ได้แก่ การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในด้านร่างกายตามหลักอายุสธรรมหรือหลักอายุวัฒนธรรม การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุด้านจิตใจตามหลักไตรลักษณ์และการพึ่งตนเองด้านสังคม ตามหลักสังคหัตถ์นั้น ทำให้ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เกิดจากการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเอง และช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าในตัวเอง ไม่ประมาทในชีวิต มีการเตรียมใจไว้ให้พร้อมที่จะยอมรับ

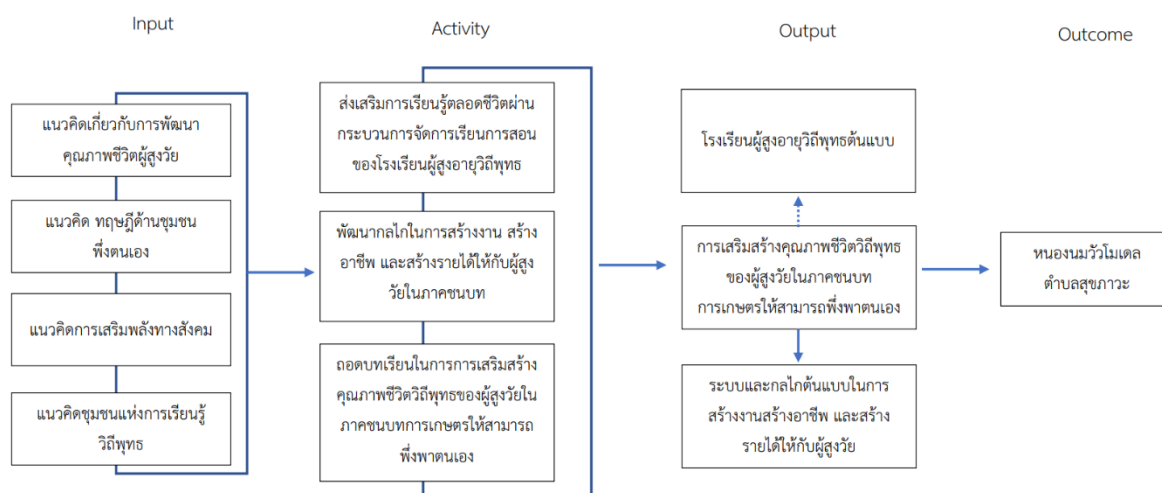
เบญจพร พิงไชย^{๖๗} ได้ศึกษาวิจัย “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี” พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ ดำเนินงานตามบทบาทที่ได้รับ ในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ การสนับสนุนการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การฝึกอาชีพ รวมถึงการส่งเสริมให้มีที่อยู่อาศัยและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ปฏิบัติงานได้อย่างจำกัด ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาและอุปสรรคในการลงพื้นที่ในการดูแลผู้สูงอายุ แนวทางส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนในเรื่อง การจัดสรรงบประมาณ บุคลากรด้านผู้สูงอายุ และองค์การภาคีรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรวางแผนร่วมกันในการดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในเรื่อง การดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม เน้นให้ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ได้มีส่วนร่วม

^{๖๖} พระสุทธิสารเมธี, สุณี เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน, “การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑-๑๑.

^{๖๗} เบญจพร พิงไชย, “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี”, วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๖) : ๕๕-๖๘.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) เรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษา รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ๒) พัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท และ ๓) ถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่วิจัย และประชากรที่ใช้ในงานวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีทฤษฎีวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับมุ่งศึกษาบริบท คุณภาพและศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน บนพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ที่มาจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภายใต้แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนพึ่งตนเอง แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนตามหลักการของ Kemmis & McTaggart^๑ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติการ ขั้นสังเกตการณ์ และขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้

^๑ Kemmis, S. & McTaggart, R., *The Action Research Planer*, 3rd ed., (Victoria: Deakin University, 1988).

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดแนวทางในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุ โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การประชุมแกนนำระดับแกนนำชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน เพื่อวางแผน (Plan) และกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน โดยฐานข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบท และศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของชุมชน โดยคณะผู้วิจัยรวมถึงผู้นำชุมชนจะนำเสนอประเด็นที่ถูกกำหนดให้เป็นโจทย์วิจัยที่มาจากปัญหาของชุมชน และการสรรหานักวิจัยชุมชนหรือนักจัดการชุมชน ผ่านการประชุมแกนนำ และร่วมกันออกแบบเป้าหมาย เกณฑ์การประเมิน และรูปแบบกิจกรรม ผ่านการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือโมเดลธุรกิจ Business Model Canvas

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การจัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้กลไก เจ้าภาพ รวมถึงมีการกำหนดการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เน้นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับขั้นในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ สื่อสารแผนงาน/โครงการ แก่ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อ ทำความเข้าใจร่วมกัน และนัดหมายการดำเนินการผ่านความเห็นชอบร่วมของผู้สูงอายุ นักจัดการชุมชน โดยมีกลไกเจ้าภาพในการร่วมดำเนินการ

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ตามบทบาทและศักยภาพที่เหมาะสม และตามข้อตกลง โดยทุกฝ่ายทำอย่างจริงจัง ครบทุกขั้นตอน ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ และร่วมมือกันในการเสริมสร้างความรู้เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการส่งเสริมการดำเนินการผ่านระบบการสร้างงานมุ่งเน้นการสนับสนุนกิจกรรมการให้ความรู้ และเพิ่มทักษะอาชีพที่ผ่านความเห็นชอบร่วมของผู้สูงอายุในการสร้างงาน สร้างรายได้ โดยไม่มีการเบียดเบียนเงินเก็บสำรอง

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ วิเคราะห์ทบทวนการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดการ ดำเนินงาน โดยอาจจะปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ โดยคณะผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนหรือนักจัดการชุมชนที่ร่วมปฏิบัติการวิจัย การวิเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย ก่อนที่สุดท้ายจะมีการเสริมพลังในการขับเคลื่อนพัฒนาโดยการจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การประยุกต์ใช้

โดยนักวิจัยชุมชนหรือนักจัดการชุมชนจะเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จากการทำการวิจัยในครั้งนี้ให้กับชุมชนเพิ่มเติม

ขั้นตอนย่อยที่ ๔ การส่งเสริมการตลาด ผ่านกิจกรรมทางสังคม การขายผ่านสื่อออนไลน์ และผ่านการสนับสนุนของภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชน และวัดหนองกระดุกเหนือ

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้สร้างเครือข่ายนักวิจัยร่วมซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีใจรักศรัทธาท่วมเทือกทิศตนเพื่อชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน ให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน โดยการนี้เมื่อจะลงพื้นที่ดำเนินการใด ๆ คณะผู้วิจัยจะประสานผ่านนักวิจัยท้องถิ่นให้ได้รับรู้และให้คำแนะนำความเหมาะสม ช่วงระยะเวลา พร้อมกับการประสานงานนัดหมายในการลงพื้นที่และการเตรียมความพร้อมให้กับคณะนักวิจัยในการลงพื้นที่ นำแผนสู่การปฏิบัติโดยตัวแทนชุมชนนำมาตรการต่าง ๆ สู่การพิจารณาในเวทีสาธารณะ ในทางสร้างสรรค์เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและมีความสามัคคีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ต้องใช้กระบวนการอะไร อย่างไรบ้างและควรใช้กระบวนการสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ นอกจากนี้ยังรวมถึงกระบวนการจัดการข้อมูลความรู้กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนสังคม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจมีอะไรบ้าง ทั้งที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาขีดความสามารถ (Empower) ของคนในชุมชนและการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนของสังคม (Social Movement) คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัย

๑) การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เพื่อประเมินก่อนการดำเนินการ จุดมุ่งหมายทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะ อธิบายเปรียบเทียบและพิจารณาสภาพโครงการ ข้อเสนอจากการประเมินบริบทจะเป็นการระบุคุณลักษณะต่าง ๆ ที่สำคัญในกำหนดจุดมุ่งหมายที่เฉพาะของโครงการ เพื่อสร้างทางเลือกในการกำหนดวัตถุประสงค์และจัดลำดับความสำคัญของความจำเป็นในการดำเนินโครงการ ใช้การสนทนากลุ่มกับคณะวิจัยเพื่อประเมินผลในขั้นตอนนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผล CIPP Model

๒) การประเมินผลความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) เพื่อประเมินผลความสามารถของเชิงพื้นที่ และคณะผู้วิจัย วิธีการดำเนินการ และการสนับสนุนโครงการ ในประเด็นทรัพยากร ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เพื่อ

ปรับปรุงการออกแบบกิจกรรม แผนการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน และดำเนินการประเมิน^๖ก่อนการดำเนินการเพื่อปรับปรุงแก้ไขแต่ละขั้นตอนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกในการกำหนดกลยุทธ์การดำเนินงาน และกำหนดปัจจัยนำเข้าที่เหมาะสมกับแบบแผนการดำเนินโครงการ ใช้การสนทนากลุ่มกับคณะวิจัยเพื่อประเมินผลในขั้นตอนนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผล CIPP Model

๓) การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อระบุความก้าวหน้าในการดำเนินการ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค โดยเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนโครงการ ค้นหาสาเหตุ และนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหา รวมถึงให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการนำโครงการไปปฏิบัติ ใช้การสนทนากลุ่มกับคณะวิจัยเพื่อประเมินผลระหว่าง การดำเนินการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผล CIPP Model, แบบบันทึกภาคสนาม และ ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

๔) การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว โดยการเปรียบเทียบระหว่างผลที่ได้จริงกับผลที่คาดหวังว่าจะได้จากโครงการเพื่อให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลสุดท้ายของการดำเนินโครงการ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และตัดสินความสำเร็จของโครงการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินผล CIPP Model โดยใช้การสนทนากลุ่ม, แบบบันทึกภาคสนาม และใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น เพื่อให้เกิดการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ซึ่งการที่ผู้ปฏิบัติ ผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น ใช้การถอดบทเรียนแบบเล่าเรื่อง (Storytelling) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน โดยการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม

๓.๒ พื้นที่วิจัย และประชากรที่ใช้ในงานวิจัย

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย

ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๓.๒.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้สูงอายุ ตั้งแต่อายุ ๖๐ ปีขึ้นไปจำนวน ๑,๑๖๖ คน ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

กลุ่มเป้าหมายจะได้รับการอธิบายอย่างละเอียดในการเข้าร่วมโครงการวิจัย การขอความยินยอม การรวบรวมข้อมูลและการเสนอข้อมูลจะกระทำอย่างเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยกระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process) ทีมงานวิจัยได้มีการประสานงานผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ที่ขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ ในตำบลหนองนมวัว ในการให้ข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย และเชิญชวนผู้สูงอายุ ในโครงการเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในโครงการวิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria) ประกอบด้วย

๑. อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๒. สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

เกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Exclusion Criteria) ประกอบด้วย

๑. ประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อให้ข้อมูลรอบด้านครอบคลุมประเด็นศึกษา คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล สอดรับกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในกระบวนการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตโดยทีมวิจัยและนักวิจัยชุมชน เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยชุมชน การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ แบบไม่เป็นทางการกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้

๓.๓.๒ โปรแกรมการฝึกอาชีพ การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง โดยเน้นการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ตามความถนัดของผู้สูงวัย เช่น การถักตะกรุด (เครื่องราง)

๓.๓.๓ แบบประเมินผลความพึงพอใจ เพื่อวิเคราะห์ วินิจฉัยผลการดำเนินการฝึกอบรมทันทีหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงการวางแผน และการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

๓.๓.๔ แบบการประเมิน CIPP (CIPP Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

๓.๓.๕ แบบถอดบทเรียน เป็นการทบทวนเพื่อร่วมกันสะท้อน และทบทวนกระบวนการต่าง ๆ นำบทเรียนที่ได้จากความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น มาจัดทำและพัฒนากระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน

๓.๓.๖ โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas เพื่อวิเคราะห์ และกำหนดเป้าหมายในภาพรวมของการพัฒนาร่วมกัน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ ๓.๑ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการประเมินผลความพึงพอใจ ผู้วิจัยกำหนดเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale Method) โดยแบ่งออกเป็น ๕ ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นที่ .๙๘ ดำเนินการประเมินผลหลังการอบรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ระดับคะแนน	ระดับความคิดเห็น
๕	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
๔	เห็นด้วย
๓	ไม่แน่ใจ
๒	ไม่เห็นด้วย
๑	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว สามารถแปลความหมายของระดับความคิดเห็นด้วยการหา ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น (Class Interval) โดยการคำนวณตามหลักการหาค่าเฉลี่ย จะได้ช่วงกว้าง ระดับละ ๐.๘ ตามลำดับคะแนน^๒

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

^๒ กัลยา วาณิชยปัญญา, การวิเคราะห์สถิติ, (พิมพ์ครั้งที่ ๖), (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

$$\text{แทนค่า จากสูตร} \quad = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๑-๕.๐๐ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๑-๔.๒๐ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นมาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๖๑-๓.๔๐ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๘๑-๒.๖๐ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นน้อย

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๘๐ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ได้จากการสังเกต (Observations) แบบการประเมิน CIPP (CIPP Model) โดยสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันก็จะมีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบหรือกระบวนการที่ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพและคุณภาพ ในส่วนของการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่ได้มานั้น จะมีการประเมินผลผ่านการทบทวนหรือหลังกิจกรรม AAR (After Action Review) เพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และจะสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การสะท้อนผลของกลุ่มทำงาน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการในวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดและขั้นตอนการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ ขั้นการเตรียมการ

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งตำรา เอกสารวิชาการ ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่าง ๆ และดำเนินการสำรวจและศึกษาชุมชน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน รวมทั้งนัดหมายเพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของการทำวิจัย รวมทั้งการประสานเพื่อขอความร่วมมือในการทำการวิจัย การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นและประชุมเตรียมความพร้อมของชุมชนและคณะผู้วิจัยเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๖.๒ ขั้นตอนการดำเนินการ

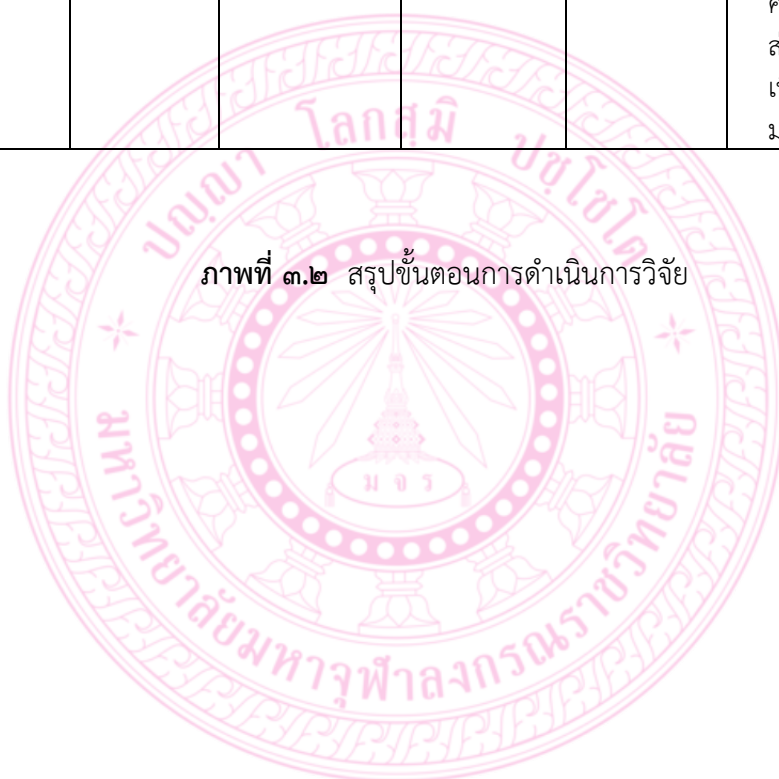
เป็นขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือ ปรับปรุงคุณภาพเครื่องมือ ก่อนที่จะมีการเก็บ

ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อ
ตอบวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

วัตถุประสงค์	รูปแบบการวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือที่ใช้	เก็บรวบรวม	วิเคราะห์ข้อมูล	ผลผลิตที่จะส่งมอบ
๑. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ	๑. ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ๒. แกนนำชุมชน ๓. ภาควิชาเครือข่าย	๑. โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas	๑. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในขณะจัดกิจกรรม ๒. การถอดเนื้อหาจากการประชุมเพื่อวิเคราะห์เป้าหมาย	๑. การวิเคราะห์เนื้อหา ในลักษณะการพรรณนาความประกอบฐานข้อมูลภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยายหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่	๑. ทักษะคิดและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน ๒. เป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ
๒. เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงานสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ	ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์	๑. แบบบันทึกภาคสนาม ๒. โปรแกรมการฝึกอาชีพ ๓. แบบประเมินผลความพึงพอใจ ๓. แบบสนทนากลุ่ม ๔. แบบการประเมิน CIPP Model	๑. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในขณะจัดกิจกรรม ๒. การถอดเนื้อหาจากการสนทนา กลุ่ม การประเมินผล และการถอดบทเรียนแบบ AAR	๑. การวิเคราะห์เนื้อหา ในลักษณะการพรรณนาความประกอบฐานข้อมูลภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยายหรือข้อเท็จจริงที่	๑. (ร่าง) แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ๒. กลไกในการสร้างงานสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท ๓. อาชีพเสริมของผู้สูงอายุในภาคชนบท

วัตถุประสงค์	รูปแบบการวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือที่ใช้	เก็บรวบรวม	วิเคราะห์ข้อมูล	ผลผลิตที่จะส่งมอบ
			๕. แบบทดสอบ บทเรียน		เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ ๒. การประเมินผล ความพึงพอใจใช้การ วิเคราะห์ร้อยละ ความถี่ และ ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	

ภาพที่ ๓.๒ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ

๔.๒ การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท

๔.๓ การถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ มีกระบวนการดำเนินการ โดยคณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมกับแกนนำชุมชน และภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมาย (Plan) และกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ โดยจัดขึ้นในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๗ ณ อาคารเหรียญราชา วัดหนองกระดุกเหนือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๔ รูป/คน ประกอบด้วย แกนนำผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ตัวแทนวัดหนองกระดุกเหนือ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ผู้นำท้องที่ ตัวแทน ศกร.ตำบลหนองนมวัว ตัวแทน อสม.ตำบลหนองนมวัว และตัวแทนประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยผลการประชาคม พบว่า

ภาพที่ ๔.๑ การประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ และวิเคราะห์เป้าหมายร่วมของตำบล (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถียุทธ ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน ทั้งนี้จากผลของการประชุมได้สนับสนุนให้มีการนำกิจกรรมในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบทมาเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และมอบหมายให้นางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุดิมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เป็นผู้

ประสานงานตลอดการดำเนินงาน และรายงานผลกลับมายังหน่วยงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุในปัจุบันประมาณถัดไป เพื่อมีเป้าหมายในตอบสนองต่อความต้องการ และเหมาะสมกับผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว

 ภาคีเครือข่าย • อบต.หนองนมวัว • วัดหนองกระดุกเนื้อ • วอศ. นว. • สนง.พัฒนาชุมชน • มจร วช นว • ศกร.ตำบลหนองนมวัว	 กิจกรรมการพัฒนา ต้นน้ำ • การสร้างการรับรู้ร่วม • การกำหนดเป้าหมาย กลางน้ำ • การฝึกเชือกตะกรุด • การทำกรวยใบตองไหว้พระ • การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน • การต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน ปลายน้ำ • การตลาดชุมชน • การจัดสรรผลประโยชน์	 จุดเด่นของสินค้าหรือบริการ • เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดและยกระดับจากผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาของคนในตำบลหนองนมวัว • เป็นผลิตภัณฑ์ที่พัฒนามาบนพื้นฐานความเชื่อ ศรัทธา • เป็นผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากกลุ่มผู้สูงอายุในตำบล เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน • เป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากการตลาดนำการผลิต	 ความสัมพันธ์กับลูกค้า • วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน ผู้สูงอายุจะใช้วัดเป็นพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรม • อบต.หนองนมวัว เป็นหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับคนในพื้นที่ • ภาคีเครือข่ายและความร่วมมือจากภาครัฐในลักษณะพลังบวก	 กลุ่มลูกค้า • วัดหนองกระดุกเนื้อ • อบต.หนองนมวัว • คนที่สนใจ ช่องทางการจำหน่าย • ตามออเดอร์ • ผ่านทางออนไลน์ โดยใช้เว็บไซต์ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์สินค้า • การบอกปากต่อปากจากลูกค้า • การจัดจำหน่ายผ่านการส่งเสริมกิจกรรมของภาครัฐ
 โครงสร้างต้นทุน รายรับ • การสนับสนุนจากโครงการวิจัย • การสนับสนุนจากงบประมาณโรงเรียนผู้สูงอายุของ อบต.หนองนมวัว • จากกำไรของผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้ รายจ่าย • ค่าวัตถุดิบที่มีจากการสั่งซื้อจากในตำบลหนองนมวัว • ค่าแรงงานการผลิตตามจำนวนชิ้นงานที่ทำได้ • ค่าวัตถุดิบอื่นที่สั่งจากออนไลน์			 กลยุทธ์การเงิน • การบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการ • การสนับสนุน และให้คำแนะนำในการดำเนินการโดยนางสาววรวิทย์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุดิมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ	

เป้าหมายการพัฒนา

สนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตัวชี้วัด

สร้างงาน สร้างรายได้ โดยไม่มีการเบียดเบียนเงินเก็บสำรอง

ภาพที่ ๔.๒ เป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

จากการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันนำเสนอ และวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมาย คุณค่าร่วมของตำบลโดยใช้เครื่องมือ “โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas” ผลการวิเคราะห์ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ การสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเสริมสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ของผู้สูงวัยให้สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งตัวชี้วัดที่สำคัญของการพึ่งพาตนเอง คือ การไม่เบียดเบียนเงินสำรองที่เก็บไว้ แต่สร้างกิจกรรมให้เกิดรายได้ใหม่

ภาพที่ ๔.๓ โรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธต้นแบบ (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

ผลจากการวิเคราะห์เป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล ส่งผลให้คณะผู้วิจัย และผู้รับผิดชอบโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว ร่วมกันออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมที่ได้ร่วมออกแบบขึ้น ได้จัดเสริมกับการจัดการเรียนสอนเดิม แบ่งออกเป็น ๑๐ สัปดาห์เน้นด้านสุขภาพทางกาย ทางใจ และการเสริมอาชีพ จัดการเรียนสอนทุกวันศุกร์ เดือนละ ๑ – ๒ ครั้ง โดยยึดตามความจำเป็นและเหมาะสมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ประกอบด้วยกิจกรรม กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมการอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว กิจกรรมส่งเสริมอาชีพการทำไข่เค็ม กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องโรคสมองเสื่อม และการจัดทำยาพอกเข่า กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย และกิจกรรมคืนข้อมูลและถอดบทเรียน รวม ๑๐ ครั้ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑) การตั้งทีมพี่เลี้ยงโดยมอบหมายให้นางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ขององค์การบริหาร

ส่วนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เป็นผู้ประสานงานตลอดการดำเนินงาน และรายงานผลกลับมายังหน่วยงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุในปีงบประมาณถัดไป เพื่อมีเป้าหมายในตอบสนองต่อความต้องการ และเหมาะสมกับผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว

๒) ผลการวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมาย คุณค่าร่วมของตำบลโดยใช้เครื่องมือ “โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas” ผลการวิเคราะห์ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ การสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเสริมสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ของผู้สูงอายุให้สามารถพึ่งพาตนเอง และตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ การไม่เบียดเบียนเงินสำรองที่เก็บไว้ แต่สร้างกิจกรรมให้เกิดรายได้ใหม่

๓) การกำหนดกิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบทที่ได้ออกแบบขึ้น มาเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และให้จัดเสริมกับการจัดการเรียนสอนเดิม แบ่งออกเป็น ๑๐ สัปดาห์ เน้นด้านสุขภาวะทางกาย ทางใจ และการเสริมอาชีพ จัดการเรียนสอนทุกวันศุกร์ เดือนละ ๑ – ๒ ครั้ง โดยยึดตามความจำเป็นและเหมาะสมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ประกอบด้วยกิจกรรม กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมการอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว กิจกรรมส่งเสริมอาชีพการทำไข่เค็ม กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องโรคสมองเสื่อม และการจัดทำยาพอกเข้า กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย และกิจกรรมคืนข้อมูลและถอดบทเรียน รวม ๑๐ ครั้ง

ภาพที่ ๔.๔ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถียุทธ (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

๔.๒ การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท

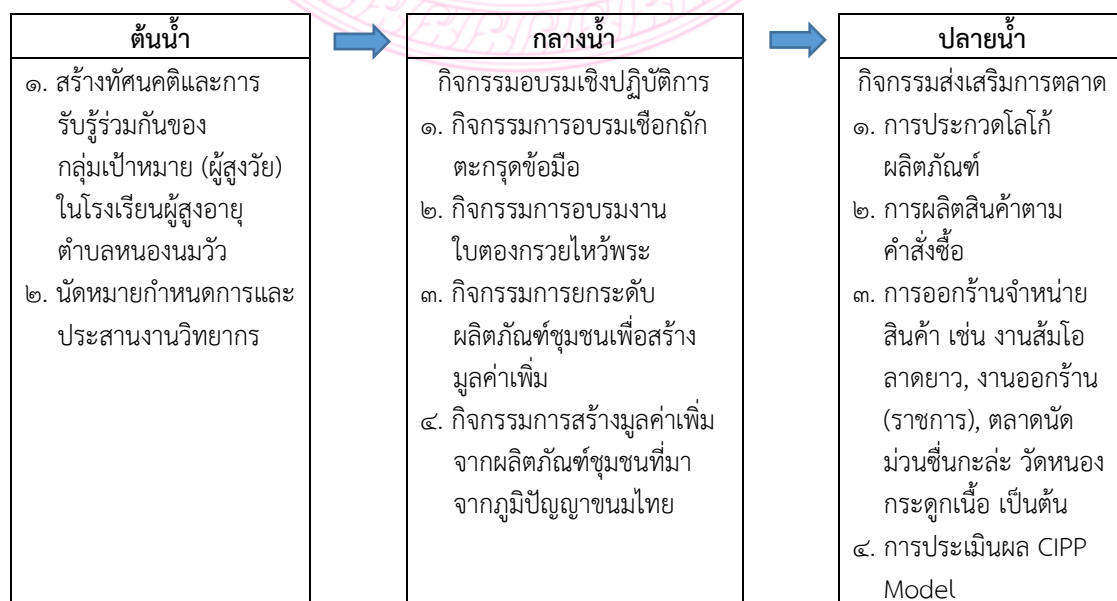
คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อการพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท มีกระบวนการดำเนินการ (Act) โดยคณะผู้วิจัยได้นำผลจากการกำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วมของการประชาคมสู่การออกแบบกิจกรรมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ได้มีการชี้แจง อธิบายอย่างละเอียดในการเข้าร่วมโครงการวิจัย การขอความยินยอม และได้มีการประสานงานผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ที่ขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ในการให้ข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย และเชิญชวนผู้สูงอายุในโครงการเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในโครงการวิจัย ทั้งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย ให้คงเหลือเพียง ๑ ข้อ คือ ประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากในการอบรมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมาด้วยความสมัครใจ และจัดสรรเวลาได้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม จึงเป็นมาเวียนกันมาตามความสะดวก โดยกำหนดจำนวนขั้นต่ำของการเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๓๐ คน

ในการออกแบบกิจกรรมได้มีการวิเคราะห์ต้นทุนทรัพยากรชุมชน ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญในการออกแบบกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ คือ ทุกกิจกรรมจะได้รับการตอบรับจากลูกค้าก่อนดำเนินการผลิต ประกอบด้วย

๑. วัดหนองกระดุกเนื้อ ให้การสนับสนุนการอบรมเชิงเอกลักษณ์ตะกรุดข้อมือ, งานใบตองกรวยไหว้พระ, การจัดชุดอาหารว่างเพื่อสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาชนมไทย

๒. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ให้การสนับสนุนการยกระดับผลิตภัณฑ์พัตจักสาน และดอกไม้จันทน์เป็นพวงหรีด

ทั้งนี้จากผลของการออกแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้กำหนดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการในการเชือกถักตะกรุดข้อมือ จัดขึ้นในวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๗ ณ อาคารสัญญาโตอนุสรณ์ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ ประกอบด้วย นางสาวทัศนวรรณ รักไคร่ นางสาวธัญญาภรณ์ บุญยืน และนักศึกษา มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๕๑ รูป/คน ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ เยาวชน และสามเณร เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานศรัทธา และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยพระครูนิติสุตากร, ดร. เจ้าคณะตำบลศาลเจ้าไก่ต่อเขต ๒ เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ ได้ให้การสนับสนุน และสั่งซื้อเชือกถักตะกรุดข้อมือ จำนวน ๑,๐๐๐ เส้น ในราคาเส้นละ ๕ บาท ในการสร้างความแตกต่างของเชือกถักตะกรุดข้อมือ ได้มีการจัดทำออกมาใน ๓ ลักษณะ คือ ๑) เชือกสีแดง และมีลูกปัดสีขาว จำนวน ๓ ลูก ๒) เชือกสีต่าง ๆ และมีลูกปัดสีเงิน ทอง และนาก จำนวน ๓ ลูก และ ๓) เชือกถักสีประจำวันเกิด และมีลูกปัดสีมงคล จำนวน ๓ ลูก ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

ภาพที่ ๔.๕ การอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

กิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการในการงานใบตองกรวยไหว้พระ จัดขึ้นในวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๗ ณ อาคารสัญญาโตอนุสรณ์ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ ประกอบด้วย นางสาวทัศนวรรณ รักไคร่ นางสาวธัญญาภรณ์ บุญยืน และนักศึกษา มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๗ คน ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ และเยาวชน เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานศรัทธา และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยพระครูนิติสุตากร, ดร. เจ้าคณะตำบลศาลเจ้าไก่ต่อเขต ๒ เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ ได้ให้การสนับสนุน เนื่องจากวัดหนองกระดุกเนื้อเป็นพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญประเพณี กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม และกิจกรรมของภาคี

เครือข่าย ดังนั้น ในหลายกิจกรรมที่จัดขึ้นมีการใช้ดอกไม้ไหว้พระ และงานใบตองในลักษณะต่าง ๆ ประกอบพิธีกรรม และกิจกรรม จึงนำมาสู่การออกแบบงานใบตองที่มีความเหมาะสมกับลักษณะงาน และความถนัดของผู้สูงอายุ ซึ่งได้มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนในตำบลหนองนมวัว ลูกหลานของผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม นอกเหนือจากการลดช่องว่างระหว่างวัยแล้ว ยังเป็นการส่งเสริม สนับสนุนในครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ ๔.๖ การอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ (ที่มา: คณะผู้วิจัยและอบต.หนองนมวัว)

กิจกรรมที่ ๓ การเชิงปฏิบัติการเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ได้จัดขึ้นในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๗ ณ อาคารสัณฐานิโตอนุสรณ์ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ ประกอบด้วย นางสาวทัศนวรรณ รักใคร่ นางสาวธัญญาภรณ์ บุญยืน และนักศึกษา โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้สูงอายุ จำนวน ๕๐ คน โดยความเห็นร่วมกันในการเลือกผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย พัดจักสาน และดอกไม้จันทน์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และพัฒนาในรูปแบบและราคาที่แตกต่างกัน เพื่อเพิ่มช่องทางในการตัดสินใจให้แก่ลูกค้าและผู้สนใจ โดยนายประยงค์ สิงโตทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์นี้ และคาดการณ์ในการขยายกลุ่มเป้าหมายสู่กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในตำบลหนองนมวัว

ภาพที่ ๔.๗ การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (ที่มา: คณะผู้วิจัยและอบต.หนองนมวัว)

กิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย ได้จัดขึ้นในวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๗ ณ อาคารกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากวิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ ประกอบด้วย นางสาวธัญญาภรณ์ บุญยีน นางสาวนารีรัตน์ แก้วเขตการ และนักศึกษา โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้สูงอายุ จำนวน ๔๕ คน โดยความเห็นร่วมกันในการเลือกผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ประกอบด้วย ขนมหาล ขนมเปียกปูนกะทิสด ข้าวต้ม ผั้วเผ่า วุ้นกะทิ ขนมหีบ น้ำใบเตย เป็นต้น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อก่อให้เกิดการสร้างรายได้เสริม เพิ่มเติมาชีพใหม่ ผ่านการจัดสรรผลประโยชน์ ที่เน้นการกระจายรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ ครอบครัว และคนในชุมชน ทั้งนี้มีเป้าหมายที่จะกระจายไปสู่ลูกค้าที่มาศึกษาดูงาน ภาคส่วนราชการ และผู้ที่สนใจ โดยนายประยงค์ สิงโตทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว และพระครูนิติสุตากร, ดร. เจ้าคณะตำบลเจ้าไก่ต่อเขต ๒ เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ ให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์นี้ กลยุทธ์การจัดจำหน่ายจะกำหนดที่ไม่สูงโดยจัดตามงบประมาณของหน่วยงานที่สั่งซื้อ ในเบื้องต้นได้รับการสั่งซื้อจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ สำหรับจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างมาตรการทางสังคมเพื่อความปลอดภัยของผู้สูงอายุภาคเกษตรกรรมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๗ จำนวน ๑๔๐ ชุด ราคาจำหน่ายชุดละ ๓๐ บาท

ภาพที่ ๔.๘ การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย
(ที่มา: คณะผู้วิจัยและอบต.หนองนมวัว)

ทั้งนี้ผลจากการอบรมเชิงปฏิบัติการในแต่ละกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผล
ความพึงพอใจ เพื่อวิเคราะห์ วินิจฉัยผลการดำเนินการฝึกอบรมทันทีหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม ทั้งนี้
เพื่อปรับปรุงการวางแผน และการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป พบว่า

ตารางที่ ๔.๑ ผลการประเมินผลความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการ

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ							
	เชิงลึก		กรวยใบตอง		พวงหรีด		จัดอาหารว่าง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
หมวดที่ ๑ : ด้านวิทยากร	๔.๓๕	๐.๗๘	๔.๑๔	๐.๕๐	๔.๔๐	๐.๕๓	๔.๔๔	๐.๔๑
๑. การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรมีความชัดเจน	๔.๓๓	๐.๗๒	๔.๑๗	๐.๔๐	๔.๔๔	๐.๕๑	๔.๕๒	๐.๓๘
๒. ความสามารถในการอธิบายขั้นตอนวิธีการทำ	๔.๒๙	๐.๗๕	๔.๑๔	๐.๕๕	๔.๔๐	๐.๕๒	๔.๔๓	๐.๔๕
๓. การเชื่อมโยงเนื้อหาในการอบรม	๔.๓๘	๐.๗๒	๔.๑๕	๐.๔๕	๔.๔๐	๐.๕๓	๔.๓๖	๐.๓๖
๔. มีความครบถ้วนของเนื้อหาในการอบรม	๔.๓๔	๐.๗๒	๔.๑๕	๐.๔๘	๔.๓๘	๐.๕๗	๔.๕๒	๐.๓๘
๕. การใช้เวลาตามที่กำหนดไว้	๔.๔๖	๐.๙๒	๔.๑๕	๐.๓๙	๔.๔๑	๐.๕๒	๔.๒๙	๐.๔๙
๖. การตอบข้อซักถามในการอบรม	๔.๓๑	๐.๘๒	๔.๐๖	๐.๗๐	๔.๓๕	๐.๕๔	๔.๕๒	๐.๓๘

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ							
	เชือกถัก		กรวยใบตอง		พวงหรีด		จัดอาหารว่าง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
หมวดที่ ๒ : ด้านสถานที่/ระยะเวลา	๔.๓๖	๐.๔๓	๔.๒๗	๐.๖๕	๔.๔๓	๐.๕๗	๔.๔๖	๐.๖๗
๑. สถานที่สะอาดและมีความเหมาะสม	๔.๔๖	๐.๘๓	๔.๓๒	๐.๖๔	๔.๗๒	๐.๕๔	๔.๔๓	๐.๖๕
๒. ความพร้อมของอุปกรณ์	๔.๒๕	๐.๘๘	๔.๒๖	๐.๖๕	๔.๓๕	๐.๕๗	๔.๔๕	๐.๖๙
๓. ระยะเวลาในการอบรมมีความเหมาะสม	๔.๓๘	๐.๘๖	๔.๒๔	๐.๖๖	๔.๒๓	๐.๖๑	๔.๕๐	๐.๖๗
หมวดที่ ๓ : ด้านความรู้ความเข้าใจ	๔.๒๔	๐.๔๔	๔.๒๐	๐.๓๙	๔.๓๑	๐.๕๓	๔.๕๕	๐.๔๒
๑. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ <u>ก่อน</u> การอบรม	๔.๑๒	๐.๗๖	๔.๑๘	๐.๔๒	๔.๑๘	๐.๖๑	๔.๓๖	๐.๓๖
๒. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ <u>หลัง</u> การอบรม	๔.๓๕	๐.๕๗	๔.๒๑	๐.๓๕	๔.๔๓	๐.๔๕	๔.๗๔	๐.๔๘
หมวดที่ ๔ : ด้านการนำความรู้ไปใช้	๔.๔๑	๐.๖๑	๔.๓๗	๐.๖๔	๔.๒๕	๐.๖๖	๔.๔๔	๐.๔๗
๑. สามารถนำเทคนิคและวิธีการไปประยุกต์ใช้ได้	๔.๕๖	๐.๖๓	๔.๓๒	๐.๖๔	๔.๑๔	๐.๖๕	๔.๗๔	๐.๔๙
๒. มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้	๔.๓๕	๐.๕๗	๔.๗๒	๐.๕๔	๔.๑๐	๐.๖๙	๔.๒๙	๐.๔๙
๓. สามารถนำความรู้ไปต่อยอดอาชีพได้	๔.๓๒	๐.๖๔	๔.๐๗	๐.๗๕	๔.๕๐	๐.๖๔	๔.๒๘	๐.๔๔

จากผลการประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า กิจกรรมระดับความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นหมวด พบว่า

หมวดที่ ๑ : ด้านวิทยากร พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีระดับความพึงพอใจในกิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย (จัดอาหารว่าง) มากที่สุด รองลงมา คือ กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (พวงหรีด) และน้อยที่สุด คือ กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ

หมวดที่ ๒ : ด้านสถานที่/ระยะเวลา พบว่า ทุกกิจกรรมที่จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ มีระดับความพึงพอใจในทุกกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

หมวดที่ ๓ : ด้านความรู้ความเข้าใจ พบว่า หลัง การอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีระดับความพึงพอใจในทุกกิจกรรมสูงขึ้น

หมวดที่ ๔ : ด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่า กิจกรรมที่จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ มีระดับความพึงพอใจในทุกกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ในภาพรวม พบว่า กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ แม้จะมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และระดับมากที่สุด แต่ก็อยู่ระดับที่น้อยกว่าทุกกิจกรรม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเป็นกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ ทำเป็นอยู่แล้ว และช่องทางการตลาดยังไม่ชัดเจน ขณะที่ระดับความพึงพอใจมีแนวโน้มดีขึ้น

ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการครบถ้วนตามที่ได้มีการกำหนดการแล้ว คณะวิจัย ร่วมกับแกนนำชุมชน และตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ได้ร่วมกันวางแผนในการส่งเสริมการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ ผลจากการประชุมร่วม ในวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้ออกแบบ และร่วมกันสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย กิจกรรมการประกวดโลโก้ผลิตภัณฑ์ กิจกรรมการผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ และกิจกรรมการออกร้านจำหน่ายสินค้า

ภาพที่ ๔.๙ การประชุมร่วมเพื่อวิเคราะห์การตลาดชุมชน (ที่มา: คณะผู้วิจัยและอบต.หนองนมวัว)

กิจกรรมที่ ๕ การประกวดโลโก้ผลิตภัณฑ์ การประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ ในนามแบรนด์ “ตม ผู้เฒ่า” เพื่อประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) รูปแบบภาษาไทย ในการใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของสินค้า และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้า และผลิตภัณฑ์ ผ่านการประกวดตราสัญลักษณ์เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักมากยิ่งขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้สนใจร่วมส่งผลงาน กำหนดการส่งผลงานภายในวันจันทร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๗ และจะประกาศผลการตัดสินในวันจันทร์ที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ทางเพจบรรพพัฒน์ และแจ้งผลทางอีเมลตามที่เจ้าของผลงานได้แจ้งไว้ ทั้งนี้ได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเพจ Facebook และภาคีเครือข่าย

ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ วิทยาลัย
อาชีวศึกษานครสวรรค์ และสื่อประชาสัมพันธ์ช่องทาง Line ในตำบลหนองนมวัว

กิจกรรมประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์

ตม ผู้เตม๋า

สินค้าจากผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว
อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

กำหนดการส่งผลงานภายใน
วันจันทร์ที่ 24 มิถุนายน 2567

ประกาศผลการตัดสิน
วันจันทร์ที่ 1 กรกฎาคม 2567

ชิงเงินรางวัล
มูลค่ารวม **5,000 บาท** พร้อมเกียรติบัตร
และผลงานจะถูกใช้จริง

คุณสมบัติผู้ส่งประกวด นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป
กติกาและเกณฑ์การเข้าร่วม

1. ส่งได้คนละ 1 ผลงาน
2. กรอกใบสมัครเข้าร่วมการประกวดให้ครบถ้วน ถูกต้อง ชัดเจน
3. ผลงานต้องไม่เคยส่งเข้าประกวดที่ใดมาก่อน
4. ส่งคำอธิบายความหมายของตราสัญลักษณ์
5. ผลการตัดสินของคณะกรรมการถือเป็นที่สุด และจะไม่ส่งคืน
ผลงานให้เจ้าของผลงาน

ส่งผลงานได้ที่ rattitik.prom@gmail.com และเพจบรรพณ

สอบถามรายละเอียดได้ที่ ผศ.ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ โทร. 099-2969229

ใบสมัครเข้าร่วมกิจกรรม
การประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) “คน ผู้เฒ่า”
โครงการการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง
เปิดรับผลงานตั้งแต่วันที่ – 24 มิถุนายน พ.ศ.2567

ข้าพเจ้าได้ทราบรายละเอียด เงื่อนไข และข้อกำหนดในการส่งตราสัญลักษณ์เข้าประกวดแล้วและจะปฏิบัติตามเงื่อนไข และข้อกำหนดในการส่งผลงานอย่างเคร่งครัด และยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูลภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว ภาพสัญลักษณ์ รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับผลงานการประกวด และชื่อ-สกุลผ่านทางเอกสารและออนไลน์ จึงลงชื่อสมัครประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ฯ ในครั้งนี้

(ลงชื่อ).....ผู้สมัคร
 (.....)
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ใบสมัครเข้าร่วมกิจกรรม
การประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ (Logo) “คน ผู้เฒ่า”
โครงการการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง
เปิดรับผลงานตั้งแต่วันที่ – 24 มิถุนายน พ.ศ.2567

ผู้สมัคร.....นามสกุล.....อาชีพ.....อยู่.....ที่.....
 ที่อยู่ปัจจุบัน (สามารถติดต่อได้).....
 โทร.....
 เพจ Facebook.....
 ไลน์.....
 อีเมล.....
 ข้อมูลส่วนบุคคล
 ชื่อจริง.....
 นามสกุล.....
 ที่อยู่ปัจจุบัน.....
 โทรศัพท์.....
 อีเมล.....

ข้าพเจ้าได้ทราบรายละเอียด เงื่อนไข และข้อกำหนดในการส่งตราสัญลักษณ์เข้าประกวดแล้วและจะปฏิบัติตามเงื่อนไข และข้อกำหนดในการส่งผลงานอย่างเคร่งครัด และยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูลภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว ภาพสัญลักษณ์ รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับผลงานการประกวด และชื่อ-สกุลผ่านทางเอกสารและออนไลน์ จึงลงชื่อสมัครประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ฯ ในครั้งนี้

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินการออกแบบตราสัญลักษณ์

ข้อ	รายละเอียดการพิจารณาตัดสินการออกแบบตราสัญลักษณ์	ระดับคะแนน					รวมคะแนน
		1	2	3	4	5	
1	การสื่อความหมาย และความคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถสร้างความตระหนักและจิตสำนึก						
2	ความสวยงามและความครบถ้วนขององค์ประกอบ						
3	ความน่าสนใจและสามารถนำไปใช้จริงในการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ						
รวมคะแนน							

คำอธิบาย

- 5 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจ มากที่สุด
 4 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจ มาก
 3 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจ ปานกลาง
 2 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจ น้อย
 1 หมายถึง มีระดับความพึงพอใจ น้อยที่สุด

ภาพที่ ๔.๑๐ เอกสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

คณะผู้วิจัยได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ เงื่อนไข กำหนดการ ใบสมัคร และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินผลงาน ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการให้ความยินยอมให้เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว ภาพสัญลักษณ์ รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับผลการประกวด รวมถึงข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมฯ จึงได้มีการชี้แจง เผยแพร่ให้ทราบ

และมีการลงลายมือชื่อเป็นลายลักษณ์อักษรในใบสมัครก่อนสมัครเข้าร่วมกิจกรรม และคณะผู้วิจัยได้รักษาสิทธิของผู้สมัครอย่างเคร่งครัด

ภาพที่ ๔.๑๑ การตัดสินผลการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิได้ประชุมและมีมติเลือกเพื่อตัดสินผลงานเพียง ๑ ผลงาน จาก ๘ ผลงานที่เข้าร่วมการประกวด และผลการลงคะแนน พบว่า รหัส MCU๐๕ เป็นผู้ที่ได้รับรางวัล และผลงานที่ได้รับการคัดเลือกได้นำไปสู่การใช้ประโยชน์ต่อไป

คำอธิบาย

รวงข้าว	สื่อถึงความมั่นคง อายุยืน และเป็นที่พึ่งพิง ข้าวมีความโดดเด่นทางด้านประเพณีของชุมชน
ฒ ผู้เฒ่า	เป็นภาพที่มีกระต๊อบข้าวเหนียว แสดงออกถึงความเป็นลาวครั้ง ที่มีข้าวกินอุดมสมบูรณ์
ว่าว	อัตลักษณ์ลายลาวครั้ง
วงกลม	แสดงออกถึงความกลมเกลียว ภูมิปัญญา และความอบอุ่น

ภาพที่ ๔.๑๒ โลโก้ ฒ ผู้เฒ่า (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ภายหลังจากการประกาศผลการตัดสิน คณะผู้วิจัยได้สนับสนุนให้มีการจัดทำป้ายฉลากสินค้า และตรายางโลโก้ ณ ผู้เฒ่า เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้นำไปใช้ประโยชน์ สร้างความแตกต่างให้กับสินค้า และยังเป็นการสร้างการจดจำในสินค้าแบรนด์ ณ ผู้เฒ่าอีกด้วย และยังได้มีการลงความเห็นร่วมกันว่า จะจัดเปิดตัวผลิตภัณฑ์ในนามแบรนด์ ณ ผู้เฒ่า ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ รวมถึงมีการจัดทำเสื้อทีมในนามแบรนด์ ณ ผู้เฒ่า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในกลุ่มผู้สูงอายุ สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นจากสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่ร่วมกันผลิตขึ้น รวมถึงยังเป็นการสร้างให้กับตนเองและครอบครัวอีกด้วย

การออกแบบใช้โทนสีม่วง ซึ่งเป็นสีที่ผู้สูงอายุมีมติร่วมกันในการเลือกใช้

ด้านหลังพิมพ์คำว่า “**คน หนองนมวัว**” เพื่อแสดงตัวตนเชิงพื้นที่ และการเป็นทีมเดียวกัน และเพิ่มลายดอกเสลา ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดนครสวรรค์

ด้านหน้าพิมพ์โลโก้ “**ณ ผู้เฒ่า**” เพื่อแสดงออกถึงความภูมิใจในสินค้าที่ร่วมกันผลิตขึ้น

ภาพที่ ๔.๑๓ เสื้อทีม ณ ผู้เฒ่า (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

กิจกรรมที่ ๖ การผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ กลยุทธ์การจัดจำหน่ายจะกำหนดที่ไม่สูง โดยอยู่ระหว่าง ๓๕๐-๑,๐๐๐ บาท ตามความยากง่ายของวัตถุดิบ โดยในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ มีรายการสั่งซื้อแล้ว จำนวน ๑ พวง ในราคา ๔๕๐ บาท โดยคนในตำบลหนองนมวัว และยังมียอดสั่งซื้อเพิ่มเติม เป็นการจำหน่ายสินค้า โดยไม่มีการทำสต็อกสินค้า เพื่อเป็นการลดต้นทุน

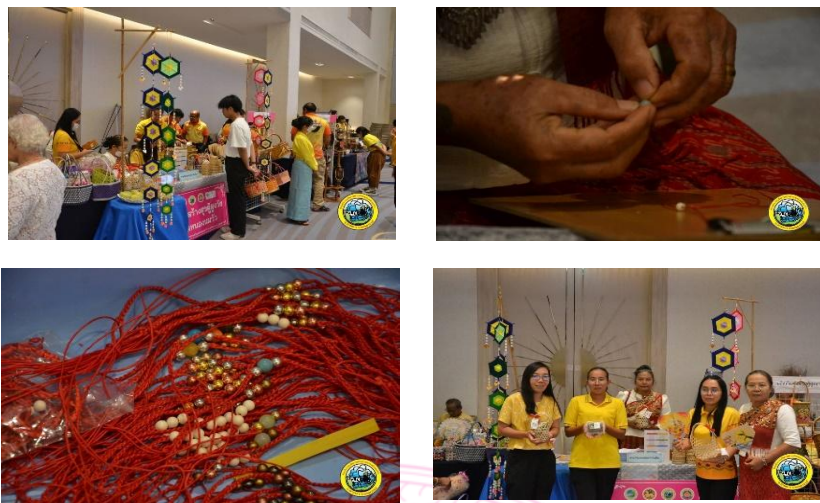

ภาพที่ ๔.๑๔ ตัวอย่างพวงหรีดที่ได้จำหน่าย (ที่มา: คณะผู้วิจัยและอบต.หนองนมวัว)

นอกจากคำสั่งซื้อพวงหรีด ในส่วนอาหารและการจัดเบรคขนมไทยยังได้รับคำสั่งซื้อจากหน่วยงานที่เข้าร่วมจัดงานในพื้นที่วัดหนองกระดุกเนื้อ เช่นเดียวกันในอัตราราคาที่หน่วยงานกำหนด

กิจกรรมที่ ๗ การออกร้านจำหน่ายสินค้า เช่น งานส้มโอลาดยาว, งานออกร้าน (ราชการ), ตลาดนัดม่วงขึ้นกะละ วัดหนองกระดุกเนื้อ เป็นต้น นอกจากสินค้าที่ผลิตในนามของแบรนด์ ณ ผู้เฒ่า แล้ว ยังเปิดโอกาสให้กับสมาชิกได้นำสินค้ามาร่วมจำหน่ายในบูทด้วย เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน ทั้งนี้ยังมีการวางแผนเพิ่มเติมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนจากกลุ่มอื่นในตำบล เช่น ชมรมสตรีตำบลหนองนมวัว เป็นต้น ผ่านการส่งเสริม สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ในการนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมออกงาน และจำหน่ายในนามกลุ่มผู้สูงอายุ

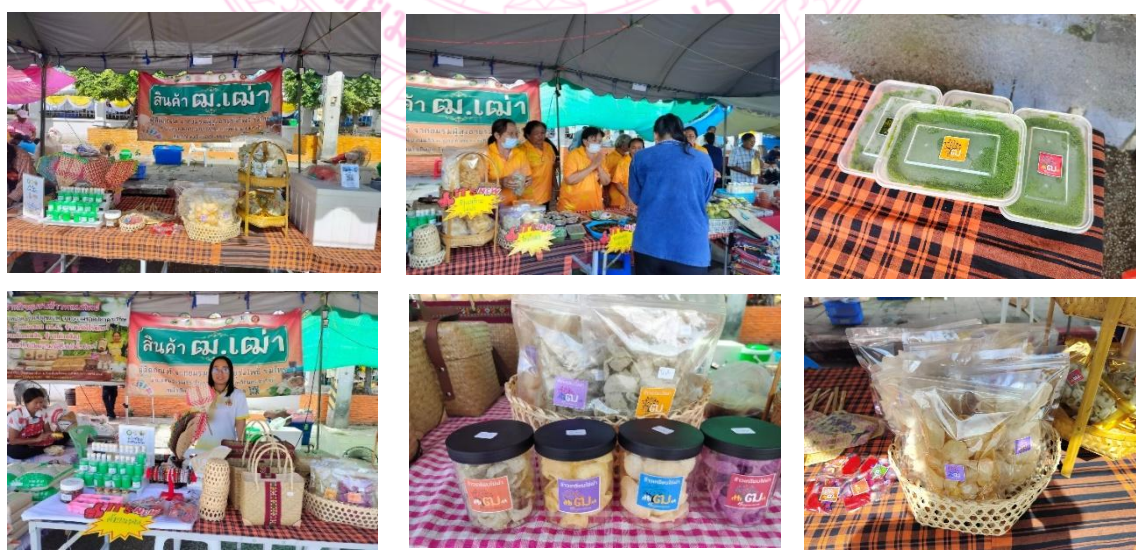
๑. การออกร้านจำหน่ายสินค้าในงานวันผู้สูงอายุและงานแห่งครอบครัว ประจำปี ๒๕๖๗ ภายใต้แนวคิด “ผู้สูงวัย ศูนย์รวมใจของครอบครัว” ที่จัดขึ้นโดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครสวรรค์ร่วมกับศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาานครสวรรค์ จัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗ ณ ห้อง The Sun โรงแรม ๔๒C เดอะซิก โฮเทล อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยได้มีการนำผลิตภัณฑ์เชือกถักกระจุกข้อมือมาร่วมแสดงสินค้า และจัดจำหน่ายภายในงานด้วย

ภาพที่ ๔.๑๕ การออกร้านในงานวันผู้สูงอายุและงานแห่งครอบครัว (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

๒. การออกร้านจำหน่ายสินค้า ในงานส้มโอและของดีอำเภอลาดยาว ประจำปี ๒๕๖๗

ระหว่างวันที่ ๒๖ สิงหาคม – ๓ กันยายน ๒๕๖๗ จัดขึ้นโดยอำเภอลาดยาว ณ บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีการนำผลิตภัณฑ์จากเชือกถัก เป็นต้น มาร่วมแสดงสินค้า และมีการต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น ข้าวเกรียบไข่ผ่า เป็นต้น โดยวัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งยังเป็นการส่งเสริมด้านการตลาดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้สามารถจำหน่ายได้มากขึ้น

ภาพที่ ๔.๑๖ การออกร้านในงานส้มโอและของดีอำเภอลาดยาว (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

๓. การออกร้านจำหน่ายสินค้า ในงานตลาดนัดม่วนขึ้นกะละ วัดหนองกระดุกเนื้อ ในทุกสัปดาห์ จัดขึ้นโดยวัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีการนำผลิตภัณฑ์สินค้าของแบรนด์ ผุฒ ผู้เฒ่า มาร่วมจัดแสดง โดยตลาดนัดม่วนขึ้นกะละ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นตลาดวัฒนธรรมในการจำหน่ายสินค้าชุมชน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมลาวครั้ง ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากภาคีเครือข่ายชุมชน และประชาชนเข้ามาร่วมชม ช้อป ชิม แชร์

ภาพที่ ๔.๑๗ การออกร้านในงานตลาดนัดม่วนขึ้นกะละ (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

๔. การออกร้านจำหน่ายสินค้า ในกิจกรรมศึกษาดูงานในพื้นที่วัดหนองกระดุกเนื้อ เมื่อมีภาคส่วนราชการ ภาคประชาสังคม และชุมชนเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่วัดหนองกระดุกเนื้อ จะมีการออกร้านจำหน่ายสินค้า และจัดแสดงให้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม

ภาพที่ ๔.๑๘ การออกร้านในกิจกรรมศึกษาดูงานในวัดหนองกระดุกเนื้อ (ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

ทั้งนี้ผลตอบรับ การจัดสรรรายได้ และจัดสรรผลประโยชน์มีการดำเนินการโดยชมรมผู้สูงอายุร่มโพธิ์ ไทรทอง และคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว เป็นพี่เลี้ยงในการจัดทำบัญชี และชี้แจงให้แก่ผู้สูงอายุได้รับทราบผลการดำเนินการ

วันที่	รายการ	ยอดเงิน	ยอดรวม
19 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	7600	7600
	50 บาท x 150	- 250	510
21 ต.ค. 67	0 บาท x 150	+ 1500	2010
15 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 300	2310
	200 บาท	- 600	1710
15 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 150	1560
23 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 600	960
19 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 60	1020
	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 250	1270
26 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 480	1750
10 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 2500	4250
10 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 560	3690
16 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 600	3090
16 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 755	2335
16 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 150	2485
17 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 120	2605
	100 บาท x 5		
30 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 5000	7605
	1000 บาท x 5		
30 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 2000	5605

วันที่	รายการ	ยอดเงิน	ยอดรวม
30 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 1500	4105
7 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน		
	- 100 บาท x 20	+ 200	
	- 100 บาท x 20	+ 200	
	- 100 บาท x 20	+ 20	
	- 100 บาท x 20	+ 24	
		594	4699
5 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	- 460	4239
15 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 1500	5739
	100 บาท x 30	+ 300	6039
16 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 375	6414
	- 100 บาท x 20	- 180	6234
	100 บาท x 12		
	- 100 บาท x 20	- 350	5884
	- 100 บาท x 20	- 340	5544
	100 บาท x 20		
	- 100 บาท x 20	- 900	4644
24 ต.ค. 67	จ่ายเงินค่าตอบแทน	+ 460	5104

ภาพที่ ๔.๑๙ การจัดสรรค่าตอบแทนการดำเนินงานในนามแบรนด์ ตม ผู้เฒ่า
(ที่มา: อบต.หนองนมวัว)

ผลการสังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในการขับเคลื่อนโครงการการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง คณะผู้วิจัยได้มีติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ บันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัย ซึ่งสามารถสรุปผลการประเมินได้ดังนี้

๑) การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) และความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) คณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมโดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๓๔ รูป/คน ประกอบด้วย แกนนำผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ตัวแทนวัดหนองกระดุกเนื้อ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ผู้นำท้องที่ ตัวแทน ศกร.ตำบลหนองนมวัว ตัวแทน อสม.ตำบลหนองนมวัว และตัวแทนประชาชนในตำบลหนองนมวัว ที่เข้าร่วมการประชุมฯ เป็นผู้วิเคราะห์บริบท และสภาวะแวดล้อมของตำบลหนองนมวัว รวมถึงปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยทุนชุมชน ศักยภาพความพร้อมของชุมชน ซึ่งได้ใช้เครื่องมือ โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินผลในภาพรวม ก่อนร่วมกันออกแบบกิจกรรม ทั้งนี้ภายหลังจากการประชุม คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มเพื่อสรุป และประเมินผล ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท สภาวะแวดล้อม และความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน

Context Evaluation	การนำไปใช้ประโยชน์
๑. ทรัพยากรชุมชนเข้มแข็ง ● ภูมิปัญญาการทำขนมไทย ● ภูมิปัญญาจักสาน ● ภูมิปัญญางานใบตอง ● ภูมิปัญญาดอกไม้จันทน์ ● กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ ๒. ทุนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และยังมีประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา ๓. ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๔. มีความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านการพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้	๑. การกำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วม ๒. การออกแบบโครงการในภาพรวม ๓. การกำหนดขอบเขตโครงการ

Input Evaluation	การนำไปใช้ประโยชน์
๑. ภาควิชาครีเอทีฟ ● อบต.หนองนมวัว ● วัดหนองกระดุกเหนือ ● วอศ. นว. ● สนง.พัฒนาชุมชน ● มจร วช นว ● ศกธ.ระดับตำบลหนองนมวัว ● มรภ นครสวรรค์ ๒. การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว และวัดหนองกระดุกเหนือในการให้พื้นที่และให้โอกาสในการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว ๓. มีทีมพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการดำเนินการ การจัดทำบัญชี และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียมโดยนางสาววรวิทย์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว	๑. การออกแบบกิจกรรม ๑.๑ ต้นน้ำ (สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วมของตำบล) ๑.๒ กลางน้ำ (กิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้การตลาดนำการผลิต) ๑.๓ ปลายน้ำ (กิจกรรมส่งเสริมการตลาด)

๒) การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ (Process Evaluation) คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่ม เพื่อประเมินผลทุกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review : AAR) เพื่อปรับปรุงกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ และการดำเนินการ พบว่า

ตารางที่ ๔.๓ การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ

Process Evaluation	ข้อเสนอเพื่อปรับปรุง
๑. การกำหนดจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่คงที่	การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัยให้คงเหลือเพียง ๑ ข้อ คือ ประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากในการอบรมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมาด้วยความสมัครใจ และจัดสรรเวลาได้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม จึงเป็นมา

Process Evaluation	ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุง
	เวียนกันมาตามความสะดวก โดยกำหนดจำนวนขั้นต่ำของการเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๓๐ คน
๒. การแสดงออกถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเป็นทีมเดียวกัน เมื่อร่วมกิจกรรม และงานบุญประเพณี	ร่วมออกแบบ และจัดทำเสื้อสีม่วง แบรนด์ ฒ ผู้เฒ่า
๓. การสร้างความแตกต่างและการจดจำให้แก่สินค้า แบรนด์ ฒ ผู้เฒ่า	๑. จัดทำสติ๊กเกอร์ ๒. จัดทำตรายางเพื่อลดค่าใช้จ่าย ในกรณีมีการผลิตสินค้าจำนวนมาก
๔. ข้อจำกัดในการผลิตสินค้า	๑. ปรับการผลิต ๑ คน ต่อ ๑ ชิ้น เป็นการจัดสรรตามความสนใจ และความถนัดของผู้สูงอายุ เช่น พัดจักสาน ทำหน้าหน้าสานพัด ๑ คน ทำหน้าที่ทำด้ามพัด ๑ คน ๒. ปรับการจ่ายค่าจ้าง เป็นจัดสรรตามหุ้น และจ่ายเป็นค่าจ้างต่อชิ้น ๓. เปิดโอกาสให้กลุ่มสตรีตำบล และครอบครัวของผู้สูงอายุมาร่วมผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว

๓) การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) คณะผู้วิจัยได้สนทนากลุ่ม สิ้นสุดโครงการแล้ว โดยการเปรียบเทียบระหว่างผลที่ได้จริงกับผลที่คาดหวังว่าจะได้จากโครงการ เพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการ พบว่า

ตารางที่ ๔.๔ การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน

Product Evaluation	ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา
๑. ความต่อเนื่อง และยั่งยืนของแบรนด์ ฒ ผู้เฒ่า	๑. จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน หรือ จดทะเบียน OTOP ๒. นำเสนอโมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุ ต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยาย ผล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับ ผู้สูงวัยในภาคชนบท แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย

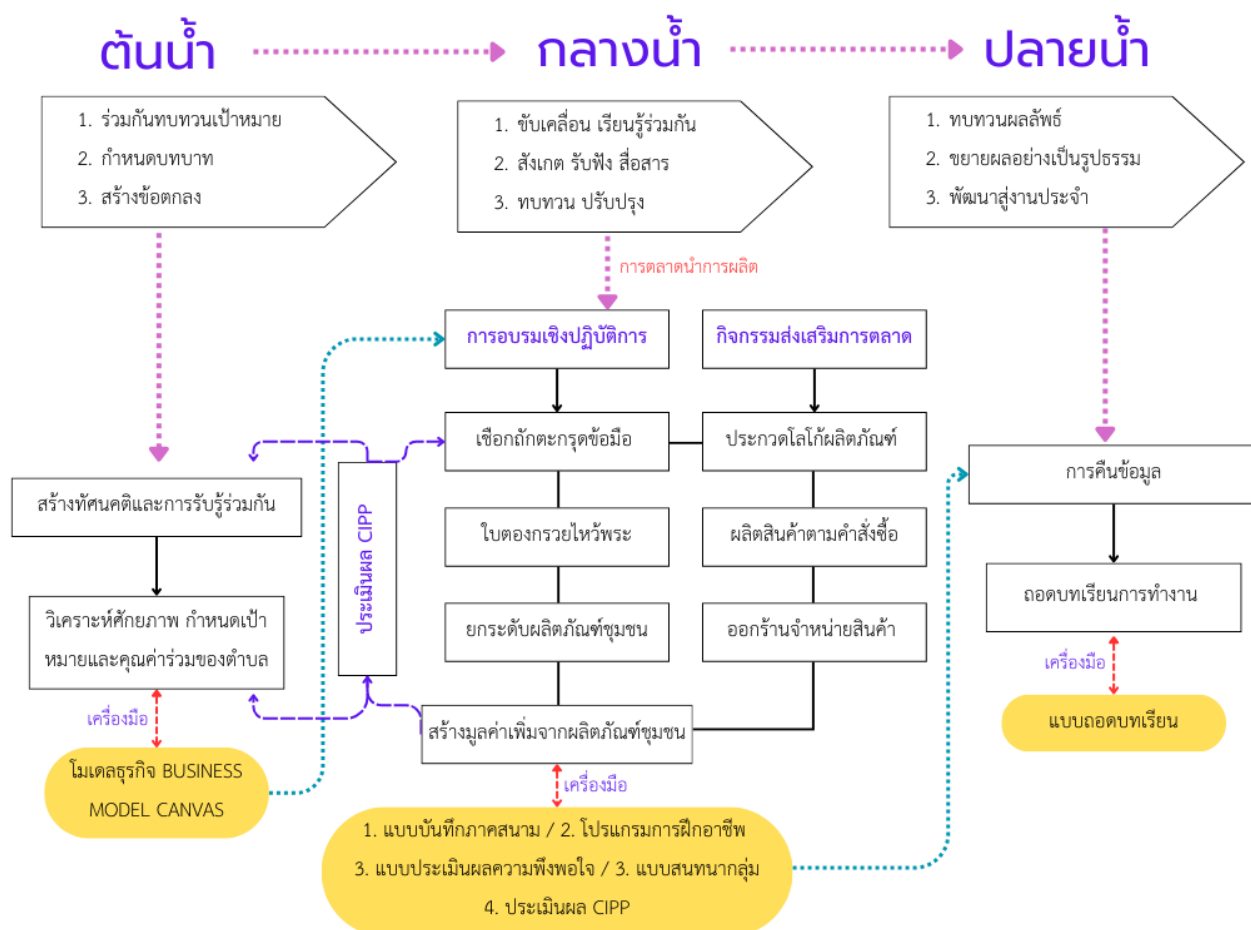

ภาพที่ ๔.๒๐ การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับ ผู้สูงวัยในภาคชนบท (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

๔.๓ การถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบท การเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

ภายหลังจากการขับเคลื่อนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ และการพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้าง รายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท คณะผู้วิจัย ผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันถอดบทเรียนการ ทำงานการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง พบว่า

๔.๓.๑ กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

ภาพที่ ๔.๒๑ กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระบบ และกลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบทแบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ คือ

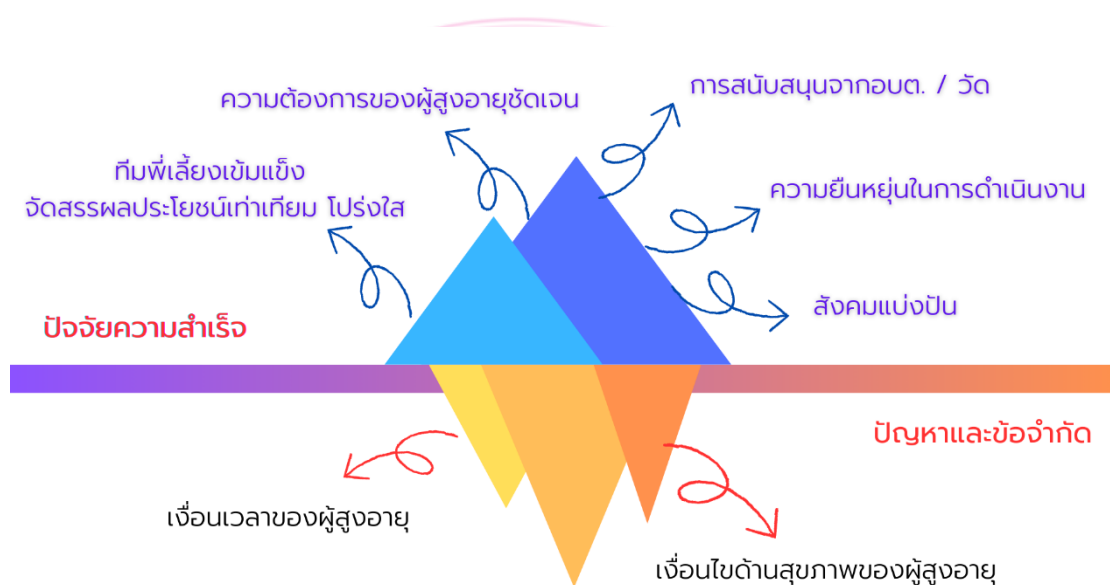
๑) ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ จากการสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน รวมถึงกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน

๒) กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อพัฒนา

กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง

๓) ปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชน และถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่งานประจำ

๔.๓.๒ การวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง พบว่า

ภาพที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์ และถอดบทเรียน (ที่มา: วิเคราะห์และออกแบบโดยคณะผู้วิจัย)

การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า

๑. ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

๑.๑ เจ็อนเวลาของผู้สูงอายุ เนื่องจากชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในตำบลหนองนมวัว ดังนั้นการบริหารจัดการเวลา และการยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

๑.๒ เจ็อนไ้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินโครงการ รวมถึงการผลิตสินค้าและบริการในหลายรายการ ผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามกำหนด และบางกระบวนการอาจไม่เหมาะสมกับสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น การสานพัดที่ต้องอาศัยเวลา ทักษะ ความชำนาญ และต้องอาศัยสายตา และกำลังข้อมือในการทำด้ามพัดที่เป็นไม้ไผ่ เป็นต้น

๒. ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

๒.๑ ทีมพี่เลี้ยงเข้มแข็ง โดยนางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ให้คำแนะนำ และร่วมขับเคลื่อนกิจกรรม รวมถึงยังมีการจัดสรรผลประโยชน์เท่าเทียม โปร่งใส

๒.๒ ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน ในการกำหนดเป้าหมาย กำหนดรายละเอียดของกิจกรรม กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม รวมถึงกำหนดปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ง่าย และชัดเจนขึ้น

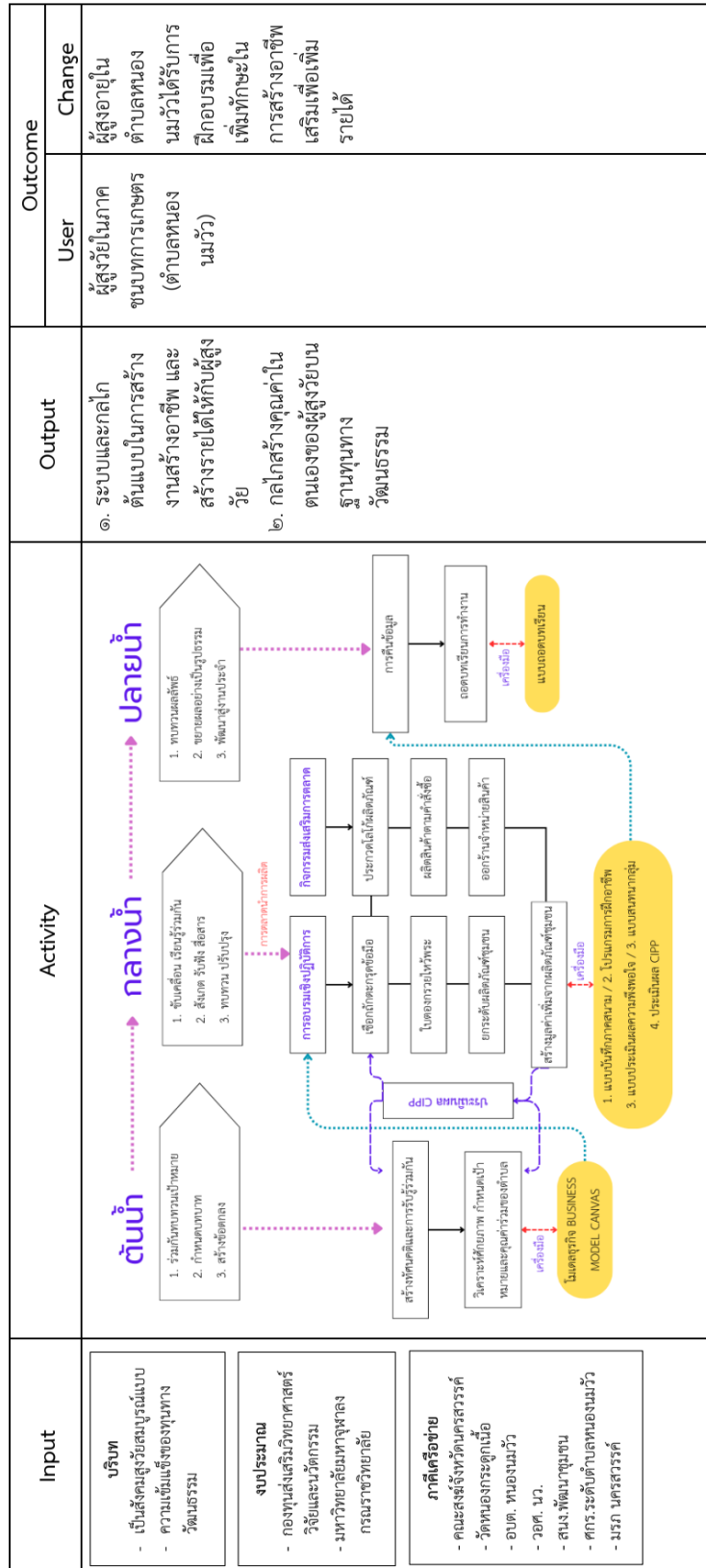
๒.๓ การสนับสนุนจากอบต. / วัด จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่พบว่า ได้รับการสนับสนุน และหนุนเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในทุกมิติ ส่งผลการประสานงาน การบริหารจัดการโครงการ และการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์

๒.๔ ความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน จากการประเมินผลในทุกช่วงเวลาของกิจกรรม (ก่อน ระหว่าง และหลัง) ส่งผลให้คณะผู้วิจัยและทีมงานเห็นปัญหาและนำเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยน และปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ไม่ยึดติด และตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

๒.๕ สังคมแบ่งปัน การยึดความสุขของผู้สูงอายุเป็นที่ตั้งจึงทำให้เกิดการแบ่งปัน การแชร์ความรู้สึก เป้าหมาย และถึงการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒๑ แผนที่ผลลัพธ์ (ที่มา: วิเคราะห์โดยผู้วิจัย)

จากภาพที่ ๔.๑๗ ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในลักษณะของแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome Mapping) ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการ วิธีการ และเป้าหมายของการศึกษาวิจัย “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” เป็นการออกแบบแบบย้อนกลับ (Backwards Design) เป็นวิธีการออกแบบ การศึกษาโดยกำหนดเป้าหมายก่อนเลือกวิธีการ ประกอบด้วย ๔ กระบวนการ ดังนี้

๑. ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นกระบวนการนำผลผลิตเมื่อจบโครงการขยายผลไปสู่ผู้ใช้ประโยชน์ (Users) หรือเกิดการใช้ประโยชน์ในวงกว้าง ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง (Changes) ได้อย่างชัดเจน อาทิ การต่อยอดในเชิงธุรกิจ และสามารถส่งต่อไปถึงมือผู้บริโภค โดยพิจารณา ๒ ประเด็น คือ

๑.๑ ประเด็นผู้ใช้ประโยชน์ (User) คือ ผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร (ตำบลหนองนมวัว)

๑.๒ ประเด็นด้านความเปลี่ยนแปลง (Change) คือ ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

๒. ผลผลิต (Output) เป็นสิ่งที่ผลิตได้จากกระบวนการหรือกิจกรรมของงานวิจัย เมื่อดำเนินงานแล้วเสร็จ (ทันที) ประกอบด้วย ๑) การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธต้นแบบ และ ๒) กลไกต้นแบบในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

๓. กิจกรรม (What we do) เป็นกิจกรรม การดำเนินงาน หรือวิธีการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ประกอบด้วย

๓.๑ ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ จากการสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน รวมถึงกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน

๓.๒ กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง

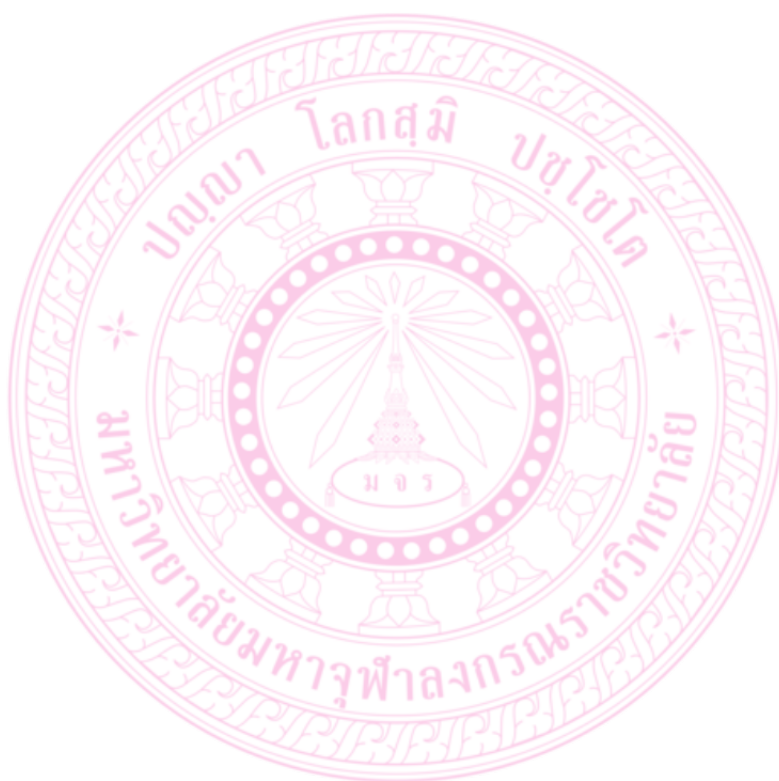
๓.๓ ปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชน และถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิถีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่งานประจำ

๔. ปัจจัยนำเข้า (What we Invest) ในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ เป็นองค์ประกอบตั้งต้นในการดำเนินงานวิจัย ประกอบด้วย

๔.๑ บริบท ประกอบด้วย ตำบลหนองนมวัวเป็นสังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบ และมีความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรม

๔.๒ งบประมาณ ที่มีมาจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๓ ภาควิชาเครือข่าย ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ วัดหนองกระดุกเนือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว วิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลาดยาว ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอลาดยาว และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ๒) เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท และ ๓) เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ประกอบด้วย ผลของการประชาคมได้สนับสนุนให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ ประกอบด้วย

๑) การตั้งทีมพี่เลี้ยงโดยมอบหมายให้นางสาววรวลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เป็นผู้ประสานงานตลอดการดำเนินงาน และรายงานผลกลับมายังหน่วยงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุในปีงบประมาณถัดไป เพื่อมีเป้าหมายในตอบสนองต่อความต้องการ และเหมาะสมกับผู้สูงวัยในตำบลหนองนมวัว

๒) ผลการวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมาย คุณค่าร่วมของตำบลโดยใช้เครื่องมือ “โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas” ผลการวิเคราะห์ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนา คือ การสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงวัย ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเสริมสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ของผู้สูงวัยให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๓) การโดยกิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบทที่ได้ออกแบบขึ้น มาเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และให้จัดเสริมกับการจัดการเรียนสอนเดิม แบ่งออกเป็น ๑๐ สัปดาห์ เน้นด้านสุขภาวะทางกาย ทางใจ และการเสริมอาชีพ จัดการเรียนสอนทุกวันศุกร์ เดือนละ ๑ – ๒ ครั้ง โดยยึดตามความจำเป็นและเหมาะสมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ประกอบด้วยกิจกรรม กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมการอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว กิจกรรมส่งเสริมอาชีพการทำไข่เค็ม กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องโรคสมองเสื่อม และการจัดทำยาพอกเข้า กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย และกิจกรรมคืนข้อมูลและถอดบทเรียน รวม ๑๐ ครั้ง

๕.๑.๒ การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย

๑) ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ โดยการประชาคมเพื่อ (๑) สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน และ (๒) วิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล โดยการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน

๒) กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

๒.๑) กิจกรรมเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย (๑) กิจกรรมการอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ (๒) กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ (๓) กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (๔) กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย ผลการประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า กิจกรรมระดับความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นหมวด พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

๒.๒) กิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว ประกอบด้วย (๑) การประกวดโลโก้ผลิตภัณฑ์ (๒) การผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ และ (๓) การออกร้านจำหน่ายสินค้า เช่น งานส้มโอลาดยาว, งานออกร้าน (ราชการ), ตลาดนัดม่วงขึ้นกะละ วดหนองกระดุกเนื้อ เป็นต้น เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง

๓) ปลายน้ำ เป็นการสังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ

๒.๓.๑) การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) พบว่า (๑) ทรัพยากรชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ภูมิปัญญาการทำขนมไทย ภูมิปัญญาจักสาน ภูมิปัญญางานใบตอง ภูมิปัญญาดอกไม้จันทน์ และกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ (๒) ทนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และยังมีประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา (๓) ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ (๔)

มีความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงวัยในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านการพัฒนา กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า (๑) การกำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วม (๒) การออกแบบโครงการในภาพรวม และ (๓) การกำหนดขอบเขตโครงการ

๒.๓.๒) การประเมินความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) พบว่า (๑) ภาครัฐเครือข่าย ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว วัดหนองกระดุกเนื้อ วิทยาลัยอาชีวศึกษนครสวรรค์ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลาดยาว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอ ลาดยาว และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (๒) การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนอง นมวัว และวัดหนองกระดุกเนื้อในการให้พื้นที่และให้โอกาสในการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านการ จัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และ (๓) มีทีมพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการ ดำเนินการ การจัดทำบัญชี และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียมโดยนางสาว วรวิทย์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชน ชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า นำไปสู่การออกแบบ กิจกรรม (๑) ต้นน้ำ (สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล) (๒) กลางน้ำ (กิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้การตลาดนำ การผลิต) และ (๓) ปลายน้ำ (กิจกรรมส่งเสริมการตลาด)

๒.๓.๓) การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ (Process Evaluation) พบว่า (๑) การกำหนดจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่คงที่ (๒) การแสดงออกถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเป็นทีมเดียวกัน เมื่อร่วมกิจกรรม และงานบุญประเพณี (๓) การ สร้างความแตกต่างและการจดจำให้แก่สินค้า แบรินด์ ๓ ผู้เฒ่า และ (๔) ข้อจำกัดในการผลิตสินค้า ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุง ประกอบด้วย (๑) การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย ให้ คงเหลือเพียง ๑ ข้อ คือ ประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากในการอบรมเชิงปฏิบัติการ แต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมาด้วยความสมัครใจ และจัดสรรเวลาได้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม จึงเป็นมาเวียนกันมาตามความสะดวก โดยกำหนดจำนวนขั้นต่ำของการเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๓๐ คน (๒) ร่วมออกแบบ และจัดทำเสื้อสีม่วง แบรินด์ ๓ ผู้เฒ่า (๓) จัดทำสต็อกเกอร์ จัดทำตาราง เพื่อลดค่าใช้จ่าย ในกรณีมีการผลิตสินค้าจำนวนมาก (๔) ปรับการร่วมผลิต ๑ คน ต่อ ๑ ชิ้น เป็นการ จัดสรรตามความสนใจ และความถนัดของผู้สูงอายุ เช่น พัดจักสาน ทำหน้าหน้าสานพัด ๑ คน ทำ หน้าที่ทำด้ามพัด ๑ คน, ปรับการจ่ายค่าจ้าง เป็นจัดสรรตามหุ้น และจ่ายเป็นค่าจ้างต่อชิ้น และเปิด โอกาสให้กลุ่มสตรีตำบล และครอบครัวของผู้สูงอายุมาร่วมผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับ ครอบครัว

๒.๓.๔) การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) พบว่า ความต่อเนื่อง และยั่งยืนของแบรินด์ ๓ ผู้เฒ่า ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย (๑) จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน หรือจดทะเบียน OTOP และ (๒) นำเสนอโมเดล โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยายผล

๕.๑.๓ การถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง กระบวนการปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่งานประจำ พบว่า

๑) กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ๑.๑) ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ จากการสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน รวมถึงกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน ๑.๒) กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อพัฒนา กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง และ ๑.๓) ปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่งานประจำ

๒) การวิเคราะห์ และถอดบทเรียนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง พบว่า

๒.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

(๑) เจือเวลาของผู้สูงอายุ เนื่องจากชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในตำบลหนองนมวัว ดังนั้นการบริหารจัดการเวลา และการยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

(๒) เจือในด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินโครงการ รวมถึงการผลิตสินค้าและบริการในหลายรายการ ผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามกำหนด และบางกระบวนการอาจไม่เหมาะสมกับสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น การสานพัดที่ต้องอาศัยเวลา ทักษะ ความชำนาญ และต้องอาศัยสายตา และกำลังข้อมือในการทำด้ามพัดที่เป็นไม้ไผ่ เป็นต้น

๒.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

(๑) ทีมพี่เลี้ยงเข้มแข็ง โดยนางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบาย และแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญ

(๒) ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน ในการกำหนดเป้าหมาย กำหนดรายละเอียดของกิจกรรม กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม รวมถึงกำหนดปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ง่าย และชัดเจนขึ้น

(๓) การสนับสนุนจากอบต. / วัด จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า ได้รับการสนับสนุน และหนุนเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐในพื้นที่ และองค์กร

บริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในทุกมิติ ส่งผลการประสานงาน การบริหารจัดการโครงการ และการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์

(๔) ความยั่งยืนในการดำเนินงาน จากการประเมินผลในทุกช่วงเวลาของกิจกรรม (ก่อน ระหว่าง และหลัง) ส่งผลให้คณะผู้วิจัยและทีมงานเห็นปัญหาและนำเสนอแนวทางในการปรับ เปลี่ยน และปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ไม่ยึดติด และตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

(๕) สังคมแบ่งปัน การยึดความสุขของผู้สูงอายุเป็นที่ตั้งจึงทำให้เกิดการแบ่งปัน การแชร์ความรู้สึกร่วม เป้าหมาย และถึงการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล คือ กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย

๑) ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ โดยการประชาคมเพื่อ (๑) สร้างทัศนคติ และการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน และ (๒) วิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล โดยการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นวรรตน์ ไกรสร*** ได้ศึกษาวิจัย “การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕” พบว่า คุณค่าด้านสุขภาพ คุณค่าด้านการมีส่วนร่วม คุณค่าด้านการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิตและคุณค่าด้านการสร้างความมั่นคงของชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒) กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

๒.๑) กิจกรรมเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ และ ๒.๒) กิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อพัฒนา กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นวรรตน์ ปัญจนทรัพย์^๒** ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

* นวรรตน์ ไกรสร และคณะ, “การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕”, วารสารเซนต จอห์น, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๓๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๔๙-๑๖๒.

^๒ นวรรตน์ ปัญจนทรัพย์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, รายงานวิจัย, ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี “งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน” ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๖๓), หน้า ๘๙-๙๙.

ผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” พบว่า ด้านรายได้ควรจัดหาแหล่งงานหรือจัดโครงการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีรายได้มาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ด้านความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองควรจัดโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุให้สามารถมีทักษะในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ขณะที่ **สจี้ กุลธวัชวงศ์ และสถิต กุลสอน**^๓ ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า ด้านทักษะอาชีพและรายได้ ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาทักษะอาชีพที่สร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพและจิตใจ

๒.๓) การสังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ประกอบด้วย ๒.๓.๑) การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) พบว่า (๑) ทรัพยากรชุมชนเข้มแข็ง (๒) ทูทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง (๓) ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ (๔) มีความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า (๑) การกำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วม (๒) การออกแบบโครงการในภาพรวม และ (๓) การกำหนดขอบเขตโครงการ ๒.๓.๒) การประเมินความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) พบว่า (๑) ภาครัฐเครือข่าย (๒) การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว และวัดหนองกระดุกเนื้อ และ (๓) มีทีมพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการ การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า นำไปสู่การออกแบบกิจกรรม (๑) ต้นน้ำ (สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย และวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล) สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสุทธิสารเมธี, สุนิ เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน**^๔ ได้ศึกษาวิจัย “การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” พบว่า ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เกิดจากการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเอง และช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าในตัวเองไม่ประมาทในชีวิต มีการเตรียมใจไว้ให้พร้อมที่จะยอมรับ (๒) กลางน้ำ (กิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้การตลาดนำการผลิต) และ (๓) ปลายน้ำ (กิจกรรมส่งเสริมการตลาด) สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง และพระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ**^๕ ได้ศึกษาวิจัย “กระบวนการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยา” พบว่า กระบวนการพัฒนาสร้างเสริมทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิต การทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างตั้งใจ ให้ได้ผลงานออกมาอย่างดีมีคุณค่าและประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นความภาคภูมิใจและเกิดปิติ ๒.๓.๓) การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ

^๓ สจี้ กุลธวัชวงศ์ และสถิต กุลสอน, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, **วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๔๙-๑๕๘.

^๔ พระสุทธิสารเมธี, สุนิ เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน, “การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”, **วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑-๑๑.

^๕ อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง และพระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ, “กระบวนการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยา”, **รมยสาร**, ปีที่ ๑๖ ฉบับพิเศษ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) : ๔๘๓-๔๘๖.

(Process Evaluation) พบว่า (๑) การกำหนดจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่คงที่ (๒) การแสดงออกถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (๓) การสร้างความแตกต่างและการจดจำให้แก่สินค้า แบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า และ (๔) ข้อจำกัดในการผลิตสินค้า ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุง ประกอบด้วย (๑) การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย (๒) ร่วมออกแบบ และจัดทำเสื้อสีม่วง แบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า (๓) จัดทำสติ๊กเกอร์ จัดทำตรายาง (๔) ปรับการร่วมผลิต ปรับการจ่ายค่าจ้าง และเปิดโอกาสให้กลุ่มที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วม และ ๒.๓.๔) การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) พบว่า ความต่อเนื่อง และยั่งยืนของแบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย (๑) จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน หรือจดทะเบียน OTOP และ (๒) นำเสนอโมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยายผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจพร พิงไชย^๖ ได้ศึกษาวิจัย “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี” พบว่า องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรวางแผนร่วมกันในการดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมในเรื่อง การดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม เน้นให้ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ได้มีส่วนร่วม

๓) ปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชน และถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิถีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่งานประจำ พบว่า ๓.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (๑) เงื่อนไขของผู้สูงอายุ และ (๒) เงื่อนไขด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพงศ์ บุญผดุง^๗ ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑)” พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ได้แก่ ปัจจัยด้านความหวาด อังว้าง และปัจจัยด้านความสุขภาพสบายใจ และ ๓.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (๑) ทีมที่เล็งเห็นแข็ง (๒) ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน ในการกำหนดเป้าหมาย กำหนดรายละเอียดของกิจกรรม กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม รวมถึงกำหนดปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ง่าย และชัดเจนขึ้น (๓) การสนับสนุนจากอบต. / วัด (๔) ความยั่งยืนในการดำเนินงาน และ (๕) การเป็นสังคมแบ่งปัน การยึดความสุขของผู้สูงอายุเป็นที่ตั้งจึงทำให้เกิดการแบ่งปัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัยรี วีระพันธ์พงศ์^๘ ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร” พบว่า ลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน คลองลัดมะยม คือ ๑) สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง ๒)

^๖ เบญจพร พิงไชย, “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี”, วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๖) : ๕๕-๖๘.

^๗ สุทธิพงศ์ บุญผดุง, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑)”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : คณะครุศาสตร์, ๒๕๕๕).

^๘ อัยรี วีระพันธ์พงศ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๙-๘๒.

ความสามารถในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ภายในชุมชน ๓) ความยั่งยืนของการพึ่งตนเอง ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคล่องตัวและพึ่งตนเองได้ คือ ๓.๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทูตทางเทคโนโลยีทรัพยากรชุมชน การรวมกลุ่มและความเชื่อมั่นในค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน ๓.๒) ปัจจัยภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ขณะที่ **พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประติษฐ์ศร)**^๔ ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี” พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุต้องร่วมมือกันในการจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบท การเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการขยายผลธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธในมิติของเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมร่วมกันสร้างความสุขสบาย (Health) สุขสนุก (Recreation) สุขสง่า (Integrity) สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness)

๒) ภาครัฐควรสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหาร เช่น งบประมาณ วิทยากรด้านเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเสริมสร้างทักษะที่เหมาะสมในปัจจุบัน

๓) ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีกิจกรรมการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของในพื้นที่ เพื่อให้ผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างมีความสุข

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนควรร่วมกันขยายผลโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธต้นแบบเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตามความจำเป็นและเหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

๒) องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนควรส่งเสริมกิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ และพื้นที่สาธารณะของชุมชน

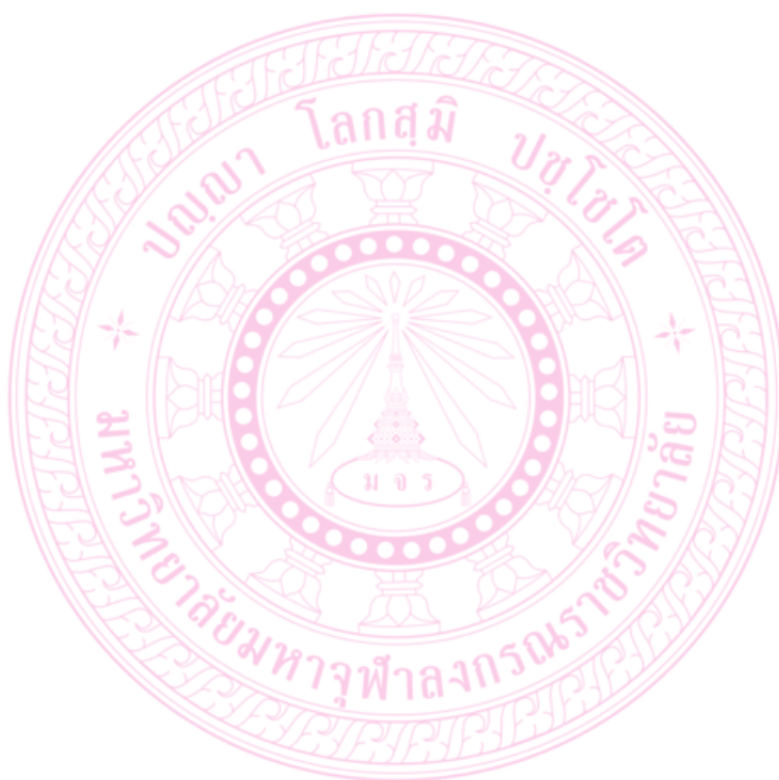
๓) องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนควรจัดกิจกรรมในการสร้างการรับรู้ และสร้างความตระหนักในการให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ คนในครอบครัว คนในชุมชน และคนในสังคม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและการสร้างเครือข่ายในการดูแลและให้ความสำคัญกับความสุขของผู้สูงอายุเป็นหลัก

^๔ พระมหาอุทัย กตคุโณ (ประติษฐ์ศร), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๕๕).

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการในการขยายผลโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธต้นแบบ เพื่อสร้างรากฐานและกลไกในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตร ให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๒) ควรมีศึกษาการขยายผลเชิงปฏิบัติการสู่ชุมชนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. การศึกษารูปแบบและปัจจัยที่ชุมชนประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

กัลยา วาณิชยบัญชา. การวิเคราะห์สถิติ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๐.

โกศล วงศ์สวรรค์ และเลิศลักษณ์ วงศ์สวรรค์. สุขภาพจิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทเนศวรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑.

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๖๔ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๕๓.

คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ. แผนพัฒนาชนบทแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ ๒๕๓๐-๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

คณะกรรมการสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครสวรรค์. เอกสารหลัก/มติโครงการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๕๕๘. นครสวรรค์ : ร้านไอปรินท์, ๒๕๕๘.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : เสียงเสียง, ๒๕๔๖.

คนธรส เหล่าประดิษฐ์. สังคมผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์บริการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ๒๕๕๙.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘.

นภาพร หะวานนท์และคณะ. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, ๒๕๕๐.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๑.

นิสตาร์ เวชยานนท์. **Competency-Based Approach**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๕๑.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิฎาโณ). **ธรรมะสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๙.

สภาปฏิรูปแห่งชาติ. **วาระการปฏิรูปที่ ๓๐ การปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. **แผนชุมชนพึ่งตนเอง เอกสารประกอบการประชุม เชิงปฏิบัติการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ธนาครออมสิน, ๒๕๕๓.

เสน่ห์ จามริก. **ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๑.

เสรี พงศ์พิศ. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.

(๒) รายงานวิจัย, ดุษฎีนิพนธ์:

กุหลาบ รัตนสังธรรม และคณะ. “การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในวิธีดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความเป็นพื้นฐานในระดับหมู่บ้าน”. รายงานวิจัย. ชลบุรี : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

พระมหาอุทัย กตคุโณ ประดิษฐ์ศรี. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักวิถีพุทธ ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๕๕.

เยาวลักษณ์ พิพัฒน์จำเริญกุล. “การพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ศิริลักษณ์ รื่นวงศ์. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวม้อ อำเภอบาง จังหวัดเชียงราย”. รายงานวิจัย. สำนักวิชาศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๕๕๗.

สำราญ จุช่วย และคณะ. “คุณภาพชีวิตนักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ : กรณีศึกษานักศึกษาเข้าใหม่ปีการศึกษา ๒๕๕๕”. รายงานวิจัย. คณะศิลปศาสตร์ : วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๕.

สุชาดา น้ำใจดี. “กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

สุทธิพงศ์ บุญผดุง. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ระยะที่ ๑”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : คณะครุศาสตร์, ๒๕๕๔.

(๓) บทความ:

กรองทิพย์ นาควิเชตร. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ : คนอุดมศึกษาสุจริตคิดชอบ”. วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (สิงหาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๖๗-๗๙.

คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน. “อนามัยในประเทศไทย”. จุลสารศูนย์ข้อมูลคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๐) : ๓-๓๑.

ชุติมา ถวัลย์ปรีดา และคณะ. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน”. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๙๗-๑๑๑.

ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และคณะ. “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๖๙-๑๘๑.

นวรรตน์ ไกรสร และคณะ. “การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ ๕”. วารสารเซนต์จอห์น, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๓๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑๔๙-๑๖๒.

นวรรตน์ ปัญจนทรพิทย์. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาตนเองในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๘ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๔ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี “งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน” ๒๖ เมษายน ๒๕๖๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๖๓.

เบญจพร พิงไชย. “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี”. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๖) : ๕๕-๖๘.

ประยูร อิมิวัตร และคณะ. “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๒) : ๓๖๔-๓๗๘.

พระครูปลัดธีระชัย อชิโต (ธีรญาณ วีระชัยกุล). “รูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๗๐-๘๐.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณโสภโณ/ยอดคำปา). “การบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ: ๕๒๓-๕๒๕.

พระมหาภาธร อาภาธโร และคณะ. “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการ”. วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๑๓-๑๒๘.

พระสุทธิสารเมธี. สุณี เวชประสิทธิ์. กฤตสุขชิน พลเสน. “การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๑-๑๑.

พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง. “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๑๕-๒๘.

ภัชลดา สุวรรณนวล และคณะ. “รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนวิถีพุทธสู่ความพอเพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๖๕) : ๓๔-๔๙.

สจี กุลธวัชวงศ์ และสถิต กุลสอน. “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย”. วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๔๙-๑๕๘.

สนอง โลหิตวิเศษ. “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ฉบับที่ ๕๑ (๒๕๕๙) : ๓๑-๔๐.

อัญชิษฐา หาญกิจรุ่ง และพระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ. “กระบวนการพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธจิตวิทยา”. รมยสาร, ปีที่ ๑๖ ฉบับพิเศษ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑) : ๔๘๓-๔๙๖.

อัยรวี วีระพันธ์พงศ์. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๕๙-๘๒.

อัศวิน หนูจ้อย และคณะ. “ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้”. วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๙-๖๔.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. จำนวนผู้สูงอายุสัญชาติไทยจำแนกตามจังหวัด พ.ศ. ๒๕๖๖. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dop.go.th/th/statistics_side?Content=๑&sub=๒ [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

กรมกิจการผู้สูงอายุ. สถิติผู้สูงอายุ มิถุนายน ๒๕๖๖. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.dop.go.th/th/statistics_side?content=๑&sub=๒ [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

ครรชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.polsci.chula.ac.th/jakkrit/anthro/Development_Practicum_files/manual_develop_community.pdf [๑ เมษายน ๒๕๖๖].

ธีระวุฒิ อรุณเวช. สรุปผลการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาสังคมสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในระดับพื้นที่ บนฐานพุทธธรรม. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.msociety.go.th/article_attach/8937/11106.doc [๗ มีนาคม ๒๕๖๖].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)**. แหล่งที่มา : http://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?Nid=๖๔๒๒. [๒๑ กันยายน ๒๕๖๔]

สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์. **ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๖**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://data.go.th/dataset/nakhonsawandata๒๕๖๖> [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **สถานการณ์ประชากรสูงอายุไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.m-society.go.th/document/statistic/S_tatistic_๘๓๙๗.pdf [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สรุปผลที่สำคัญการทำงานของผู้อยู่สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.๒๕๖๓**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dop.go.th/th/know/๑/๑๐๓๙> [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ ๑๕ พลังทางสังคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/๒๐๒๑/๐๒/NS-๑๕_๔๘๖-๔๙๙.pdf [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนวมัว. **แผนพัฒนาท้องถิ่น ๒๕๖๖-๒๕๗๐ แกไขครั้งที่ ๑/๒๕๖๖**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น\(พ.ศ.๒๐๒๓๐๓๒๑_๑๔๔๓๐๓.pdf](https://www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น(พ.ศ.๒๐๒๓๐๓๒๑_๑๔๔๓๐๓.pdf) [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖]

(๗) หนังสือพิมพ์:

ประเวศ วะสี. **การเมืองภาคพลเมือง สู่จริยประชาธิปไตย. กรุงเทพฯธุรกิจ ฉบับวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๑**.

๒. ภาษาอังกฤษ

I Secondary Sources

Freire. P. **Pedagogy of the Oppressed**. Middlesex : Penguin Books, 1986.

Wallerstein. H.A. **Dictionary of Psychology**. Zoller. U. : Penguin Books. Inc., 1993.

Hamilton. E. **Adult Education for Community Development**. New York : Greenwood Press, 1992.

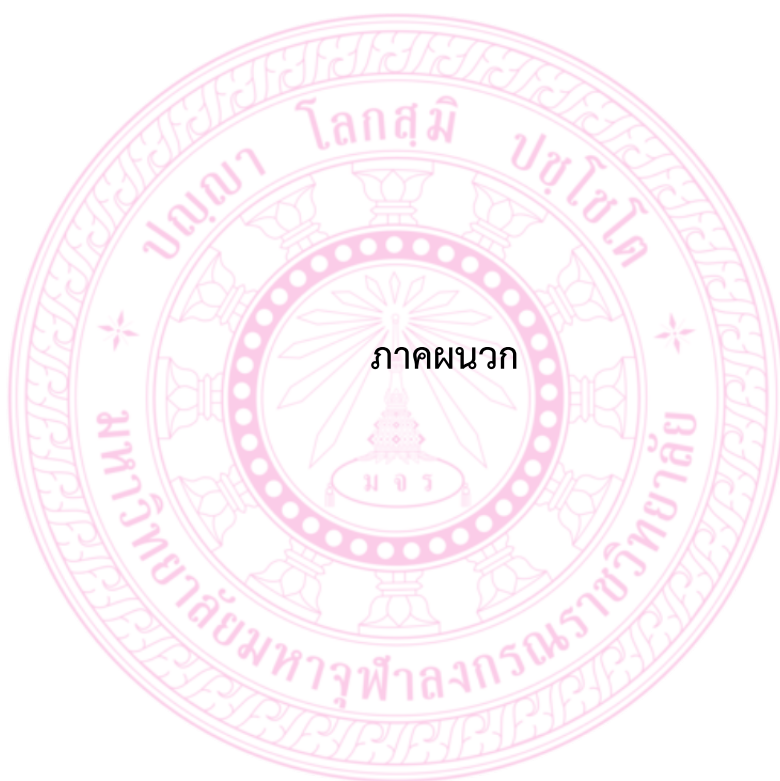
Kemmis. S. & McTaggart. R. **The Action Research Planer**. 3rd ed. Victoria: Deakin University, 1988.

II Article

- Bowen. D. E. and Lawler. E. E. "Empowering Service Employees". **Sloan Management Review**, Vol.36 (April 1995) : 73-84.
- Meeberg. G.A. "Quality of Life: A Concept Analysis". **Journal of Advanced Nursing**, Vol. 18 (1993) : 32-38.
- Perkins. D. D. & Zimmerman. M. A. "Empowerment theory. research. and application". **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 No. 5(1995) : 569-579.
- The WHOQOL GROUP. "The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL)". **Social Sciences Medicine**, Vol. 41 No. 10 (1995) : 1403 -1409.
- UNESCO. "Evaluation the Quality of life in Belgium". **Social Indicators Research**, Vol. 8 No. 3 (1980) : 312.
- Wallenstein. N. & Bernstein. E. Introduction to Community Empowerment. Participatory Education. and Health. **Health Education Quarterly**, Vol. 21 No. 2 (summer 1994) : 141-148.
- Zimmerman. M. A. "Psychological Empowerment : Issues and illustration". **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 (May 1995) : 581-599.
- Zimmerman. M.A. & Rappaport. J. Citizen Participation. Perceived Control. and Psychological Empowerment. **American Journal of Community Psychology**, Vol. 16. (1988) : 725-750.

III Online

- Foundation for Older Persons' Development. **Elderly Circumstance Report**. Retrieved from: <http://fopdev.or.th/Aged Society> [November 23, 2023]
- Population Reference Bureau. **2015 world population data sheet**. Retrieved from: [https:// www.prb.org/resources/2015 - world-population-data-sheet/](https://www.prb.org/resources/2015-world-population-data-sheet/) [November 23, 2023]

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๗๓/๒๕๖๗

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการศึกษาด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง
 (An Enhancing of Buddhist Quality of Life of the Elderly in Local Agriculture Society on Self-Reliant)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800767022

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผู้วิจัยหลัก: ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๗

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

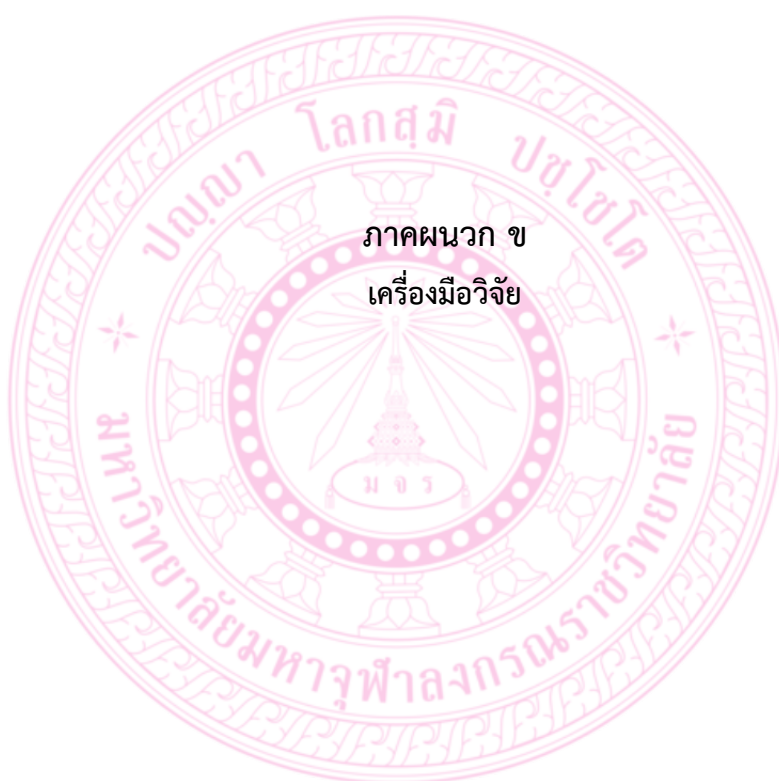
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๗๓/๒๕๖๗

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ เมษายน ๒๕๖๘

ภาคผนวก ข
เครื่องมือวิจัย

แบบบันทึกภาคสนาม
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง

คำชี้แจง

แบบบันทึกภาคสนาม (Field note) ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ผู้บันทึก

วันที่ลงพื้นที่ เวลา.....

๑. แนวทางการจัดกิจกรรมฯ

.....

.....

.....

๒. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

.....

.....

.....

๓. ผลการเรียนรู้ (Learning outcome) ที่ได้รับการจัดกิจกรรมหรือโครงการ

.....

.....

.....

โครงการฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในตำบลหนองน้าว
ในโครงการวิจัย “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกอาชีพตามความสนใจและความถนัด
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพหรือหารายได้เสริม

เนื้อหาวิชา

กิจกรรมการฝึกอาชีพ หรืองานฝีมือ/งานหัตถกรรม “เศรษฐกิจสายมู”

1. การถักเชือกข้อมือตระกรุด	กำหนดจัดฝึกอบรมเดือนมีนาคม 2567
2. งานใบตอง	กำหนดจัดฝึกอบรมเดือนเมษายน 2567
3. พวงหรีดพัด	กำหนดจัดฝึกอบรมเดือนพฤษภาคม 2567

ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

รูปแบบ/วิธีการสอน สาธิตและฝึกปฏิบัติ

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม

วิทยากรสาธิตและผู้เรียนฝึกอาชีพ ผลิตสินค้าหัตถกรรม และงานฝีมือตามความสนใจ

สื่อการสอน

อุปกรณ์สาธิตการผลิตงานหัตถกรรม

การประเมินผล

1. ผู้เรียนมีความสนใจในการทำงานหัตถกรรม
2. ผู้เรียนสามารถผลิตสินค้า/งานฝีมือ จนสำเร็จเป็นชิ้นงานของตนเอง

ผลลัพธ์การเรียนรู้

1. ผู้เรียนมีทักษะในการผลิตสินค้าหัตถกรรม
2. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในการสร้างอาชีพเสริม

แบบประเมินผลความพึงพอใจ

กิจกรรม “.....”

จัดขึ้นในวันที่..... เดือน.....พ.ศ.

ณ.....

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

สถานภาพ ☐ 1) ผู้สูงอายุ ☐ 2) เยาวชนในตำบลหนองนวมวิ
☐ 3) พระสงฆ์ สามเณร ☐ 4) ประชาชนในตำบลหนองนวมวิ

ตอนที่ 2 การประเมินผลการสัมมนาในภาพรวม

รายการ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
หมวดที่ 1 : ด้านวิทยากร					
1. การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรมีความชัดเจน					
2. ความสามารถในการอธิบายเนื้อหา					
3. การเชื่อมโยงเนื้อหาในการบรรยาย					
4. มีความครบถ้วนของเนื้อหาในการบรรยาย					
5. การใช้เวลาตามที่กำหนดไว้					
6. การตอบข้อซักถามในการบรรยาย					
หมวดที่ 2 : ด้านสถานที่/ระยะเวลา					
1. สถานที่สะอาดและมีความเหมาะสม					
2. ความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์					
3. ระยะเวลาในการอบรมมีความเหมาะสม					
หมวดที่ 3 : ด้านความรู้ความเข้าใจ					
1. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ ก่อน การอบรม					
2. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ หลัง การอบรม					
หมวดที่ 4 : ด้านการนำความรู้ไปใช้					
1. สามารถนำเทคนิคและวิธีการไปประยุกต์ใช้ในการเขียนบทวิทยานิพนธ์และบทความทางวิชาการได้อย่างถูกต้อง					
2. มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้					
3. สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดได้					

แบบประเมินผล
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๑. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation)

.....

.....

.....

๒. การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation)

.....

.....

.....

๓. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

.....

.....

.....

๔. การประเมินผลิตภัณฑ์ (Product Evaluation)

.....

.....

.....

ประเด็นการถอดบทเรียน
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตร
ให้สามารถพึ่งพาตนเอง

๑. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการขับเคลื่อนโครงการฯ

๓.๑ ปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จ

๓.๒ ปัญหาและข้อจำกัด

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อบรรลุเป้าหมาย

.....

.....

.....

BUSINESS MODEL CANVAS

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

 ภาาเคื่อซ่าย	 กิจกรรการพัฒนา	 จุดเด่นของสินค้าหรือบริการ	 ความสัมพันธ์กับลูกค้า	 กลุ่มลูกค้า
 ทรัพยากรชุมชน	ปลายน้ำ			 ช่องทางการจำหน่าย
 โครงสร้างต้นทุน รายรับ			รายจ่าย	 กลยุทธ์การเงิน
เป้าหมายการพัฒนา ตัวชี้วัด				

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย

การประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ และวิเคราะห์เป้าหมายร่วมของตำบล

การอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ

การอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ

การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

การสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย

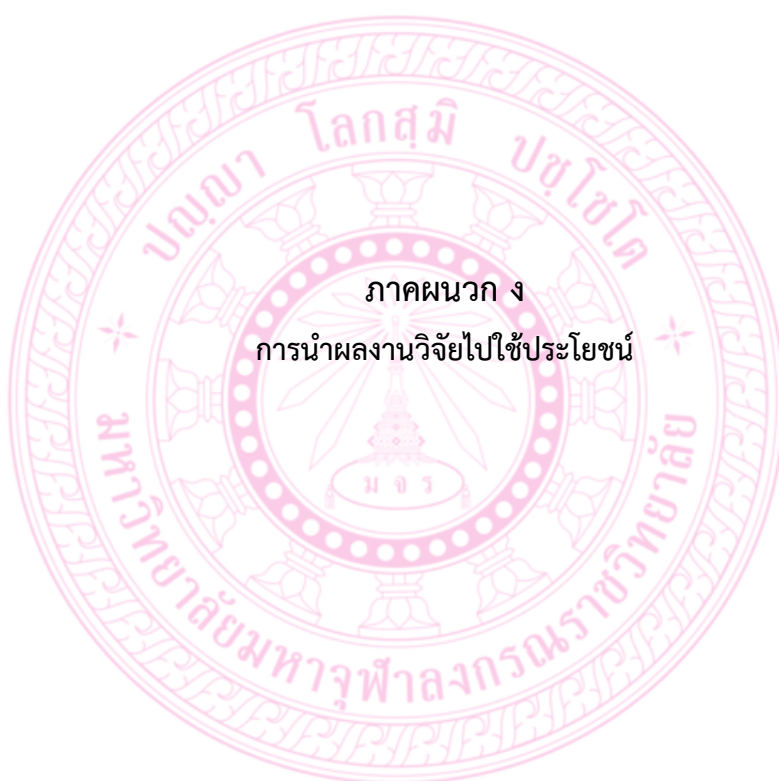
การประชุมร่วมเพื่อวิเคราะห์การตลาดชุมชน

การตัดสินใจผลการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์

กิจกรรมส่งเสริมการตลาด

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 10 ตุลาคม 2567

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายประยงค์ สิงห์โตทอง ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ...
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ. ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มกราคม 2568 จนถึง 31 ธันวาคม 2568 ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำมาเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการออกแบบกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายประยงค์ สิงห์โตทอง)

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สฟ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 ตุลาคม 2567

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า...นางสนอง ไชยเลิศ...ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ...
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน...ประธานชมรมผู้สูงอายุร่มโพธิ์ร่มไทร...
ที่อยู่...ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์...
โทรศัพท์...โทรสาร...
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ...ผศ. ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มกราคม 2568 จนถึง 31 ธันวาคม 2568 ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำมาเป็นฐานข้อมูลชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(นางสนอง ไชยเลิศ)

ตำแหน่ง ประธานชมรมผู้สูงอายุร่มโพธิ์ร่มไทร

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร ให้สามารถพึ่งพาตนเอง

An Enhancing of Buddhist Quality of life of the Elderly in Local Agriculture
Society on Self-reliant

รัตติยา เหนืออำนาจ¹ อัครเดช พรหมกัลป์² และไพศาล นาสุริวงศ์³

Rattiya Nua-amnat, Akkaradecha Brahmamakappa and Paisan Nasuriwong

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โมเดล Business Model Canvas โปรแกรมการฝึกอาชีพ แบบประเมินผลความพึงพอใจที่มีค่าความเชื่อมั่นที่ .98 แบบบันทึกภาคสนาม สังเกตการณ์ แบบประเมินผล CIPP Model และแบบถอดบทเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และความถี่ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า กลไก และกระบวนการในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง ประกอบด้วย 1) การสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน มีมติเห็นชอบร่วมกัน ดังนี้ 1.1) การตั้งทีมพี่เลี้ยง 1.2) ผลการวิเคราะห์ พบว่า เป้าหมาย คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นให้สามารถพึ่งพาตนเอง และตัวชี้วัด คือ การไม่เบียดเบียนเงินสำรองที่เก็บไว้ แต่สร้างกิจกรรมให้เกิดรายได้ใหม่ และ 1.3) กิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ กำหนดเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว รวม 10 ครั้ง 2) การพัฒนากลไก แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 2.1) ต้นน้ำ ประกอบด้วย (1) สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) ในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และ (2) นัดหมายกำหนดการและประสานงานวิทยากร 2.2) กลางน้ำเป็นการพัฒนาสินค้า/ยกระดับผลิตภัณฑ์

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: rattiya.prom@mcu.ac.th

และ 2.3) ปลายน้ำ ประกอบด้วย การส่งเสริมการตลาด และ (3) การสังเกต ติดตาม และ ประเมินผล และ 3) การถอดบทเรียน ประกอบด้วย 3.1) ปัญหาและข้อจำกัด คือ เงื่อนไขของผู้สูงอายุ และเงื่อนไขด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และ 3.2) ปัจจัยความสำเร็จ คือ ทีมที่เล็งเห็นถึงความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน การสนับสนุนจากอบต. / วัด ความยั่งยืนในการดำเนินงาน และการเป็นสังคมแห่งแบ่งปัน

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตวิถีพุทธ, ผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตร, การพึ่งพาตนเอง

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์ มีประชากรสูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 236,624 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08% (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) ขณะที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน 1,761 ครัวเรือน ประชาชน 4,740 คน มีประชากรสูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 1,166 คน คิดเป็นร้อยละ 24.60 (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว, 2566) ถือเป็นตำบลที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ทั้งนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของตำบลนี้อยู่ในภาคการเกษตร สถานการณ์ที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว ด้วยมีประชากรที่อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปถึงกว่าร้อยละ 24 จากสถานการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การได้รับสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ และการจัดสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้ (พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง, 2556) เป็นเพียงการบรรเทาด้านร่างกายในฐานะผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้สะท้อนถึงความต้องการอย่างแท้จริง

จากการขับเคลื่อนแผนงานวิจัยเรื่อง “การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์” (อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, 2565) ในปี พ.ศ. 2565ในพื้นที่ตำบลหนองนมวัว ได้มีการส่งเสริมและพัฒนาใน 4 มิติ คือ 1) ด้านเศรษฐกิจมีการส่งเสริมในเรื่องการสร้างรายได้เพื่อนำไปสู่การออม 2) ด้านสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน ชุมชน และสังคม มีการปรับปรุงสภาวะสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวันโดยเฉพาะในเรื่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียว การปรับปรุงด้านอารยสถาปัตย์ และการติดตั้งระบบแจ้งเตือนด้านการจราจรในระดับชุมชน 3) ด้านสุขภาพมีการพัฒนานักบริหารชุมชนวิถีพุทธเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายจิตอาสาที่จะคอยสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ และ 4) ด้านสังคมมีการสร้างธรรมเนียม

ความสุขของชุมชนเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัยอย่างไร้รอยต่อ จากการวิจัยข้างต้น พบว่า มีบางประเด็นที่สามารถนำไปสู่การต่อยอดเพื่อให้ตำบลที่เป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ข้างต้นได้พัฒนาสู่ความเป็นตำบลต้นแบบในการดูแลและสนับสนุนภารกิจที่เกี่ยวข้องกับสังคมสูงวัยขององค์การภาคีเครือข่ายระดับตำบล (บวร) โดยเฉพาะการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมในมิติของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณค่าในตัวเอง และเป็นส่วนผสมสำคัญในชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สังคมตามกรอบแนวคิด “เกษียณมีดี” โดยอาศัยระบบและกลไกของสังคมวิถีไทยวิถีพุทธอันได้แก่ “เครือข่ายพลังบวร” ในพื้นที่อันประกอบด้วย บ้าน-วัด-ราชการ โดยเฉพาะในระดับตำบลที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเป็นหน่วยงานที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัวที่ดูแลด้านสุขภาพพร้อมกับภาคีเครือข่าย อสม. และนักบริหารชุมชนที่ได้มีการขับเคลื่อนพัฒนาจากแผนงานวิจัยที่ผ่านมา มีวัดหนองกระดุกเนื้อซึ่งเป็นศูนย์กลางในการรวมจิตใจผู้สูงวัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม รวมทั้งผู้คนหลากหลายวัยที่ได้มีการลงนามในธรรมนูญความสุขของชุมชน ว่าจะเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงวัยในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และจะร่วมกันดูแลและเกื้อกูลผู้สูงอายุในครอบครัวหรือในชุมชนให้มีความสุขและมีคุณค่าตามวิสัยทัศน์ “ผู้สูงวัยเป็นหลักชัยของสังคม” ของแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545- 2565) ที่มีเป้าประสงค์ที่จะเห็นผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ มีสุขภาพที่ดีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ครอบครัวมีสุข สังคมเอื้ออาทร อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย มีหลักประกันที่มั่นคง ได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสม อยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและมีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับสภาพภูมิรัฐแห่งชาติ (สปช.) ได้กำหนดให้เรื่องการปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัยเป็นวาระการปฏิรูปสำคัญเรื่องหนึ่ง โดยกำหนดหลักการในการปฏิรูประบบรองรับสังคมสูงวัย ไว้ 5 ประการ คือ 1) ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม การปฏิรูปต้องไม่สร้างระบบที่จะทำให้ผู้สูงอายุต้องกลายเป็นภาระของสังคม 2) สร้างสังคมและสภาพแวดล้อมที่บุคคลทุกช่วงวัยและทุกกลุ่มประชากรสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของจุฬาลักษณ์ “ท้องถิ่นท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐในชุมชน” โดยเน้นการบริหารจัดการตนเอง โดยไม่ต้องรอการดำเนินงานของภาครัฐที่ไม่มีความยืดหยุ่น 4) การดูแลผู้สูงอายุ ให้เน้น “การสร้าง นำซ่อม” และการประคับประคองให้ผู้สูงอายุอยู่ในสภาพที่สามารถดูแลตนเองให้ได้นานที่สุดมากกว่าการให้อยู่ในสถานบริบาล โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของครอบครัว

และชุมชน และ 5) เตรียมความพร้อมในระบบเศรษฐกิจ สังคม และบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากรของไทยที่เปลี่ยนแปลงไปเตรียมความพร้อม โดยได้เสนอแผนปฏิรูปไว้ 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ตามลำดับ (สภาพัฒน์ฯ, 2558)

ดังนั้นแล้วการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกัน ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบหนองนมวัว ตำบลสุภาวะที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดแนวทางในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัย โดยจัดการประชุมได้จัดขึ้นในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ณ อาคารเหรียญราชา วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 34 รูป/คน โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. ประชุมแกนนำระดับแกนนำชุมชน และภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน เพื่อวางแผน (Plan) และกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ

2. กำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน และร่วมกันออกแบบเป้าหมาย เกณฑ์การประเมิน และรูปแบบกิจกรรม ผ่านการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือโมเดลธุรกิจ Business Model Canvas

3. การจัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้กลไกเจ้าภาพ รวมถึงมีการกำหนดการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับขั้นในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย

1. กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ แบ่งออกเป็นกิจกรรมต้นน้ำ (การสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วม) กลางน้ำ (การให้ความรู้ ทักษะผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ) และปลายน้ำ (การส่งเสริมการตลาด และการประเมินผลกิจกรรม) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โปรแกรมการฝึกอาชีพ และแบบประเมินผลความพึงพอใจแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นที่ .98 ดำเนินการประเมินผลหลังการอบรม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และความถี่

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 1,166 คน ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria) ประกอบด้วย 1) อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และ 2) สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่เกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Exclusion Criteria) ประกอบด้วย การประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกภาคสนาม สังเกตการณ์ และแบบประเมินผล CIPP Model (การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เพื่อประเมินก่อนการดำเนินการ, ด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) เพื่อประเมินผลความสามารถของเชิงพื้นที่, ด้านการดำเนินงานและกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อประเมินผลระหว่างดำเนินการ และด้านผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว)

ขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น เพื่อใช้การถอดบทเรียนแบบเล่าเรื่อง (Storytelling) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน โดยการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้หาคนผิด แต่ต้องการปรับปรุงงานในครั้งต่อไปให้ดีกว่าเดิม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบถอดบทเรียน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย “การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง” พบว่า

1. การสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เพื่อเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย เพื่อวางแผน (Plan) และกำหนดเป้าหมายร่วมในการจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว ผลจากการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันนำเสนอ และมีมติเห็นชอบร่วมกัน ดังนี้

ภาพที่ 1 การส่งเสริมกลไก และกระบวนการ

1.1 การตั้งทีมพี่เลี้ยงโดยมอบหมายให้นางสาวรวลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุดิมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เป็นผู้ประสานงานตลอดการดำเนินงาน และรายงานผลกลับมายังหน่วยงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุในปีงบประมาณถัดไป เพื่อมีเป้าหมายในตอบสนองต่อความต้องการ และเหมาะสมกับผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว

1.2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมาย คุณค่าร่วมของตำบลโดยใช้เครื่องมือ “โมเดลธุรกิจ Business Model Canvas” พบว่า เป้าหมายการพัฒนา คือ การสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความ

เข้าใจ และเสริมสร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงวัย) และคนในชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ของผู้สูงวัยให้สามารถพึ่งพาตนเอง และตัวชี้วัดที่สำคัญของการพึ่งพาตนเอง คือ การไม่เบียดเบียนเงินสำรองที่เก็บไว้ แต่สร้างกิจกรรมให้เกิดรายได้ใหม่

1.3 การกำหนดกิจกรรมการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบทที่ได้รวมออกแบบขึ้น มาเป็นชั่วโมงเสริมในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และให้จัดเสริมกับการจัดการเรียนสอนเดิม แบ่งออกเป็น 10 สัปดาห์ เน้นด้านสุขภาพทางกาย ทางใจ และการเสริมอาชีพ จัดการเรียนสอนทุกวันศุกร์ เดือนละ 1-2 ครั้ง โดยยึดตามความจำเป็นและเหมาะสมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ประกอบด้วย ประกอบด้วยกิจกรรม กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมการอบรมเชือกถักตะกรุดข้อมือ กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยหัวพระ กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัว กิจกรรมส่งเสริมอาชีพการทำไข่เค็ม กิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องโรคสมองเสื่อม และการจัดทำยาพอกเข้า กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนไทย และกิจกรรมคืนข้อมูลและถอดบทเรียน รวม 10 ครั้ง

2. การพัฒนากลไก และกระบวนการในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท ประกอบด้วย

ภาพที่ 2 กลไก และกระบวนการในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงวัยในภาคชนบท

1) ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ โดยการประชุมกลุ่มเพื่อ (1) สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) ในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และ (2) นัดหมายกำหนดการและประสานงานวิทยากร หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน

2) กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

2.1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาสินค้า/ยกระดับผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย (1) กิจกรรมการอบรมเชิงอภักตะกรุ๊ปซ้อมือ (2) กิจกรรมการอบรมงานใบตองกรวยไหว้พระ (3) กิจกรรมการยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (4) กิจกรรมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาชนมไทย ผลการประเมินความพึงพอใจในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า กิจกรรมระดับความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นหมวด พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

2.2) กิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว ประกอบด้วย (1) การประกวดโลโก้ผลิตภัณฑ์ (2) การผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อ และ (3) การออกร้านจำหน่ายสินค้า เช่น งานส้มโอลาดยาว, งานออกร้าน (ราชการ), ตลาดนัดม่วนขึ้นกะละ วัฒนองกระดุกเนื้อ เป็นต้น เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท หัวใจสำคัญของการดำเนินการ คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟัง สื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง

3) ปลายน้ำ เป็นการสังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ

3.1) การประเมินผลความสอดคล้องทางด้านบริบท และสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) พบว่า (1) ทรัพยากรชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ภูมิปัญญาการทำขนมไทย ภูมิปัญญาจักสาน ภูมิปัญญางานใบตอง ภูมิปัญญาดอกไม้จันทน์ และกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ (2) ทุนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และยังมีประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา (3) ชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และ (4) มีความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านการพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า (1) การกำหนดเป้าหมาย และคุณค่าร่วม (2) การออกแบบโครงการในภาพรวม และ (3) การกำหนดขอบเขตโครงการ

3.2) การประเมินความพร้อมทางด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน (Input Evaluation) พบว่า (1) ภาควิชาช่วย ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว วัดหนองกระดุกเหนือ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลาดยาว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับตำบล หนองนมวัว และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (2) การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล หนองนมวัว และวัดหนองกระดุกเหนือในการให้ใช้พื้นที่และให้โอกาสในการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่าน การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว และ (3) มีทีมพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ ในการดำเนินการ การจัดทำบัญชี และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และเท่าเทียมโดย นางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ และนางสุติมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว การนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า นำไปสู่การออกแบบกิจกรรม (1) ต้นน้ำ (สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย และ วิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล) (2) กลางน้ำ (กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้การตลาดนำการผลิต) และ (3) ปลายน้ำ (กิจกรรมส่งเสริมการตลาด)

3.3) การประเมินผลการดำเนินงานและกระบวนการ (Process Evaluation) พบว่า (1) การกำหนดจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่คงที่ (2) การแสดงออกถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเป็นทีมเดียวกัน เมื่อร่วมกิจกรรม และงานบุญประเพณี (3) การสร้างความแตกต่างและการจดจำให้แก่สินค้า แบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า และ (4) ข้อจำกัดในการผลิตสินค้า ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุง ประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย ให้คงเหลือเพียง 1 ข้อ คือ ประสงค์ขอยกเลิกการเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากในการอบรมเชิงปฏิบัติการแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมาด้วยความสมัครใจ และจัดสรรเวลาได้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม จึงเป็นมาเวียนกันมาตามความสะดวก โดยกำหนดจำนวนขั้นต่ำของการเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 30 คน (2) ร่วมออกแบบ และจัดทำเสื้อสีม่วง แบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า (3) จัดทำสติ๊กเกอร์ จัดทำตรายาง เพื่อลดค่าใช้จ่าย ในกรณีมีการผลิตสินค้าจำนวนมาก (4) ปรับการร่วมผลิต 1 คน ต่อ 1 ชิ้น เป็นการ จัดสรรตามความสนใจ และความถนัดของผู้สูงอายุ เช่น พัดจักสาน ทำหน้าหน้าสานพัด 1 คน ทำ หน้าที่ ทำด้ามพัด 1 คน, ปรับการจ่ายค่าจ้าง เป็นจัดสรรตามหุ้น และจ่ายเป็นค่าจ้างต่อชิ้น และเปิด โอกาสให้กลุ่มสตรีตำบล และครอบครัวของผู้สูงอายุมาร่วมผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับ ครอบครัว

3.4) การประเมินผลผลิตและผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) พบว่า ความต่อเนื่อง และยั่งยืนของแบรินด์ ฒ ผู้เฒ่า ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา

ประกอบด้วย (1) จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน หรือจดทะเบียน OTOP และ (2) นำเสนอโมเดล โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยายผล

3. การถอดบทเรียนในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบท การเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง พบว่า

3.1 ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

1) เวลาของผู้สูงอายุ เนื่องจากชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในตำบลหนองนมวัว ดังนั้นการบริหารจัดการเวลา และการยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

2) เจ็บไขข้อของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินโครงการ รวมถึงการผลิตสินค้าและบริการในหลายรายการ ผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้ทันตามกำหนด และบางกระบวนการอาจไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ เช่น การสานพัดที่ต้องอาศัยเวลา ทักษะ ความชำนาญ และต้องอาศัยสายตา และกำลังข้อมือในการทำพัดที่เป็นไม้ไผ่ เป็นต้น

3.2 ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

1) ทีมที่เล็งเห็นความสำคัญ โดยนางสาววรลัญช์ พูลสวัสดิ์ นักวิเคราะห์นโยบาย และแผนปฏิบัติการ และนางสุดิมา พรชัย นักพัฒนาชุมชนชำนาญ เป็นผู้สนับสนุน ช่วยเหลือในการกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองนมวัว การจัดทำบัญชี และการสื่อสารการตลาดผ่านหน่วยงานราชการต่าง ๆ

2) ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน ในการกำหนดเป้าหมาย กำหนดรายละเอียดของกิจกรรม กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม รวมถึงกำหนดปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ง่าย และชัดเจนขึ้น

3) การสนับสนุนจากอบต. / วัด จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า ได้รับการสนับสนุน และหนุนเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในทุกมิติ ส่งผลการประสานงาน การบริหารจัดการโครงการ และการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์

4) ความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน จากการประเมินผลในทุกช่วงเวลาของกิจกรรม (ก่อน ระหว่าง และหลัง) ส่งผลให้คณะผู้วิจัยและทีมงานเห็นปัญหาและนำเสนอแนวทางในการปรับ เปลี่ยน และปรับปรุงกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ไม่ยึดติด และตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

5) สังคมแบ่งปัน การยึดความสุขของผู้สูงอายุเป็นที่ตั้งจึงทำให้เกิดการแบ่งปัน การแชร์ความรู้สึก เป้าหมาย และถึงการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงอายุในภาคชนบทการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล คือ กลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ ประกอบด้วย

1. ต้นน้ำ เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินการ โดยการประชุมเพื่อ 1) สร้างทัศนคติและการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย (ผู้สูงอายุ) และคนในชุมชน และ 2) วิเคราะห์ศักยภาพ กำหนดเป้าหมายและคุณค่าร่วมของตำบล โดยการจัดการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุวิถีพุทธ *หัวใจสำคัญของการดำเนินการ* คือ การร่วมกันทบทวนเป้าหมาย การกำหนดบทบาทที่ชัดเจน และการสร้างข้อตกลงร่วมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของนวรรตน์ ไกรสร (2563) พบว่า การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัตร 5 ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิตและคุณค่าด้านการสร้างความมั่นคงของชีวิต ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. กลางน้ำ เป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 2.1 กิจกรรมเพื่อพัฒนาสินค้า / ยกระดับผลิตภัณฑ์ และ 2.2 กิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมการตลาดบนพื้นฐานความจำเป็นต้องการของผู้สูงอายุ และครอบครัว เพื่อพัฒนากลไกในการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุในภาคชนบท *หัวใจสำคัญของการดำเนินการ* คือ การขับเคลื่อน เรียนรู้ร่วมกัน, การสังเกต รับฟังสื่อสาร และการทบทวน ปรับปรุง สอดคล้องกับงานวิจัยของสจ๊วต กุลธวัชวงศ์ และสฤณี กุลสอน (2565) พบว่า แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย ด้านทักษะอาชีพและรายได้ ควรมีการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาทักษะอาชีพที่สร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุพึ่งตนเองได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านสุขภาพและจิตใจ ขณะที่การสังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุทธิสารเมธี, สุณี เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน (2563) พบว่า ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เกิดจากการนำหลักพุทธปรัชญามาเป็นแนวทางในการพึ่งตนเอง และช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าในตัวเอง ไม่

ประมาณในชีวิต มีการเตรียมใจไว้ให้พร้อมที่จะยอมรับ (2) กลางน้ำ (กิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้ การตลาดนำการผลิต) และ (3) ปลายน้ำ (กิจกรรมส่งเสริมการตลาด) ขณะที่การประเมินผลผลิต และผลกระทบในการดำเนินงาน (Product Evaluation) พบว่า ความต่อเนื่อง และยั่งยืนของแบ รนด์ ณ ผู้เฒ่า ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย (1) จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน หรือจดทะเบียน OTOP และ (2) นำเสนอโมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยายผล สอดคล้องกับ งานวิจัยของเบญจพร พิงไชย (2566) พบว่า บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแล ผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ. นนทบุรี” พบว่า องค์ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรวางแผนร่วมกันในการดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมใน เรื่อง การดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม เน้นให้ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว ได้มีส่วนร่วม

3. ปลายน้ำ เป็นการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ด้วยการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและ ถอดบทเรียนการทำงาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด วิธีการทำงาน โดยมีหัวใจ สำคัญของการดำเนินการ คือ การทบทวนผลลัพธ์ การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาสู่ งานประจำ พบว่า 3.1) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (1) ระยะเวลาของผู้สูงอายุ และ (2) เจือจางด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) พบว่า การ พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) ทีมพี่เลี้ยงเข้มแข็ง (2) ความต้องการของผู้สูงอายุชัดเจน ในการ กำหนดเป้าหมาย กำหนดรายละเอียดของกิจกรรม กำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม รวมถึงกำหนด ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้ส่งผลให้การออกแบบกิจกรรมสามารถดำเนินการได้ ง่าย และชัดเจนขึ้น (3) การสนับสนุนจากอบต. / วัด (4) ความยินยอมในการดำเนินงาน และ (5) การเป็นสังคมแบ่งปัน การยึดความสุขของผู้สูงอายุเป็นที่ตั้งจึงทำให้เกิดการแบ่งปัน สอดคล้องกับ งานวิจัยของอัยวิ วีระพันธ์พงศ์ (2557) พบว่า ลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน คลองลัดมะยม คือ 1) สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง 2) ความสามารถในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำ เกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ภายในชุมชน 3) ความยั่งยืนของการพึ่งตนเอง ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนคลองลัด มะยมพึ่งตนเองได้ คือ 3.1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทุนทางเทคโนโลยีทรัพยากรชุมชน การ รวมกลุ่มและความเชื่อมั่นในค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน 3.2) ปัจจัย ภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

2. องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนควรจัดกิจกรรมในการสร้างการรับรู้ และสร้างความตระหนักในการให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ คนในครอบครัว คนในชุมชน และคนในสังคม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและการสร้างเครือข่ายในการดูแลและให้ความสำคัญกับความสุขของผู้สูงอายุเป็นหลัก

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). สถิติผู้สูงอายุเดือนมิถุนายน 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.dop.go.th/th/statistics_side?content=1&sub=2
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545– 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิชย์.
- นวรรตน์ ไกรสร และคณะ. (2563). การเสริมสร้างคุณค่าชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักอริยวัฑฒิ 5. *วารสารเซนต์จอห์น*, 23(33), 149-162.
- เบญจพร พิงไชย. (2566). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 19(2), 55-68.
- พระสุทธิสารเมธี, สุณี เวชประสิทธิ์, กฤตสุชิน พลเสน. (2563). การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในชุมชนอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 11(2), 1-11.
- พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง. (2556). แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 8(24), 15-28.
- สจี กุลธวัชวงศ์ และสถิต กุลสอน. (2565). แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้หลักการพึ่งตนเองตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาจังหวัดเลย. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 8(1), 149-158.
- สภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). *วาระการปฏิรูปที่ 30 การปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)*. (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : คณะครุศาสตร์.

- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น 2566-2570 แกะไขครั้งที่ 1/2566. เข้าถึงได้จาก [https:// www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น\(พ.ศ.20230321_144303.pdf](https://www.nongnomwua.go.th/file_subject/แผนพัฒนาท้องถิ่น(พ.ศ.20230321_144303.pdf)
- อัครเดช พรหมกลับ และคณะ. (2565). การคุ้มครองทางสังคมวิฤตภัยกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์. (รายงานการวิจัย). กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัยยรี วีระพันธ์พงศ์. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพึ่งตนเองของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 3(1), 59-82.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวรัตติยา เหนืออำนาจ

Miss. Rattiya Nau-amnat

ที่อยู่

เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก

ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

โทรศัพท์มือถือ

E-mail: rattitik.prom@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน	๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคูหาทุกภัย	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วังค์	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
ยุ่งข้าวยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มีใหม่	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
Knowledge Center: กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาใน จังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างธรรมานุยุความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าโครงการวิจัย
ผ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างเสริมเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนา (เหล้า บุหรี่)	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	ผู้ร่วมวิจัย
การจัดการความรู้ชุมชน ๕ ดีสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับการรองรับสังคมพลวัตของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ธนาคน้ำใต้ดินแบบพอเพียง: รูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการน้ำของวัดและชุมชน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
การสร้างเสริมสถาบันพระพุทธศาสนาสุภาพะเพื่อการลดปัจจัยเสี่ยงในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๖	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในเขตพื้นที่ทับซ้อนเขตอุทยานแห่งชาติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๗	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตวิถีพุทธของผู้สูงวัยในภาคชนบท การเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๗	หัวหน้าโครงการวิจัย

ผลงานทางวิชาการ

๑. บทความวิจัย

พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่वंก” การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒, ณ วิทยาลัยสงฆ์ล้านนาเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดน่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๒): ๕๐-๖๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ. พระเทพปริยัติเมธี. และนัยนา เกิดวิชัย. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๓-๒๘.

พระมหาชุตีภัก อภินนโท อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรหมกัลป์. “คณะสงฆ์กับการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ INC๒๐๑๙ : MCU Nan นครน่าน: นครพระพุทธศาสนา สุ่มรดกธรรม มรดกโลก วันพุธ ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระมหาชุตีภัก อภินนโท (แหมทอง) และรัตติยา เหนืออำนาจ. “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”. วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๘.

พระมหาสุเมฆ สมานิตโตและรัตติยา เหนืออำนาจ. “แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร”. วารสารอาชีวการแพทย์และความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓๓-๔๒.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจและจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๘๑.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมเนียมปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๕๓-๑๖๖๓.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ยุ่งข้าวยุคใหม่: กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๕๕-๑๗๐๗.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรังค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธ กับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มีอใหม่”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๑๒๘-๒๑๓๗.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อัจฉัย. “ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจและอาภรณ์รัตน์ รอดไผ่เลิศ. “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมมเมธี และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๕๕๙-๕๗๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อัจฉัย. ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, อามรรัตน์ เลิศไพบรอต. การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี, จริญญาศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๒๑๒-๒๒๖.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจริญญาศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “Knowledge Center: กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖): R๒๓๕-๒๔๔.

รัตติยา เหนืออำนาจ, สยาม คำปรีดา และภาวราดร แก้วบุตรดี. “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗).

รัตติยา เหนืออำนาจ, สยาม คำปรีดา และภาวราดร แก้วบุตรดี. “อริยวัฑฒากับกิจกรรมจิตอาสาเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้านหนองหัวเรือ ตำบลมหาโพธิ์ อำเภอแก้งาเขียว จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารวิจัยวิชาการ**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๗).

๒. บทความทางวิชาการ

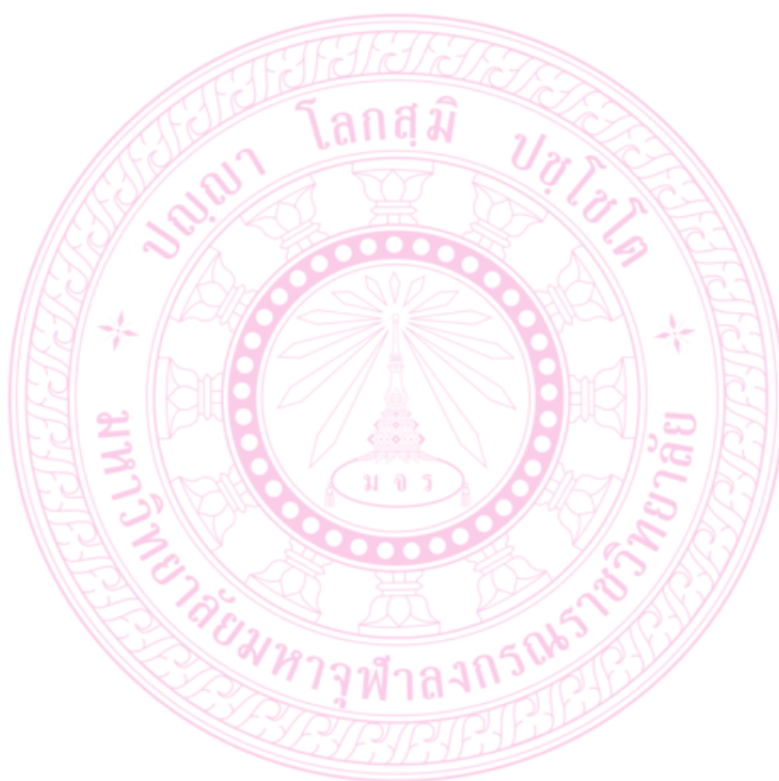
รัตติยา เหนืออำนาจ. “เทคนิคการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน”. **วารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๙-๔๒.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “เกษตรวิถีกับการบริหารจัดการตามแนวคิด Lean Thinking” **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม ๙-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ประเพณีจับข้อมือสาว: คุศโลบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคนไทยเชื้อสายมอญ”. **วารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

รัตติยา เหนืออำนาจและอัครเดช พรหมกัลป์. “๑๐๓ ปี ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสืบ
สานบนพื้นฐานของความขัดแย้ง”. วารสารอาชญากรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่
๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๕๙-๗๒.

ประวัติ

๑. ชื่อ - นามสกุล ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์
ชื่อ - นามสกุล Assist. Prof Dr. Akkaradecha Brahmakappa
๒. ที่อยู่ เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก
ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์มือถือ [REDACTED]
E-mail: akkarat๘๖๘๘@gmail.com
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
 - อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
 - รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
 - ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์
๔. ประวัติการศึกษา
 - ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
 - ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - ปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
 - การศึกษาและวิจัยชุมชน/ การจัดการทรัพยากรชุมชน /การวิจัยทางสังคมศาสตร์
 - การสื่อสารมวลชน / การเก็บข้อมูล / การนำเสนอ / การเข้าถึงชุมชน
 - การบริหารจัดการองค์กร / การบริหารองค์การสื่อสารชุมชน (เคเบิลทีวีท้องถิ่น)
 - ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน/สังคม /สังคมวิทยาการพัฒนา/การพัฒนาชนบทไทย
 - วิทยากรแม่แก่รุ่น ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๖. ผลงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๕	หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะในองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๗	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอรั้ม	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอรั้ม	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จัน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์เชิงกระบวนการและผลสัมฤทธิ์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนิสิตสู่ประชาคมอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มีไหม : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ยุ่งชั่วยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มีไหม	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการ การวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
นครสวรรค์ : การวิเคราะห์นโยบายและการเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาเป็นจังหวัดจัดการตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้า โครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : การพัฒนาคุณธรรมและพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วยขบวนการสื่อ สร้างสรรค์เชิงพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ประสานงาน
Knowledge Center : กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้า โครงการวิจัย
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้า โครงการวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้า โครงการวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้า โครงการวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้า โครงการวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
รูปแบบการสร้างสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างเครือข่ายจิตสาธารณะในสังคมพุทธวัฒนธรรมกับการพัฒนาสู่เมืองสันติภาพไร้รอยต่อ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาใน จังหวัด นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าแผนงานวิจัย
ผ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

อัครเดช พรหมกัลป์. “ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์”.

ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙ : ๒๕๙-๒๗๒.

อัครเดช พรหมกัลป์. “ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานงานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ”.

ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙ : ๒๒๔-๒๓๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. ตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ คณะสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙: ๔๐๗-๔๑๙.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. นำเสนอ นิทรรศการผลงานวิจัยในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ ๒๕๖๐ Thailand Research Expo ๒๐๑๗ ภายใต้แนวคิด "วิจัยเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน" ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ บางกอกคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร.

พระวิเทศพรหมคุณ (พิชาภพปญาโณ), พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญโญ, อัครนันท์ อริยศรีพงษ์ และอัครเดช พรหมกัลป์. “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอขวด”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑): ๑๕๗-๑๖๙.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์. “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
ในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทาง
วิชาการระดับชาติ MCU Congress II**, ณ ห้อง เจียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑ :
๒๔๐-๒๔๖.

พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา พรหมกัลป์. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตาม
แนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่
๒**, ณ วิทยาลัยสงฆ์ล้านนาเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัด
น่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

พระมหาสุติภัก อภินันโท, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรหมกัลป์. “คณะสงฆ์กับการจัดการ
เครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่
๓ INC ๒๐๑๙ : MCU Nan นครน่าน: นครพระพุทธศาสนาสู่มรดกธรรมมรดกโลก**, วันพุธ
ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

Akkaradecha Brahmamakappa. “The Sustainable Irrigation Management of Royal
Initiations at Mae Wong Watershed Area Base”. **Universal Academic Cluster
International Autumn, Conference in Osaka**, 10-12 October 2018.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจและจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำ
เจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **วารสารสันติ
ศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๑.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, จรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. “ยุ่งช่วยยุคใหม่: กระบวนการ
ปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘
ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๙๕-๑๗๐๗.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมาภิบาลกับ
การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราช
รัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓):
๑๖๕๓-๑๖๖๓.

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธ กับ การเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพอ-แม่มือใหม่”.
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๓):
๒๑๒๘-๒๑๓๗.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการ
ขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ
ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่
๖ (พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๑

เสาวลักษณ์ หิรัญรักษ์, อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน). “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๕๑-๑๖๒.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, อามรรรัตน์ เลิศไพบรอต. การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ ธมฺเมธิ, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนากระบวนการและความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๒๑๒-๒๒๖.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มทุเรียน และจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

อัครเดช พรหมกัลป์. “สังคมแห่งอุปปัญญา : ปลายทางแห่งการแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้ง”. ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ๒๕๕๘) : ๑๑๘-๑๓๐.

อัครเดช พรหมกัลป์, “ภาวะผู้นำ : การถึงพร้อมแห่งบุคคลที่ต้องผ่านการขับเคลื่อนพัฒนา”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

อัครเดช พรหมกัลป์. “พุทธวิถีการสื่อสารภายในองค์กร กลเม็ดเชื่อมโยงเพื่อประสิทธิภาพทางการบริหาร”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

Akkaradecha Brahmakappa. “ 100 Years Ago; The Conflict of The Continuing of Paknampho Chinese Deities Traditional Parade” In **The 7th International Buddhist Research Seminar** on “ Cultural Geography in Buddhism” February18-20, 2016 Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand: 247-291.

อัครเดช พรหมกัลป์. “เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองภายใต้เขตเศรษฐกิจแม่สอด – ตาก”. ตีพิมพ์ในการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๓ (MCU Congress III) เรื่อง “นวัตกรรมทางการปกครองและการบริหารจัดการในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

รัตติยา เหนืออำนาจและอัครเดช พรหมกัลป์. “๑๐๓ ปี ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสืบสานบนพื้นฐานของความขัดแย้ง”. วารสารอาชญากรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๕๙-๗๒.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

อัครเดช พรหมกัลป์. ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration Theory). นครสวรรค์ : บริษัท เอ็นบีเอสโปรดคัลสติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕.

อัครเดช พรหมกัลป์. การวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research). นครสวรรค์ : บริษัท เอ็นบีเอสโปรดคัลสติ้ง จำกัด, ๒๕๕๘.

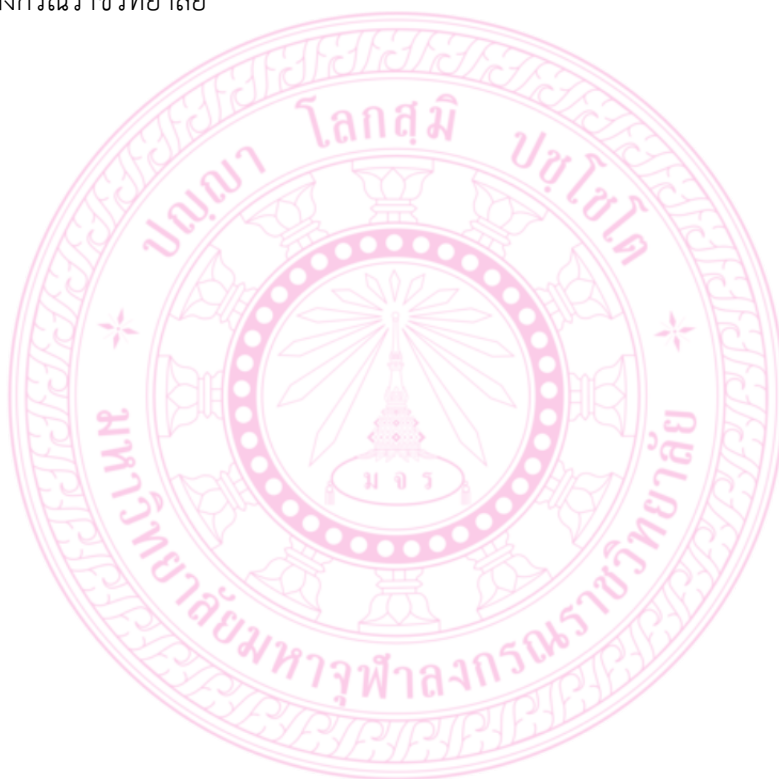
อัครเดช พรหมกัลป์. การปกครองท้องถิ่น แนวคิด หลักการ และทฤษฎี. นครสวรรค์ : อาง้วนการพิมพ์, ๒๕๖๐.

อัครเดช พรหมกัลป์. รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย. นครสวรรค์ : อาง้วนการพิมพ์, ๒๕๖๐.

๙. เกียรติบัตรและผลงานที่ได้รับ

- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนาวิทยากร” (Training for the trainer) รุ่นที่ ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- วิทยากรประจำโครงการฝึกอบรม “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่)” ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา น่าน ลำพูน และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมถึงของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
- ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะ “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนาวิทยากร” (Training for the trainer) ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติปี ๒๕๖๐, ๒๕๖๑ และ ๒๕๖๒ (Thailand Research Expo ๒๐๑๗, ๒๐๑๘, ๒๐๑๙) จาก พล.อ. อ.ประจินต์ จั่นตอง รองนายกรัฐมนตรี

- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “ผู้จัดการงานวิจัย” รุ่นที่ ๑๖ ของสำนักงานคณะกรรมการ วิจัย
แห่งชาติ (วช.)
- เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- เกียรติบัตรและโล่รางวัลนักวิจัย “ระดับดีเยี่ยม” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย
- เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๒ ของมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล ดร.ไพศาล นาสุริวงศ์

Dr. Paisan Nasuriwong

ที่อยู่

๙๙๙ ม.๖ ต.นครสวรรค์ออก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

โทรศัพท์มือถือ ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙, ๐๘๑๔๑๔๑๔๐๙

E-mail: -

ประวัติการศึกษา

ประวัติการศึกษาทางธรรม

๒๕๔๐ สอบได้นักธรรมเอก

๒๕๕๖ สอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค

ประวัติการศึกษาทางโลก

ปี พ.ศ.๒๕๕๐ จบนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปี พ.ศ.๒๕๕๓ จบบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปี พ.ศ.๒๕๖๑ จบปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผลงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
พุทธนวัตกรรมการยกระดับยกระดับคุณภาพด้วยเตาเผาอัจฉริยะ		ผู้ร่วมวิจัย
กลไกการพัฒนาและสร้างเครือข่ายการยกระดับการศึกษาอาชีวะวิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่		ผู้ร่วมวิจัย
แนวทางพัฒนาเครือข่ายผ้าทอมือในการส่งเสริมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดกำแพงเพชร		ผู้ร่วมวิจัย
การสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีในความร่วมมือขับเคลื่อนกระบวนการทำงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดกำแพงเพชร		ผู้ร่วมวิจัย
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขของค์กรสุขภาวะกรณีศึกษา : จังหวัดกำแพงเพชร		ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุน สนับสนุนการ การวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะ กรณีศึกษา : จังหวัดนครสวรรค์		ผู้ร่วมวิจัย
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะ กรณีศึกษา : จังหวัดอุทัยธานี		ผู้ร่วมวิจัย
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะ กรณีศึกษา : จังหวัดตาก		ผู้ร่วมวิจัย

ประวัติด้านวิทยากร

- ๑) วิทยากรบรรยายประเด็นคุณธรรมและจริยธรรมการพัฒนางานองค์กร เช่น เทศบาลตำบลแม่ตาว จังหวัดตาก
- ๒) วิทยากรบรรยาย Happy Soul โครงการศูนย์บริการวิชาการองค์กรสุขภาวะภาคเหนือตอนล่าง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- ๓) วิทยากรบรรยายการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ ให้กับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา
- ๔) วิทยากรกระบวนการกลุ่มด้านสิทธิหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก ตามพระราชโบายในหลวง รัชการที่ ๑๐
- ๔) วิทยากรบรรยายการพัฒนาจิตสำหรับนักรัฐประศาสนศาสตร์
- ๕) กรรมการตัดสินการโต้วาทีเรื่องธรรมาภิบาลมีจริงหรือไม่ในประเทศไทย